

**ULRICH BECK'İN RİSK TOPLUM TEORİSİ
BAĞLAMINDA
GÜVENLİK VE ÖZGÜRLÜK İKİLEMİ**
Kamile MEMİŞ
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Doç. Dr. Hüseyin KOÇAK
Eylül, 2017
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ULRICH BECK'İN RİSK TOPLUM TEORİSİ
BAĞLAMINDA GÜVENLİK VE ÖZGÜRLÜK İKİLEMİ

Hazırlayan
Kamile MEMİŞ

Danışman: Doç. Dr. Hüseyin KOÇAK

AFYONKARAHİSAR 2017

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans olarak sunduğum “Ulrich Beck’in Risk Toplum Teorisi Bağlamında Güvenlik ve Özgürlük İkilemi” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

11/ 10/ 2017

Kamile MEMİŞ

İmza

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELER

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Hüseyin KOÇAK
Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Kenan ÇAĞAN
: Yrd. Doç. Dr. M.Murat ÖZKUL

İmza
.....
.....
M.M.Özkul

Sosyoloji Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi, Kamile MEMİŞ'in “**Ulrich Beck’in Risk Toplum Teorisi Bağlamında Güvenlik ve Özgürlük İkilemi**” başlıklı tezi, 11.09.2017 günü saat 15.00’te Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Celal DEMİR
Enstitü Müdürü

ÖZET

ULRICH BECK'İN RİSK TOPLUM TEORİSİ BAĞLAMINDA GÜVENLİK VE ÖZGÜRLÜK İKİLEMİ

Kamile MEMİŞ

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Eylül 2017

Danışman: Doç. Dr. Hüseyin KOÇAK

Güvenlik ve özgürlük, insanlar için gün geçtikçe önemini kaybetmemiş iki kavramdır. İnsanlık tarihi kadar eski olan bu iki kavram adına çeşitli alanlarda birçok mücadele yaşanmıştır. Çünkü güvenlik ve özgürlük kavramları, özü itibarıyla birbirleriyle bağlantılı ve bir o kadar da tezat anlamlar içermektedir. Geçmişten bu yana güvenlik ve özgürlük kavramları uğruna yaşanan mücadelelerin nedeni bu iki olgunun bireylere yaşattığı ikilemdir. Güvenlik ve özgürlük ikileminin günümüz toplumları bağlamında en somut karşılığı risk toplumdur.

Ulrich Beck, “Risk Toplum Teorisi” ile günümüz toplumlarının yaşadığı sorunları en iyi biçimde açıklayan düşünürdür. Beck, günümüz toplumlarında yaşanan güvenlik ve özgürlük ikileminde küreselleşmenin etkisinin büyük olduğunu söylemektedir. Küreselleşmenin etkisiyle bireyler adeta korku atmosferinde yaşamaktadır. İnsanoğlunun içinde yaşadığı korku atmosferi çeşitli risk, tehdit ve tehlikelerle dolu bir dünyayı ifade etmektedir. Bu korku atmosferi, geçmişten günümüze kadar farklı şekiller alsa da halen etkisini sürdüren bir olgudur. Tüm bu nedenler yapılan çalışmayı önemli hale getirmektedir.

Yapılan bu araştırmada U. Beck’in risk toplum teorisini tarihsel tarama modeli ve doküman incelenmesi tekniği kullanılarak, günümüz toplumlarında yaşanan güvenlik ve özgürlük ikileminin hangi alanlarda nasıl tezahür ettiği teorik çerçevede anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik, özgürlük, güvenlik ve özgürlük ikilemi, risk toplumu, küreselleşme.

ABSTRACT

SECURITY AND LIBERTY DILEMMA IN THE CONTENT OF ULRICH BECK'S RISK SOCIETY THEORY

Kamile MEMİŞ

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT of SOCIOLOGY**

September 2017

Advisor: Assoc. Prof. Hüseyin KOÇAK

Security and freedom are two concepts that haven't lost their importance for people for ages. There have been many struggles in various fields in the name of these two concepts which are as old as human history. Because the concepts of security and freedom are inherently interconnected; however, they are contrary, too. The reason for the struggles that have existed since the past for the concepts of security and freedom is the dilemma that these two cases have caused to individuals. The security and freedom dilemma corresponds most concretely to risk society in the context of today's societies.

Ulrich Beck, is a thinker who explains the problems of today's society in the best way with his "Risk Society Theory". Beck says that the impact of globalization on the duality of security freedom in today's society is great. In fact, individuals live in an atmosphere of fear with the influence of globalization. The horror atmosphere in which human beings live is a world full of various risks, threats and dangers. This atmosphere of horror is a phenomenon that continues to be influential, although it has taken different forms from past to present. All these reasons make this work important.

In this research, U. Beck's risk society theory is explained in the theoretical framework of how and in which areas the security and freedom dilemma in today's societies manifests itself using the historical screening model and the document review technique.

Key words: Security, freedom, security and freedom dilemma, risk society, globalization.

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında Ulrich Beck'in 1986 yılında sosyal bilimlere kazandırmış olduğu "Risk Toplumu Teorisi" merkeze alınarak günümüz toplumlarında meydana gelen güvenlik ve özgürlük ikilemini küreselleşme, çevresel sorunlar, sosyal medya ve terör bağlamında incelenmiştir.

Tez çalışmamın planlanması, araştırılması ve yürütülmesinde ilgi ve bilgisini esirgemeyen tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Hüseyin KOÇAK'a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, bu zorlu süreçte benden maddi ve manevi desteğini esirgemeyen her zaman yanımda olan sevgili aileme de sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Kamile MEMİŞ

AFYONKARAHİSAR, 2017

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	i
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GÜVENLİK VE ÖZGÜRLÜK KAVRAMLARININ TARİHSEL ARKA PLANI

1. GÜVENLİK VE TEHDİT KAVRAMLARI	5
2. GÜVENLİK TÜRLERİ.....	9
3. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE RİSK KAVRAMI.....	11
4. ÖZGÜRLÜK KAVRAMINA GENEL BİR BAKIŞ.....	13
4.1. ÖZGÜRLÜK TÜRLERİ.....	16
4.1.1. Negatif Özgürlük.....	17
4.1.2. Pozitif Özgürlük	18
4.1.3 Cumhuriyetçi Özgürlük	19
5. THOMAS HOBBS VE JOHN LOCKE'UN ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK KAVRAMLARI HAKKINDAKİ GENEL GÖRÜŞLERİ	22
6. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TOPLUMLARIN GEÇİRDİĞİ EVRELER ...	31
6.1. TARIM TOPLUMU	31
6.2. SANAYİ TOPLUMUNDAN BİLGİ TOPLUMUNA GEÇİŞ SÜRECİ	31

İKİNCİ BÖLÜM

ULRICH BECK'İN RİSK TOPLUMU TEORİSİ

1. ULRICH BECK'İN BİYOGRAFİSİ.....	35
1.2. ULRICH BECK'İN SOSYOLOJİK GÖRÜŞÜNÜ ŞEKİLLENDİREN ETKİLER	36
2. RİSK TOPLUMU TEORİSİNE GİRİŞ.....	37
2.1. RİSK TOPLUMU TEORİSİNİN ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİ	43
2.2. SANAYİ TOPLUMU İLE RİSK TOPLUMU ARASINDAKİ İNCE BİR ÇİZGİ.....	44
2.3. RİSK TOPLUMUNUN ÖZELLİKLERİ.....	45
3. DÖNÜŞLÜ (REFLEXİVE) MODERNLEŞMEYE GİRİŞ	53
3.1. MODERNLEŞME BAĞLAMINDA RİSK TOPLUMU.....	54
3.2. RİSK TOPLUMU TEORİSİ VE DÖNÜŞLÜ (REFLEXİVE) MODERNLEŞME	56
4. RİSK TOPLUMU TEORİSİNE GETİRİLEN ELEŞTİRİLER	60
5. ULRICH BECK'İN GÜVENLİK VE ÖZGÜRLÜK KAVRAMLARI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ.....	61
6. RİSK TOPLUMU TEORİSİNİN GENEL BİR DEĞERLENDİRİLMESİ ...	62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÜNÜMÜZ RİSKLERİ BAĞLAMINDA GÜVENLİK VE ÖZGÜRLÜK İKİLEMİ

1. DEVLET VE KÜRESELLEŞME BAĞLAMINDA RİSK TOPLUMU	65
1.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVEDE DEVLET	65
1.2. ULUS DEVLETİN ORTAYA ÇIKIŞI.....	68
1.3. KÜRESELLEŞMENİN ULUS-DEVLET İLE İLİŞKİSİ.....	70
1.4. KÜRESELLEŞME KAVRAMININ TEMEL BOYUTLARI.....	72

1.5. KÜRESELLEŞMENİN ÜÇ YAKLAŞIMI	74
1.5.1. Küreselleşme Karşıtlarının Küreselleşme Kavramına Bakışı	75
1.5.2. Aşırı Küreselleşmecilerin Küreselleşme Kavramına Bakışı	76
1.5.3. Dönüşümcülerin Küreselleşme Kavramına Bakışı	76
1.6. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE GÜVENLİK YAKLAŞIMLARINDA MEYDANA GELEN DEĞİŞİMLER	77
2. KÜRESELLEŞME VE RİSK TOPLUMU BAĞLAMINDA GÜVENLİK- ÖZGÜRLÜK İKİLEMİ	80
3. ÇEVRESEL SORUNLAR VE RİSK TOPLUMU BAĞLAMINDA GÜVENLİK – ÖZGÜRLÜK İKİLEMİ.....	83
4. SOSYAL MEDYA VE RİSK TOPLUMU BAĞLAMINDA GÜVENLİK - ÖZGÜRLÜK İKİLEMİ	86
4.1. SOSYAL MEDYANIN ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİNDE İNTERNET	86
4.1.1. Teknolojik Riskler.....	87
4.2. SOSYAL MEDYA BAĞLAMINDA RİSK TOPLUMU.....	89
5. TERÖR VE RİSK TOPLUMU BAĞLAMINDA GÜVENLİK - ÖZGÜRLÜK İKİLEMİ.....	93
5.1. TERÖR VE TERÖRİZM KAVRAMLARI.....	93
5.1.1. Terörün Amacı ve Özellikleri	94
5.1.2. Terörün Sosyo-Psikolojik Tezahürleri.....	95
5.1.3. Küreselleşme Bağlamında Terörizm	96
5.1.4. Modern Güvenlik Yaklaşımlarında Meydana Gelen Değişimler Bağlamında Risk Toplumu	97
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	101
KAYNAKÇA	106

GİRİŞ

Özgürlük ve güvenlik meselesi geçmişten bugüne insanlık tarihinin tartışmasız en önemli ve en ayrıcalıklı bir yere sahip olan konuların başında gelmektedir. Çünkü bu iki kavram geçmişten bugüne tarih sahnesinden inmeyen, kendi içinde ikilem yaratan ve insanoğlunun içinde bulunduğu her konuda kendisini unutturmayan bir niteliktedir. Bu durum toplumsal bir düzen içinde yaşayan bireyler açısından gerek psikolojik gerek de sosyolojik olarak baskı şeklinde karşılık bulmaktadır.

Güvenlik ve özgürlük kavramları, yapısal olarak bireyleri baskı altına alan ve aynı zamanda birbiri arasında ikileme iten bir niteliktedir. Bu nedenle güvenlik ve özgürlük meselesi, hem birbiriyle ilintili ve bir o kadar da birbiriyle çelişen argümanlara sahiptir. Ayrıca güvenlik ve özgürlük kavramları tek yönlü değildir. Bu nedenle kendi içlerinde birçok kilit kavramlar barındırmaktadır. Bu kilit kavramlar güvenlik ve özgürlük kavramlarının açığa çıkışını kolaylaştırmaktadır.

İnsanoğlu dünyada var olmaya başladığı günden bugüne kadar birçok risk, tehdit ve tehlikelere maruz kalmıştır. Bu risk, tehdit ve tehlikeler zaman içerisinde kendisini güncellediği için yok olmamıştır. Halen değişik formlarda kendi varlığını sürdürmektedir. Risk, tehdit ve tehlikelerin sadece niteliği değişmektedir. Mesela eski çağlarda risk, tehdit ve tehlike kavramları yalnızca cana kastetme anlamında kullanılmaktadır. Ancak zaman içerisinde değişen koşullar dâhilinde yalnızca cana kasıt değil, bir den fazla anlamı olan kavramlar haline gelmiştir.

Günümüz toplumlarında yaşanan risk, tehdit ve tehlikeler yapısal olarak çok yönlüdür. Bu nedenle bu kavramları tek bir açıdan açıklamak doğru değildir. Risk, tehdit ve tehlike kavramları modernleşme ve küreselleşme gibi faktörler nedeniyle günümüz toplumlarında birden fazla anlama karşılık gelmektedir. Günümüzde değişen koşullarla birlikte bu kavramları risk toplumu dâhilinde küreselleşme, sosyal medya, çevresel felaketler ve terör gibi birçok konu başlığı altında açıklamak mümkündür.

Birey ve toplumlar, geçmişten günümüze kadar hemen hemen her dönemde çeşitli sebeplerle risk, tehdit ve tehlikelerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu durumun nedeni risk, tehdit ve tehlikelerin önceden tahmin edilemeyen yapıda olmasından

kaynaklanmaktadır. Bu nedenle insanođlu geçmiř çađlardan bugüne kadar çeřitli sebeplerden dolayı “korku atmosferinde” yařamaktadır. İnsanođlunun içinde yařadığı bu korku atmosferi geçmiřten gūnūmūze kadar bir takım deđiřimlere uđrasa da gūnūmūzde de varlıđını sūrdūrmektedir. İnsanođlunu sūrekli tehdit eden bu korku atmosferinin gūnūmūzdeki karřılıđı “risk toplumdur”. Artık içinde yařanılan dūnya, insanođlunun ilk ortaya çıktığı dōnemdeki gibi sadece can korkusunun hākim olduđu basit yapıya sahip olan bir dūnya deđildir. İçinde yařadığımız dūnya, geçmiř dūnya dūzenine gōre çok daha karmařık ve tehlikelidir. Bu nedenle gūnūmūz risk, tehlike ve tehditler ۆnlem alınamaz niteliktedir.

Dūnyada modernleřmenin etkisiyle yařanan toplumsal sorunlar risk toplumunun açıđa çıkmasına sebep olmaktadır. Modernleřmenin bir ūrūnū olan “risk toplumu” kendi içinde meydana gelen risk, tehlike ve tehditler ۆnce bireyleri daha sonra da toplumları olumsuz yōnde etkilemektedir.

Gūnūmūz toplumlarında yařanan gūvenlik ve ۆzgūrlūk ikilemini risk toplumu bađlamında ele alındığında bu durumu en iyi açıklayan dūřūnrlerden biri Ulrich Beck’tir. Ulrich Beck, gūnūmūz toplumlarında yařanan sosyal sorunların daha iyi anlařılması adına risk toplumu teorisini sosyal bilimlere kazandırmıřtır. Ayrıca Beck, risk toplumunun modernleřmenin bir ūrūnū olduđunu iddia etmektedir. Bu iddiaya dayanarak gūnūmūz toplumlarının yařadığı risk, tehlike ve tehditleri modernliđin yan etkisi olduđunu sōylemektedir.

Beck, modernliđin yan etkisi olarak meydana gelen toplumsal sorunlara özūm olarak dōnūřlū (reflexive) modernleřmeden bahsetmiřtir. Dōnūřlū (reflexive) modernleřmeyi de “siyasetten topluma kadar tūm alanlarda meydana gelen her tūrlū hızlı ve deđiřim dođrudan kabul edilmemeli, akıl vasıtası ile sorgulanarak kabul edilmeli” řeklinde açıklamaktadır. Bir bařka deyiřle Beck, dōnūřlū (reflexive) modernleřme ile eleřtirel dūřūnmenin ۆnemine vurgu yapmaktadır. Beck’e gōre, bireyler bu eleřtirel dūřūnmeyi gūnlūk hayattan siyasete kadar her alanda kullanması gerekmektedir.

Çalıřmanın birinci bōlūmūnde ilk olarak gūvenlik, ۆzgūrlūk ve tehdit kavramlarının tarihsel arka planı anlatılacaktır. Gūvenlik ve ۆzgūrlūk kavramlarına açıklık getirebilmek için de ۆzgūrlūk kavramı ūzerine ۆnemli gōrūřleri olan I.

Berlin'e, güvenlik kavramı üzerine önemli görüşleri olan Thomas Hobbes ve John Locke'un görüşlerine yer verilecektir. Bu bölümde son olarak risk toplumunun temel dinamiklerinin daha iyi anlaşılabilmesi için tarım toplumu, sanayi toplumu ve bilgi toplumu konularına da değinilecektir.

İkinci bölümde Ulrich Beck'in sosyal bilimler literatürüne kazandırmış olduğu risk toplumu teorisi ve risk toplumu teorisinin güvenlik ve özgürlük kavramları arasındaki ilişkisinden bahsedilecektir.

Üçüncü bölümde de güvenlik ve özgürlük ikilemini Ulrich Beck'in sosyal bilimlere kazandırdığı "Risk Toplumu Teorisi" bağlamında günümüz toplumlarında meydana gelen risk, tehlike, korku ve belirsizliğin hangi alanlarda tezahür ettiği anlatılacaktır.

Çalışmanın amacı; geçmişten günümüze kadar insanoğlunun gündeminden düşmeyen sorunlardan biri olan güvenlik ve özgürlük ikilemini, Ulrich Beck'in 1986 yılında sosyal bilimlere kazandırmış olduğu risk toplumu teorisini merkeze alarak günümüz toplumları bağlamında açıklamaktır. Çünkü günümüzdeki dünya düzeni, geçmiş dünya düzenine göre daha tehlikeli bir yapıya sahiptir.

Çalışmanın temel hipotezi; güvenlik ve özgürlük ikileminin zaman içerisinde modernleşme ve küreselleşme gibi nedenlerle yok olmayıp, niteliğini değiştirerek halen varlığını sürdürüyor olmasıdır. Bu çalışmada şu sorulara cevap aranmaya çalışılacaktır:

- Güvenlik ve özgürlük nedir?
- Güvenlik ve özgürlük ikilemi nedir?
- Güvenlik ve özgürlük ikileminin toplumsal etkileri nelerdir?
- Risk toplumu nedir?
- Günümüz toplumları bağlamında risk toplumu hangi alanlarda ve nasıl tezahür etmektedir?

Bu çalışmada, temel olarak tanımlama ve açıklayıcı yöntem kullanılmıştır. Kullanılan bilimsel araştırma tekniği ise, literatür taramasıdır. Literatür taraması tekniği kullanılarak konu ile alakalı olan Türkçe ve İngilizce kaynaklardan yararlanılmıştır.

Güvenlik ve özgürlük ikilemi, geçmişten günümüze kadar süre gelen ve her dönemde insanoğlunun yakasını bırakmayan bir tartışmadır. Risk toplumu teorisi, günümüz toplumlarında yaşanan sorunların iyi anlaşılması bağlamında anahtar görevindedir. Bu nedenle yapılan çalışma önem arz etmektedir. Bu sayede sosyal bilimlere katkıda bulunulacağı düşünülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÜVENLİK VE ÖZGÜRLÜK KAVRAMLARININ

TARİHSEL ARKA PLANI

Güvenlik ve özgürlük, geçmişten günümüze kadar insanlık için önemli olan iki kavramdır. Bu iki kavram, geçmişten günümüze kadar insanlığın yaşamış olduğu güvenlik ve özgürlük ikileminin temelini oluşturmaktadır. Ayrıca güvenlik ve özgürlük kavramlarının yanında tehdit ve risk kavramları da bulunmaktadır.

Güvenlik ve özgürlük kavramlarının tarihsel arka planında Montesquieu, J. J. Rousseau, Friedrich August Hayek, Hegel ve İbn-i Haldun gibi birçok düşünürün görüşleri bulunmaktadır. Ancak bu düşünürlerin güvenlik ve özgürlük ikilemi konusu adına net açıklamaları bulunmamaktadır. Bu nedenle güvenlik ve özgürlük kavramları adına daha net açıklamaları bulunan Thomas Hobbes ve John Locke'nin görüşleri yapılan çalışma açısından önem arz etmektedir.

1. GÜVENLİK VE TEHDİT KAVRAMLARI

Güvenlik, insanlık tarihinin hemen hemen her döneminde önem verilmiş bir kavramdır. Geçmişten günümüze kadar her dönemde önem verilen bu kavram, insanlık tarihinde güncelliğini koruyan bir yapıya sahiptir. Bu nedenle özgürlük kavramı adına yapılan literatür taramasında birçok bilgiye ulaşılmaktadır. Bu literatür taramasından yola çıkarak özgürlük kavramı uğruna birçok savaş yapıldığı söylemek mümkündür. Bu yargıdan hareketle, insanların güvende olmadığı dönemlerde kendisini tehdit altında hissettiği ve güvenliğini yeniden tesis edebilmek için tarih boyunca elinden gelen tüm gayreti gösterdiği anlaşılmaktadır. İnsanlığın tarih boyunca vermiş olduğu bu mücadelenin en önemli nedenlerden biri güvenlik ve özgürlük ikilemidir. Güvenlik ve özgürlük ikileminin daha iyi anlaşılabilmesi için güvenlik, tehdit ve risk kavramları arasındaki farklılıklara ve benzer yönlerine değinmek gerekmektedir.

Latince kökenli bir kelime olan güvenlik, Türkçe'de güven kelimesinden türemektedir. Türk Dil Kurumu, güven kelimesini "itimat", "aidiyet duygusu" ve "kuşku duymadan bağlanma duygusu" şeklinde tanımlamaktadır

(http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=G%C3%9CVEN, Erişim Tarihi: 04.09.2016).

Güvenlik, geçmişten günümüze kadar insanlık tarihinin tüm evrelerinde kendini gösteren önemli bir kavramdır. Güvenlik kavramının insanlık tarihinin tüm evrelerinde kendisini göstermesinin nedeni yapısal olarak çok yönlü oluşundan kaynaklanmaktadır. Bu durum güvenlik kavramı adına net tanım yapılmasını zorlaştırmaktadır. Bu konu hakkında Booth, güvenlik kavramının zaman içinde sık değişime uğrayan bir nitelikte olduğunu söylemektedir. Bu nedenle Booth'a göre, güvenliğin ne olduğu sorusunun her zaman geçerliliği olan bir tek yanıtının bulunmamaktadır. Bu durumun nedeni güvenlik kavramını bireyin hayata karşı sahip olduğu paradigma ile alakalı olmasından kaynaklanmaktadır (Dönmez, 2010:26). Bu nedenle güvenlik kavramı, bireyden bireye anlamsal olarak değişkenlik göstermektedir.

Güvenlik kavramı, çok boyutlu ve zaman içerisinde kendisini dönüştüren bir nitelikte olduğu için herkes tarafından kabul edilen net bir tanımı bulunmamaktadır. Ancak geçmişten günümüze kadar sosyal bilimlerde yapılmış olan tüm güvenlik tanımlamalarında genel olarak “tehlike ve tehdidin olmaması”, “korku ve kaygının yok olması” gibi ifadelerin sıkça kullanılması ortak bir fikir anlayışının olduğunu göstermektedir. Bu ortak fikir anlayışından yola çıkarak güvenlik ile tehdit kavramları arasında sıkı bir bağ olduğunu söylemek mümkündür. Kısaca tehdit kavramı, güvensizliğin hâkim olduğu dönemi ifade etmektedir. Bu nedenle tehdit kavramı, gerçekte var olan ve önceden öngörülen olayları da kapsamaktadır (Sancak, 2013:124).

Bu açıklamayı daha anlaşılır kılmak için öncelikle tehdit kavramının tanımı yapılması gerekmektedir. Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre tehdit; ‘birinin gözünü korkutma’, ‘korku vermek’, ‘gözdağı’, Meydan Larousse’ da; ‘sonradan verilecek bir ceza ile korkutma’, ‘gözdağı’ şeklinde” tanımlanmaktadır (Küçükşahin ve Akkan, 2007:46). Türk dili kurumu sözlüğündeki ve M. Larousse’ın tanımlarında da görüldüğü üzere güvenlik ve tehdit kavramları birbiriyle yakın ilişkili olan iki kavramlardır.

Güvenlik ve tehdit kavramları arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılması için T. Hobbes, A. Giddens, F. Furedi, A. Maslow ve R. Art gibi düşünürlerin görüşleri önem arz etmektedir. Güvenlik kavramını hukuk ve siyaset felsefesinin merkezine yerleştiren Thomas Hobbes'a göre, "bir devlet yapılanmasının en önemli meşruluk kaynağı, devletin insanların acil gereksinimlerini karşılayabilmesidir". Aynı zamanda Hobbes'a göre, "ivedi olan ve öncelikle giderilmesi gereken ihtiyaç, sivil barış"tır (Çoşkun, 2003-2004:1). Hobbes, sivil barışın kurulup devam etmesinin sağlanmasının önemli olduğu söylemektedir. Hobbes'un yaptığı bu açıklamaya göre, devletin varlığını sürdürebilmesi için kendisine yönelen tehdit faktörlerini yok etmesi gerekmektedir.

A. Giddens ve F. Furedi de yaşadığımız dünyayı tehlikelerle dolu bir labirente benzetmektedir. Bu nedenle Giddens'a göre, güvenlik kavramı yalnızca bireyi ilgilendiren bir kavram değildir. Aynı zamanda herkes kesimi ve her alanı ilgilendiren bir başka deyişle, kuşatıcı bir özelliktedir. Furedi de Giddens'a benzer olarak güvenlik konusu hakkında topyekûn bir güvenlik anlayışından bahsetmektedir. Bu topyekûn güvenlik anlayışında temel etken insandır. Bu etken hakkında Furedi, dünya üzerinde insan etkeninin var olması başlı başına tehlike ve risk unsurlarını çağırıldığını iddia etmektedir (Furedi, 2001:28). Bu nedenle güvenlik ve tehdit arasında insan etkenine bağlı olarak sıkı bir ilişki bulunduğunu söylemektedir.

Güvenlik ve tehdit kavramları hakkında A. Maslow, ihtiyaçlar hiyerarşisinde birbirlerini bütünler bir nitelikte olduğu söylemektedir. Ayrıca Maslow, güvenlik kavramının toplumsal birlikteliğin sağlanması adına temin edilmesi gereken en önemli ihtiyaçlardan biri olduğunu iddia etmektedir.

Güvenlik kavramı hakkında Robert Art'da güvenlik kavramının yaşadığımız çağ ile alakalıdır. Bu nedenle Art'a göre, güvenlik bir bakıma yaşadığımız çağda meydana gelen tehdit, endişe ve tehlikelerden uzak kalmayı tercih etme anlamına gelmektedir (Brauch, 2008:4-5). Genel olarak Hobbes, Giddens, Furedi, Maslow ve Art gibi düşünürlerin görüşlerden de anlaşılacağı üzere güvenlik kavramının içinde her zaman bir miktar tehdit kavramını içerdiğini söylemek mümkündür.

Tehdit kavramı, güvenlik kavramı ile yakın ilişkili olduğu kadar risk kavramıyla da yakından ilişkilidir. Tehdit ve risk kavramı, çoğunlukla birbiriyle aynı anlamlarda kullanılmaktadır. Ancak bu iki kavram temelde farklı anlamlar içermektedir. Bu konu hakkında Williams, tehdit kavramını tanımlanabilen bir etken nedeniyle tehlikeliye düşme şeklinde tanımlamaktadır. Williams'a göre, tehdit için gerçek ve somut olan bir tehlikenin olması gerekmektedir. Buna karşın risk kavramı, tanımlanabilen bir etken olmaksızın aniden ortaya çıkabilmektedir (Williams, 2009:18). Tüm bu nedenlerden dolayı, tehdit kavramı risk kavramı ile yakın ilişkidir. Ancak anlamsal olarak birbirinden farklıdır.

Güvenlik kavramı, tehdit ve risk gibi birçok kavram ile yakın ilişkisi bulunmaktadır. Tehdit ve risk gibi kavramlar, güvenlik kavramının zaman içerisinde değişim ve dönüşüm yaşamasına neden olmaktadır. Güvenlik kavramının yaşamış olduğu birçok değişim ve dönüşüme karşılık olarak Avrupa'da "insan güvenliği" kavramı ortaya çıkmıştır. İnsan güvenliği kavramı, resmi olarak ilk kez "Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın 1994 yılında yayınladığı İnsani Kalkınma Raporunda (Human Development Report)" kavramsallaştırılmaktadır. Söz konusu belgede insan güvenliği, insani kalkınmayı kuşatan sarsıntılardan insanların kurtarılması durumu şeklinde betimlenmektedir. İnsani Kalkınma Raporunda insan güvenliğinin kapsamı yedi alanda tanımlanmaktadır. Bu yedi alan; "iktisadi güvenlik", "gıda güvenliği", "sağlık güvenliği", "çevre güvenliği", "birey güvenliği", "toplum güvenliği" ve "siyasal güvenlik" olarak sıralamak mümkündür (United Nations Development Programme [UNDP], 1994, akt. Tangör, 2012:61-62).

Türkiye'de de insan güvenliği kavramı, 1990'lı yıllardan sonra önem kazanmıştır. Türkçe literatüründe insan güvenliği kavramının ortaya çıkışında önemli katkı sağlayan düşünürlerden biri Şevket Ovalıdır.

Ovalı, insan güvenliği kavramının ortaya çıkış sürecinde üç aşamadan bahsetmektedir. Birincisi, soğuk savaşın sona ermesiyle birlikte devletlerin kendi içinde meydana gelen çatışmalarda artış yaşanmasıdır. İkincisi, dünya üzerinde meydana gelen tehdit ve tehlikelerin uluslararası nitelik kazanmasıdır. Üçüncüsü de uluslararası tehdit ve tehlikeler nedeniyle devletlerin tek başlarına kendi güvenliğini

sağlayamamasıdır. Bu durum birey ve toplumları koruma amaçlı uluslararası ilke ve normların ortaya çıkışını sağlamaktadır (Ovalı, 2006:17).

Güvenlik, kendi içinde tehlike ve tehdit gibi birçok kilit kavramlar barındırmaktadır. Bu kilit kavramlar güvenlik kavramının yok olmasını engellemektedir. Geçmişten günümüze kadar olan süreçte farklı şekiller olsa da halen varlığını sürdüren bir kavramdır. Bu nedenle güvenlik kavramı adına geçmişten günümüze birçok düşünür farklı şekillerde açıklamalarda bulunmuştur. Güvenlik kavramı adına birden fazla açıklamanın bulunmasının nedeni güvenliğin çok boyutlu bir niteliğe sahip oluşudur. Güvenlik kavramının çok boyutlu oluşu çeşitli güvenlik türlerinin açığa çıkmasına neden olmuştur. Yapılan çalışma açısından güvenlik türlerinin açıklanması önem arz etmektedir.

2. GÜVENLİK TÜRLERİ

Güvenlik, insanlığın var olduğu ilk günden günümüze kadar önemini kaybetmeyen bir kavramdır. Bu kavram, doğrudan doğruya içinde yaşadığımız dünya ve birey ile alakalı olduğu için güvenlik adına birden fazla yaklaşım bulunmaktadır. Güvenlik kavramı, denildiğinde ilk olarak akla “devlet” yönü gelmektedir. Dünya üzerinde devletler güvenlik kavramı sayesinde var olmuş ve varlığını sürdürmüştür. Devlet yönünden güvenlik türleri irdelendiğinde; iç güvenlik, dış güvenlik, siyasi güvenlik ve sosyal güvenlik türlerinin bulunduğu yargısına ulaşılmaktadır.

İç güvenlik, kısaca bir devletin içinde askeri anlamda güvenliğin temin edilmesidir. Devletin varlığından, ulusal ekonomiye, toprak bütünlüğüne yönelik tehditlerden genel ve ulusal güvenlik kapsamına kadar hepsi “iç güvenlik” olarak değerlendirilmektedir (Kaypak, 2008:6). İç güvenlik kavramı, ilk olarak devlet kavramının açığa çıkışı ile kendisini göstermektedir. Zaman içerisinde Amerika Birleşik Devletlerinde meydana gelen “11 Eylül saldırısı” gibi etkenler iç güvenliğin önem kazanmasını sağlamıştır.

İç güvenlik, zaman içerisinde küreselleşme ve değişen teknik koşullar karşısında yetersiz hale gelmektedir. Bu durum yeni güvenlik alanlarının önem kazanmasına neden olmaktadır. Günümüzde “iş güvenliği”, “ticaret güvenliği”, “gelecek güvenliği”, “etnosantrik tehditlere karşı güvenlik”, “uluslararası suçlara karşı güvenlik”, “siber saldırılara karşı güvenlik”, “kişilik hakları güvenliği”, “bilgi

güvenliği” ve “çevresel güvenlik” gibi yeni güvenlik türleri ortaya çıkmıştır (Kaypak, 2008:6).

Güvenlik kavramını toplumsal açıdan ele alındığında “toplumsal güvenlik” kavramı ortaya çıkmaktadır. Ole Waewer, toplumsal güvenlik kavramını siyasi güvenlik ile yakından ilişkili olduğunu iddia etmektedir. Ancak bir noktada farklılık bulunmaktadır. Bu farklılığı şu şekilde açıklamaktadır. Waewer’e göre, siyasi güvenlik, devletlerin benimsedikleri ideolojilerin meşrulaştırılmasıdır. Toplumsal güvenlik ise, toplumların öz benliklerine karşı yönelen tehdit karşısında savunma yapmasıdır (Waewer, 2008:153). Bu görüşlerden hareketle siyasi güvenliğin toplumsal yapıyı etkilediği, toplumsal yapı da devletlerin benimsediği ideolojilerden etkilendiği yargısına ulaşılmaktadır. Kısaca siyasi güvenlik, toplumsal güvenlik ile farklı anlamlar taşır ancak birbirlerini etkiler yapıdadır.

Morten Kelstrup da toplumsal güvenlik kavramının sosyal güvenlik kavramından farklı olduğunu öne sürmektedir. Kelstrup’a göre, sosyal güvenlik kavramı ekonomi kavramı ile yakın ilişkilidir. Ancak “toplumsal güvenlik” kavramı ise ortak sosyal yapı ve ortak sosyal yapıyı tanımlayan unsurlarla alakalı bir durumdur (Guzzini ve Jung, 2004: 106-116).

Son olarak güvenlik kavramının çeşitliliği üzerine şu sözleri söylemek mümkündür. İnsanların bir arada yaşamasına bağlı olarak dünya üzerinde birçok güvenlik çeşidi ortaya çıkmaktadır. Genel olarak güvenlik çeşitlerinden askeri güvenlik, siyasi güvenlik, sosyal güvenlik, ekonomik güvenlik ve çevresel güvenlik olarak bahsetmek mümkündür. Kısaca askeri güvenlik, devletin taarruz ve savunma gücünü siyasi güvenlik, devletlerin istikrarını sosyal güvenlik, dil, kültür ve kimlik gibi unsurların sürdürülmesini ekonomik güvenlik, devletin refah seviyesi ve son olarak çevresel güvenlik, yerel ve küresel olarak hava temizliğini ifade etmektedir (Kaypak, 2008:6). Güvenlik türlerinin çok çeşitli oluşunun temel nedeni insandır. Bu yargıdan hareketle güvenlik türleri insanların dünya üzerinde hangi alanlarla ilişkisi olduğunu göstermektedir.

Güvenlik kavramı, özü itibariyle çok yönlüdür. Bu nedenle insanoğlunun yaşadığı her dönemde kendisini göstermektedir. Zaman içerisinde değişen ve dönüşen bir yapıya sahiptir. Tüm bu nedenler güvenlik kavramı adına tanım

yapılmasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle literatürde birden fazla güvenlik türü mevcuttur. Güvenlik türlerinin çeşitli oluşu risk, tehdit ve tehlikelerin de çeşitlenmesine sebep olmaktadır. Bu durum risk kavramının etki alanını genişletmektedir.

3. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE RİSK KAVRAMI

Risk, 1970’li yıllardan itibaren güvenlik ve tehdit kavramının yanında öne çıkmaya başlayan bir kavramdır. Bu durumun nedeni risk kavramının özü itibariyle güvenlik ve tehdit ile yakından ilgili oluşudur. Çünkü insanlar, kendilerinin tam olarak güvende hissetmediği dönemlerde kendi içinde kaotik bir duruma sürüklenmektedir. Kaotik sürecin perde arka planında risk kavramı bulunmaktadır. Bu nedenle güvenlik kavramının yanı sıra risk kavramı da irdelenmelidir. Risk kavramını daha iyi anlaşılır kılmak için ilk olarak etimolojik kökenine daha sonrasında tarihsel arka planına değinilecektir.

Risk kavramı, tarihsel süreç içinde ilk kez 15. ve 16. yüzyıllarda coğrafi keşiflerin etkisiyle ortaya çıkmıştır. Zaman içerisinde yeni yerlerin keşfi ile risk kavramına “mekân” faktörü eklenmiştir. Günümüzde yapılan risk kavramı tanımlamalarında “zaman” faktörü de bulunmaktadır. Risk tanımlamasına “zaman” faktörünün etkisi ile insani boyutu genişlemiştir. Bu nedenle risk kavramının tanımlanmasında insani faktör de eklenmiştir. Küreselleşme, kapitalizm ve terör gibi insanı tehdit eden her türlü etken risk kapsamının insani yönünü ifade etmektedir (Yalçınkaya ve Özsoy, 2003:6). Bu nedenle risk ve tehlikeler önce insanları daha sonrasında toplumları etkilemektedir.

Risk hakkında birçok düşünür modern dönem ile alakalı bir kavram olduğunu söylemektedir. Risk kavramı, modern dönem ile birlikte bir şahsiyet kazanmıştır. Bu yargıdan hareketle insanoğlu, dünya üzerinde var olmaya başladığı andan itibaren modernleşme kaynaklı birçok tehlike ve riskle karşı karşıyadır.

Risk, geçmişten günümüze kadar insanlık tarihinde var olmayı başaran önemli kavramlardan biridir. Günümüz toplumsal düzeninde eski geleneksel dönem önemini kaybetmiştir. Modernleşme ile birlikte yeni toplumsal bir dönem başlamıştır. Modern dönemin tarih sahnesine gelmesiyle risk kavramı dünya üzerinde daha belirgin olma fırsatı yakalamıştır.

Koyuncu ve Delibaşın ifade ettiği gibi risk kavramı, özü itibariyle modernleşme ile yakın ilişkili bir kavramdır. Modernleşme ve risk kavramının yakından ilişkili oluşunu şu şekilde açıklamak mümkündür. İnsanlar, hem modern dönem öncesinde hem de modern dönem sonrasında çeşitli risk ve tehlikelere maruz kalmaktadır. Ancak modern dönemin başlaması ile risk kavramının niteliğinde değişimler meydana gelmiştir. Risk kavramı, geleneksel dönemdeki gibi kendiliğinden meydana gelen bir hadise değildir. İnsanların bizatihi “kendi kararları” doğrultusunda ortaya çıkan risk ve tehlikeleri ifade etmektedir (Koyuncu ve Delibaş, 2012:163).

Risk kavramı, toplum üzerinde ilerleyen zaman içerisinde kendisini farklı yapılarla göstermeye başlamıştır. Risk unsurunun çeşitliliği adına Anthony Giddens önemli görüşe sahip olan düşünürlerden biridir. A. Giddens, “Üçüncü Yol” adlı eserinde bilgi merkezli meydana gelen toplumsal yapının geleneksel yapının değişmezliği özelliğinden kaynaklanan “doğal riskler” ile insanoğlunun kendi eliyle meydana getirdiği “yapay risklerden” bahsetmektedir (Giddens, 2000:74). Dünya üzerinde doğa aracılığı ile meydana gelen heyelan, sel, deprem gibi unsurlar “dışsal riskleri” oluşturmaktadır. Geçmişten günümüze kadar birikimli olarak ilerleyen bilim ve teknoloji alanı da yapay riskleri oluşturmaktadır. Yapay riskler; küresel ısınma, kimyasal silahlar, internet, sosyal medya, kimlik bilgilerin çalınması, kültürel yozlaşma ve terör olayları gibi etkenlerdir. Bu yargıdan hareketle yapay riskler, küreselleşmeden teröre kadar geniş çapta bir etkiye sahip olduğu için doğal risklerden daha fazladır (Yalçınkaya ve Özsoy, 2003:7).

Anthony Giddens’in risk tanımlamasında yaptığı ayırım değişen dünya düzeni hakkında çok önemli bir ipucu vermektedir. Giddens’e göre, riskler eskisi gibi yalnızca cana kast biçiminde insanları tehdit etmemektedir. Bu nedenle günümüzde insan kaynaklı meydana gelen riskler doğanın meydana getirdiği risklerden çok daha etkin ve yaygın niteliktedir. Günümüzde olan riskler geçmiş dönemlerdeki risklere göre daha gizli ve tehlikeli bir yapıya sahiptir. Bu nedenle de günümüz risklerine karşı önlem almak zorlaşmaktadır. Bu durum bireyleri sosyo-psikolojik olarak olumsuz yönde etkilemektedir.

U. Beck, risk unsurunu modernizasyon sürecinin yol açtığı tehditlerle sistematik olarak karşı karşıya kalmak şeklinde tanımlanmaktadır. Hem politik hem de bilimsel olarak giderek daha fazla bilincine vardığımız riskler arasında radyoaktif sızıntı, toksinler, organizmalar üzerinde kalıcı ve geri döndürülemez zararlara yol açan atıklar yer almaktadır (Eşkinat ve Tepecik, 2012:29).

Furedi, risk kavramını tanımlarken ihtimal faktörünü eklemektedir. Furedi'ye göre, "risk terimi belirli bir tehlikeyle bağlantılı olarak hasar, yaralanma, hastalanma, ölüm ve başka olumsuzlukların meydana gelme olasılığını" ifade etmektedir. Tehlike ise, genelde insanlara ve onların değer verdikleri varlıklara yönelik bir tehdit olarak tanımlanmaktadır (Furedi, 2001:43).

İnsanlığın dünya üzerinde var olduğu günden günümüze kadar süreçte risk kavramı değişse de farklı formlarda kendi varlığının her zaman sürdürme imkânı bulmuştur. Eski çağda can güvenliğinin var olmadığı dönemleri riskli dönem olarak nitelendirilirken, günümüzde ise sosyal medya ve terör gibi birçok faktörün yarattığı etkiler risk olarak nitelendirilmektedir. Risk kavramı, modern dönem ile birlikte kendisini çeşitli alanlarda daha da görünür hale getirmiştir.

Risk kavramının kendisini çeşitli şekilde göstermesinin mimarı insandır. Çünkü insan, bilim ile elde ettiği bilgiyi doğaya tam olarak uyarlamamış aksine bilim ile elde ettiği bilgiyi doğadan koparıp kendi eliyle kendisini olumsuz etkileyen yapay risklerin önünü açmıştır. Böylece insanoğlu dünya üzerinde kendi varlığını kendi eliyle riske atmıştır. Bu durum insanoğlunu güvenlik ve özgürlük ikilemi bağlamında etkilemektedir. Günümüzde meydana gelen risk ve tehlikeler insanoğlunda özgürlük duygusu önem kazanmasına sebep olmaktadır. Ancak insanoğlu, özgürlüğünün yanından güvenliğinin de olmasını istemektedir. İnsanoğlunu olumsuz etkileyen güvenlik ve özgürlük ikileminin daha iyi anlaşılabilmesi için özgürlük kavramına değinmek gerekmektedir.

4. ÖZGÜRLÜK KAVRAMINA GENEL BİR BAKIŞ

Özgürlük ve güvenlik, bazı düşünürlerin görüşlerine göre birbiriyle zıt iki kavram iken, bazı düşünürlerin görüşlerine göre de birbirini tamamlayan iki kavramdır. Bu iki kavramın birbiriyle zıt olması yönü ile ele alındığında insanlar güvende olabilmek için kendine ait olan bazı haklarından feragat etmesi gerektiği

sonucuna ulaşılmaktadır. Mesela J. Locke ve T. Hobbes gibi toplum sözleşmecilerine göre, doğa durumunda yaşayan insanlar kendisini güvende hissetmediği için toplum sözleşmesi vasıtası ile devlet kavramını açığa çıkarmaktadır. Bu iki kavramın birbirlerini tamamlama özelliği yönü ile ele alırsak da insanların güvende hissettiği zaman özgür olabileceği yargısına ulaşılmaktadır. Devletin varlığı insanlar tarafından özgürlüğü meşrulaştırıcı bir araç olarak görölmektedir.

Özgürlük ve güvenlik kavramları arasındaki ilişki özleri itibari ile tartışmalı bir başka deyişle, yoruma açık bir konudur. Bu konuda önemli olan özgürlük ve güvenlik kavramının hangi yönden ele alındığıdır. Özgürlük ve güvenlik kavramları arasındaki ikilemi daha iyi anlayabilmek için öncelikle özgürlük kavramının ne ifade ettiği ve tarihsel süreç içinde kendisini nasıl gösterdiğine değinmek gerekmektedir.

Özgürlük, en başta insanın içgüdüsel olarak içinde taşıdığı bir duygudur. Bu duygu insanın varoluşundan beri bulunmaktadır. Bu konu hakkında E. Fromm'a değinmek gerekmektedir. E. Fromm'a göre, insan dünya üzerinde var olduğundan beri özgürdür. Bu durum zaman içerisinde de değişmemiştir. Özgürlük de bir eylem hakkında karar verip uygulamadan ziyade, o eylemi kendi iradesi ile yapmama durumunu ifade etmektedir. Bir başka deyişle özgürlük, "iki anlamlı, belirsiz bir yetidir" (Fromm, 2011:42).

Özgürlük duygusu uğruna dünya üzerinde birçok hadiseler yaşanmaktadır. Bunlardan en önemlisi özgürlük uğruna yapılan savaşlardır. İnsanlar, özgürlük uğruna bir başka deyişle hürriyet uğruna ölmeyi bile göze almıştır.

Geçmişten günümüze kendisini farklı formlarda varlığını sürdürmeye devam eden özgürlük duygusu, insanoğlu için vazgeçilmeyen ve yapısı itibariyle de çok etkenli bir niteliğe sahiptir. Genel anlamda özgürlük kavramını şu şekilde tanımlamak mümkündür. Özgürlük, her türlü dış faktörlerden bağımsız olarak sadece kendi isteği doğrultusunda davranabilme kabiliyetidir (Ashford, 2011:53).

Özgürlük kavramının özüne inildiğinde bu kavramın felsefi bir arka planının olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle özgürlük kavramının felsefi arka planına da değinmek gerekmektedir. Kısaca felsefi anlamda özgürlük, "kısıtlanmamış olma, dışsal faktörlerden ayrıık olma, insan kendi akli iradesi ile eylemde bulunma ve kendi bizatihi aldığı kararlar doğrultusunda seçme/seçebilme

özgürlüğünün olmasıdır". Ayrıca özgürlüğün felsefi arka planında "fiziksel özgürlük", "ruhbilimsel özgürlük", "ahlaksal özgürlük", "toplumsal özgürlük" ve "doğal özgürlük" gibi birçok özgürlük türü bulunmaktadır (<http://www.dmy.info/ozgurluk-nedir-anlami-felsefe/>, Erişim Tarihi: 05.01.2015).

Geçmişten günümüze kadar birçok düşünürün özgürlük kavramı hakkında birçok açıklaması bulunmaktadır. Bu kavram adına yapılan açıklamaların irdelenmesi özgürlük konusunun anlaşılması açısından önemlidir. Mesela Jean Paul Sartre, özgürlük kavramına tarihsel süreç faktörünü eklemektedir. J. Paul Sarte'ye göre, insanın iradi seçimleri özgürlük kavramının varlığını oluşturmaktadır. Aynı zamanda bu durum insanlığın var olma sürecinin başlangıcıdır (Tansel, 2006:4).

John Locke'a göre, özgürlük kişinin kendi isteği ile alakalı bir durum değildir. Özgürlük, "kişinin isteğine bağlı olmayıp, aklın seçtiklerini yapmama erkine sahip olma" ile alakalıdır. Bir başka deyişle, özgürlük "insanın isteğine değil, insanın eylem gücüne ait bir kavramdır" (Eroğlu, 2010:2). John Stuart Mill de özgürlük kavramını bireylerin diğer bireylere sınır koymadan mutlu olabilme duygusu şeklinde açıklamaktadır (Mill, 1972:16-17).

Isaiah Berlin'de "İki Özgürlük Kavramı" adlı eserinde özgürlüğün tek boyutlu olmadığını söylemektedir. Berlin, özgürlük kavramının içinde negatif ve pozitif özgürlük olmak üzere iki boyuttan bahsetmektedir.

On sekizinci yüzyılın önemli şahsiyetlerinden biri olan Montesquieu, özgürlük kavramını "evrensel ve bireyin hakkı" olarak tanımlamaktadır. Özgürlüğü ancak yasaların müsaade ettiği her şeyi yapma hakkı olarak açıklamaktadır (Kavra, 1989:76-77).

Hegel, özgürlük kavramına "tin" faktörünü eklemektedir. Bu konu hakkında Hegel, tin ve özgürlük kavramlarının birbiri ile ayrılamayan bir nitelikte olduğunu söylemektedir. Hegel'e göre özgürlük, bireyin ayrılmaz bir parçasıdır. Bir başka deyişle özgürlük, bir kişiye ya da bir nesneye hiçbir bağlılığın olmaması durumudur (Bezci, 2006:240). Ayrıca Hegel, sadece toplumsal ilişkilere sahip bireyler özgür olarak yaşayabilmektedir (Bezci, 2006:241-242).

Platon, özgürlük kavramında diğer düşünürler gibi insan odaklı bir yaklaşım sergilememektedir. Özgürlük kavramını yaşam yönünden irdelemektedir. Platon'a

göre, özgürlük kavramı insanların hayatları boyunca karşılaştıkları her türlü zorluk ve karar verme süreçlerini kapsamaktadır. Bu sebeple özgürlük, insanın hayata karşı sergilediği duruştur (Adugit, 2013:65).

Mine K. Keha'ya göre, David Hume “Hume ve Kant: Nedensellik - Özgürlük İkileminde İnsanın Özgürlüğü” adlı çalışmasında “özgürlüğü iradenin gereklerine göre hareket etme veya etmeme gücü” şeklinde açıklamaktadır (Keha, 2013:71).

Alman düşünür I. Kant'da özgürlük kavramını şöyle tanımlamaktadır. Kant'a göre, “özgürlük ahlak yasasının varlık koşulu (ratio esendi), ahlak yasası da özgürlüğün bilinme koşuludur (ratio cognoscendi)”. Akıl sahibi her insan özgür olmayı istemektedir. Bu durum akıllı insan olmanın bir gereğidir (Saygın, 2010:79-80).

Özgürlük kavramı ile birlikte süregelen bir başka kavram da “özgürlük bilinci” kavramıdır. Özgürlük bilinci kavramı, dünya üzerinde ilk kez Eski Yunan'da ortaya çıkmıştır. Ancak bu kavram kölelik düşüncesinin var olduğu bir dönemde ortaya çıktığı için gelişme imkânı olmamıştır. Eski Yunan'da köleliğe izin verilmesinin nedeni özgürlük düşüncesinin “efendi-köle ilişkisi” ile yürütülmesidir. Özgürlük kavramının eski Yunanda gelişmemesinin bir başka nedeni de özgür insanı “yurttaş” olarak “polisle” birleştirmesidir (Bezci, 2006:242-243).

Son olarak özgürlük, güvenlik kavramı ile yakın ilişkilidir. Aynı zamanda çok yönlü ve belirsiz bir kavramdır. Bu nedenle birçok düşünür özgürlük kavramı adına birçok düşünce beyan etmektedir. Bu nedenle özgürlük; kimine göre irade ile ilgili olmaması, kimine göre engellenme, kimine göre bireyin hakkı ve kimine göre de insanın keyfi müdahalelere maruz kalmamasıdır. Özgürlüğün çok yönlü oluşu bu kavram adına net tanımın yapılmasına engel oluşturmaktadır. Özgürlük kavramının çok yönlü oluşu birden fazla özgürlük türünü de beraberinde getirmektedir.

4.1. ÖZGÜRLÜK TÜRLERİ

Özgürlük kavramı, en az güvenlik kadar tartışmalı bir konudur. Özgürlük kavramını zihinsel olarak sorgulandığında ilk olarak özgürlüğün ne olduğu veya neyin özgürlük olduğu sorularına ulaşılmaktadır. Bu kavram hakkında birçok düşünürün birden fazla farklı açıklamaları mevcuttur. Düşünürlerin yaptığı farklı açıklamaları genel olarak ele aldığımızda üç ayrı özgürlük anlayışından bahsetmek

mümkündür. Bu üç özgürlüğü; negatif özgürlük, pozitif özgürlük ve cumhuriyetçi özgürlük şeklinde açıklamak mümkündür.

Özgürlüğün negatif ve pozitif ayrımının temelinde “T. H. Green” bulunmaktadır (Yayla, 2000:175). Özgürlük kavramı hakkında önemli görüşlere sahip olan düşünürlerden biri de I. Berlin’dir. I. Berlin, özgürlük kavramını negatif ve pozitif özgürlük olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Ayrıca Berlin’in özgürlük kavramı hakkındaki ikili ayrımına karşı bir de “cumhuriyetçi özgürlük” türü bulunmaktadır.

4.1.1. Negatif Özgürlük

Negatif özgürlüğü, siyasi olarak otorite yanlısı olan T. Hobbes, R. Filmer gibi düşünürler “müdahalenin yokluğu” şeklinde tanımlamaktadır. Ayrıca J. Locke’un da negatif özgürlük kavramı hakkında görüşleri mevcuttur. Ancak bu düşünürlerin görüşlerinde negatif özgürlük kavramı hakkında net bir tanıma ulaşılamamaktadır.

Negatif özgürlük kavramının anlaşılabilirliği açısından en iyi açıklamalarda bulunan düşünürlerden biri I. Berlin’dir. Berlin “Two Concepts of Liberty” (İki Özgürlük Kavramı) adlı çalışmasında negatif özgürlük kavramı hakkında geniş bir çerçevede tanımlama yapmaktadır. Bu tanımlamada özgürlük kavramı hakkında etkin bir güç unsurundan bahsetmektedir. Berlin’e göre, negatif özgürlük bireye ve sahip olduğu mal ve mülküne karşı oluşabilecek her türlü tehlike ve riskin olmaması durumudur (Dursun, 2009:11). Ayrıca Berlin, negatif özgürlüğün olmadığı durumdan söz edebilmek için bireyin bir başka birey tarafından alıkonması ve bu nedenle istediği gibi davranmaması gerektiğini söylemektedir. Mesela duymayan bir kişi için çalan müziğin kapatılması ile özgürlüğü kısıtlanmış olmamaktadır (Hardy, 2002:169).

Negatif özgürlük, insanın tüm özgürlük alanlarını kapsamaktadır. Bu özgürlük alanları hiçbir ayırım olmaksızın tüm insanları ilgilendirmektedir. Bu durumda insanlar, kendilerini etkileyen her türlü mecburi durumlardan uzak durmalıdır. İnsanlığı etkileyen her türlü mecburi durum, sosyal çevre veya devlet tarafından olabilmektedir. Bu yargıdan hareketle negatif özgürlükte bireysel özgürlüğün varlığı önemlidir. Negatif özgürlüğün var olabilmesi için öncelikle siyasal iktidarın yetkilerinin darıtılması gerekmektedir. Bu nedenle negatif özgürlük,

bireyi kısıtlayan her türlü etkileri reddetmektedir. Negatif özgürlük anlayışında “devlet” faktörünün temel yükümlülüğü güvenliği ve adaleti sağlamaktır (Yayla, 1998:155).

Negatif özgürlük, genel olarak bireye yönelen her türlü müdahaleyi reddeden bir görüşü benimsemektedir. Birey, hem siyasi yönden hem de sosyal yönden kendi iradesi ile hareket etmelidir. Her türlü keyfi kısıtlamaların olmaması gerekmektedir. Çünkü keyfi kısıtlamalar bireyin elinde olmadan bir başka deyişle, iradesi dışında haklarının ihlal edilmesi anlamına gelmektedir (Dursun, 2009:11). Ancak bireye yönelen her türlü müdahaleyi reddeden bu anlayış zaman içerisinde suistimal edilmeye açık bir görüşe dönüşebilmektedir. Zaman içerisinde bireye sağlanan olanaklar tehdit ve tehlike içeren bir yapıya bürünmektedir.

4.1.2. Pozitif Özgürlük

Pozitif özgürlük kavramının düşünce tarihindeki yeri incelendiğinde ilk olarak Ryan karşımıza çıkmaktadır. Ryan, özgürlük kavramı adına üç pozitif özgürlük kuramından bahsetmektedir.

Birincisi “Stoacı kuram, apatheia öğretisi ile mutlak bir seçme özgürlüğü geliştirir ve kişinin hiçbir şeyden korkmayarak her zaman seçimde bulunabileceğini ve dolayısıyla özgür olabileceğini ileri sürer”. “İkinci kuram, Platon – Kant çizgisindeki filozofların iyiliği özgürlükle perçinledikleri görüştür”. “Üçüncü kuram [ise] Rousseau’nun özgürlüğü kendimize dayattığımız yasalara itaatle, bu itaati genel istence boyun eğme edimiyle özdeşleştirmesidir” (Kutlu, 2011:47).

Hüseyin Bal, pozitif özgürlüğün iki anlamı olduğundan bahsetmektedir. Bal, “pozitif özgürlüğün iki anlamını ‘kendini gerçekleştirme’ (self-realisation) ve ‘kendine yeterlik’ (self-fulfilment)” şeklinde açıklamaktadır. Pozitif özgürlüğe göre, “birey her türden (maddi, manevi, sosyal) arzu ve ihtiyaçlarını kendisini tatmin edecek derecede karşılayabildiği takdirde özgürdür” (Bal, 2014b: 67).

Pozitif özgürlüğün bir başka anlamı ise, kişisel otonomidir. Mustafa Erdoğan’a göre, kişisel otonomi kavramı “kişinin kendi kendisini yönetmesi ve kendi kurallarını kendisinin koyması anlamına gelmektedir”. Ayrıca Erdoğan, bu konu hakkında özerlik kavramına da değinmektedir. Erdoğan’a göre, özerlik bireyin hayatı boyunca aldığı kararları akıl sorgulamasına dayalı olarak meydana getirirse özgürlüğüdür (<http://www.hurfikirler.com/mustafa-erdogan-bireysel-ozerklik-ve-liberalizm/>, Erişim Tarihi: 20.05.2016).

Pozitif özgürlük hakkında birçok düşünürün önemli görüşü bulunmaktadır. Ancak Marx ve Rousseau'nun özgürlük tanımlaması konunu anlaşılabilirliği açısından daha çok önem teşkil etmektedir.

Alman düşünür K. Marx'a göre, insanlar zorunlu olarak emek harcamadığı zaman özgür olabilmektedir. Bu konu hakkında "Marx, genel olarak güç ilişkilerinin ortadan kalkması, toplumsal yapı ve dönüşümlerinden bahsetmektedir. Ayrıca "Marx'ın özgürlük kavramı toplumsal, kolektif ve pozitifdir" (Çoşkun, 2003:89).

J. J. Rousseau, toplum içinde yaşayan bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin devlet aracılığıyla güvende tutulacağını söylemektedir. Rousseau, bu görüşü ile devlet hâkimiyetine olumlu bir anlam yüklemektedir. Rousseau'ya göre, devlet özgürlüğün var olma sürecinde araç konumundadır (Ekmekçi, 2013:208). Bir başka deyişle, özgürlük devlet kavramı sayesinde kendisini görünür kılmaktadır.

Pozitif özgürlüğü en genel olarak şu şekilde toparlamak mümkündür. Pozitif özgürlük anlayışında merkez bireyin iradesidir. Birey, kendi iradesi ile eylemde bulunabilme yetisine sahiptir. Aynı zamanda birey, kendi kendisini yöneten konumdadır.

4.1.3. Cumhuriyetçi Özgürlük

Cumhuriyet kavramı, geçmişten günümüze kadar süre gelen eski bir kavramdır. Roma dönemiyle birlikte çeşitli şekillerde kullanılmaya başlanmıştır. Modern dönem ile birlikte cumhuriyet kavramı daha da görünür hale gelmiştir. 19. ve 20. yüzyılda siyasal düşünce tarihinde önemli bir yer elde etmiştir. Ancak bir süre sonra popülerliğini yitirmiştir. 20. yüzyılın son dönemleri ile birlikte bireyi merkeze alan düşünce sistemi tekrardan popüler olmuştur. Sosyal literatürde siyaset felsefesinin tarih sahnesine çıkışı ile cumhuriyet kavramının ortaya çıkışı hemen hemen aynı zamana denk geldiği kabul edilmektedir (Kutlu, 2011:7).

"Cumhuriyet kelimesinin Fransızca karşılığı 'La Republique' İngilizce karşılığı ise 'The Republic'dir. Kelimenin Latince aslı 'Res Publica'dır. Res publica, kamuya ait olan kamu malı anlamına gelmektedir" (Haytoğlu, 1998:1135-1136).

Cumhuriyet ve cumhuriyetçi düşünce kavramları, Roma döneminden itibaren siyasal bir rejimi ve zaman zaman da ideolojik bir anlayışı ifade eder nitelikte

kullanılmaktadır. Fransız Devriminden sonra ulus-devlet oluşumu tekrar kendisini görünür kılmaktadır. Bu durum ile birlikte 20. yüzyıldan sonra bireyselliğin öne çıktığı liberal düşünceler de ortaya çıkmıştır. Özgürlüğün nasıl sağlanacağı noktasında evrensel argümanlar ile yerel argümanlar arasında ikilem meydana gelmiştir. Bu ikilem cumhuriyetçi özgürlüğün tekrar popülerleşmesini sağlamıştır (Çelik, 2013:125).

Cumhuriyetçi özgürlüğün içinde siyasal toplumun bireysel alan ile bağlantılı olduğunu düşünen belli bir kesim mevcuttur. Bu görüşü savunan kesime göre birey; dış müdahale olmaksızın, yalnızca kendi kararlarına kendisi karar verip uygulayabilirlerse sivil toplumda varlığını özgürce sürdürebilmektedir (Baştürk, 2013:112).

Cumhuriyetçi özgürlük kavramının daha anlaşılır kılmak için cumhuriyetçi düşünceyi anlatan önemli düşünürlerden birkaçı olan Harrington, Paine ve Taylor'un cumhuriyet adına yaptığı görüşlere değinmek gerekmektedir.

Bir tarih felsefecisi olan Harrington, 1656 yılında yazdığı “The Commonwealth of Oceana” adlı eseri döneminin en önemli cumhuriyetçi düşünce çalışmalarından biridir. Harrington, özgür bir toplumun oluşabilmesi için erdem olgusunun var olması gerektiğini söylemektedir. Devlet yönetimi açısından halkın katılımının önemli olduğunu belirtmektedir. Harrington'a göre, yurttaşların tamamının özgür ortamda yaşayabilmesi için öncelikle bir kara parçasına sahip olması gerekmektedir (Çelik, 2013:134-135).

Thomas Paine, 1776 yılında yazmış olduğu “Sağduyu” isimli kitabında cumhuriyetçi düşüncenin, pratik olarak ele alınması konusunda önemli katkıları bulunmaktadır. Paine, cumhuriyetçi özgürlüğü “özgürlüğü sağlayan bir hükümet şekli” şeklinde tanımlamaktadır. Ayrıca Paine, cumhuriyetçi hükümet adına “kolektif olduğu kadar bireysel çıkarı gözeten ve [aynı zamanda] kamunun yararı için kurulmuş bir hükümet” olduğunu söylemektedir (Pettit, 1998a: 53).

Charles Taylor, cumhuriyetçi özgürlük adına yaptığı açıklamalarda Paine'den farklı olarak kültürel bağdan bahsetmektedir. Taylor, toplumsal iletişim yoluyla kurulan bağlar vasıtası ile kimlik ediniminin önemli olduğunu söylemektedir. Bu sayede bireyler, toplumsal kültüre adapte olmaları kolaylaşmıştır. Karşılıklı

sorumluluk duygusunun artışı ile birlikte siyasal erdemin inşasının sağlanabileceğini vurgulamaktadır. Taylor'a göre, cumhuriyetçi özgürlük bireylerin içinde yaşadığı toplumda siyasal bilinç ve eyleme sahip olma durumudur (Taylor, 1989: 170).

Quentin Skinner ve Philip Pettit, cumhuriyetçi özgürlük düşüncesini sistematik tarzda sunan iki önemli düşünürdür. Cumhuriyetçi özgürlük anlayışının önemli temsilcilerinden biri olan Skinner'ın konu ile ilgili düşüncelerini şu şekilde özetlemek mümkündür. Skinner'a göre, kamusal alanı etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler kontrol mekanizmasından yoksundur. Bu nedenle Skinner, devlete yönelik içeriden ve dışarıdan gelen tehditlerin birçoğu halk desteği ile bertaraf edilebileceğini iddia etmektedir. Ancak bu şekilde toplumların güvenliği uzun vadede sağlanmaktadır (Skinner, 1984:250).

Cumhuriyetçi özgürlük düşüncesini sistematik tarzda sunan düşünürlerden biri de Philip Pettit'dir. Pettit, özgürlük konusunda negatif ve pozitif biçiminde olan ikili ayrımı kabul etmemektedir. Özgürlük konusunda yapılan bu ikili ayrımın politik düşünce bağlamında işe yaramadığını savunmaktadır. Zaman içerisinde özgürlük adına yapılan açıklamaları yanlış ve yetersiz olarak nitelendirmektedir. Özgürlük kavramında negatif ve pozitif ayrımının yanında üçüncü bir yolun var olduğunu söylemektedir. Pettit, bu üçüncü yolu "tahakkümsüzlük olarak özgürlük" şeklinde adlandırmaktadır. Pettit'e göre, "tahakkümsüzlük" kavramı değeri kendinden menkul olan, araçsal iyi ile amaçsal iyiyi kendinde birleştiren bir kavramdır (Pettit, 1998:39-40, akt. Bal, 2014a:300-301).

Özgürlük kavramı, ortaya çıktığı ilk dönemde varlığı ya da yokluğu tartışılırken, Fransız Devriminden sonra özgürlüğün siyasi alana kaydığı iddiası ortaya çıkmaktadır. Bu yargıdan hareketle özgürlük kavramının varlığı ya da yokluğu tartışmaları ilerleyen süreçte bir başka boyuta taşındığı anlaşılmaktadır. Bu boyut da cumhuriyetçi özgürlüktür. Cumhuriyetçi özgürlük kavramının ortaya çıkışı ile özgürlüğün siyasi ayağı ortaya çıkmıştır.

Cumhuriyetçi özgürlük, özgürlük kavramının siyasi ayağını oluşturmaktadır. Bu siyasi ayağının içinde özgürlük ve güvenlik kavramlarının önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu nedenle güvenlik ve özgürlük kavramlarının daha iyi anlaşılması için T. Hobbes ve J. Locke'un görüşlerine değinmek gerekmektedir.

5. THOMAS HOBBS VE JOHN LOCKE'UN ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK KAVRAMLARI HAKKINDAKİ GENEL GÖRÜŞLERİ

Geçmişten günümüze kadar güvenlik ve özgürlük kavramına önem veren pek çok düşünür bulunmaktadır. Güvenlik ve özgürlük kavramlarının tarihsel arka planında Montesquieu, Rousseau, Friedrich August Hayek, Hegel ve İbn-i Haldun gibi birçok düşünürün görüşleri bulunmaktadır. Ancak bu düşünürler güvenlik ve özgürlük ikilemi adına net bir tasvirde bulunamamışlardır. Bu nedenle güvenlik ve özgürlük ikilemi konusunun daha iyi anlaşılması için Thomas Hobbes ve John Locke'nin görüşleri önem teşkil etmektedir.

Güvenlik ve özgürlük kavramlarının anlaşılabilirliği açısından Hobbes ve Locke'un güvenlik ve özgürlük kavramı adına yaptığı görüşlerinin yanında Montesquieu, Rousseau, Friedrich August Hayek, Hegel ve İbn-i Haldun'un da güvenlik ve özgürlük kavramları adına yaptığı açıklamalara değinmek gerekmektedir. Bu nedenle ilk olarak Montesquieu, J. J. Rousseau, Friedrich August Hayek ve İbn-i Haldun'un özgürlük görüşlerine kısaca yer verilecektir. Bu düşünürlerin görüşlerinin anlatılmasından sonra Thomas Hobbes ve John Locke'un özgürlük görüşleri ayrıntılı olarak anlatılacaktır.

18. yüzyılın en önemli düşünürlerden biri olan Montesquieu, “Kanunların Ruhı” adlı eserinde özgürlük kavramı içinde eşitlik ve doğa durumu gibi temel konulardan bahsetmektedir. Montesquieu, özgürlük kavramını “yasalarla yönetilen bir toplumda özgürlük, yapmamız gereken şeylerin tümünü yapabilmemizden ve hoşumuza gitmeyen şeyleri yapmaya zorlanmamaktan ibarettir” şeklinde açıklamaktadır (Gemalmaz, 2012:108). Bir başka deyişle, insanlar yasaların izin verdiği ölçüde özgürdür. Eşitlik meselesini de demokrasi üzerinden anlatmıştır. Montesquieu'ye göre, doğa durumunda yaşayan insanlar eşit doğmaktadır. Ancak bu “eşitlik” bir süre sonra varlığını yitirmektedir. Varlığını yitiren “eşitlik”, yasalar vasıtası ile tekrardan elde edilmektedir.

J. J. Rousseau, doğa durumunda yaşayan insanların tam anlamıyla özgür olduğunu iddia etmektedir. Bu iddiadan hareketle esas gerçekliğin doğa durumunda var olduğunu söylemektedir. Çünkü doğa durumu, tanrı tarafından yaratıldığı için mükemmeldir. Ancak doğa durumunun bir süre sonra insanlar tarafından

bozulduğunu söylemektedir. Bu nedenle Rousseau, doğa durumunda yaşayan insanların özgürlüğünün tehdit altında olduğunu söylemektedir (Demir, 2012:3).

20. yüzyılın önde gelen isimlerinden biri Friedrich August Hayektir. Hayek, özgürlüğü bireyin başkalarının zorlaması altında kalmaksızın davranabilmesi şeklinde “gerçek özgürlüğü” tanımlamaktadır (Çelik ve Usta, 2011:95). Hayek’e göre, bir insanın özgür olabilmesi için ilk olarak dış etkenlerden bağımsız olması gerekmektedir. Bu sayede insanlar gerçek anlamda özgür olabilmektedir.

Hegel de özgürlük kavramını tarihsel bir çizgide ele almaktadır. Bu nedenle Hegel, özgürlüğün tarihsel bir arka planı olduğunu düşünmektedir. Hegel, insanoğlunun tarihin en başında özgür olmadığını iddia etmektedir. Hegel’e göre, insanlık aydınlanma çağı ile kendi aklının farkına varmaktadır. İnsanlık, kendi aklı ile herkes için geçerli olan özgürlük bilicine ulaşmaktadır. Modern dönemin başlaması ile birlikte köleliğin sona ermesi etkeni insanın özgür kılmaktadır (Bezci, 2005:57).

İbn-i Haldun, sosyal bilimler literatüründe önemli yeri olan bir düşündürdür. Bu nedenden dolayı özgürlük kavramını daha iyi anlayabilmek için İbn-i Haldun’un toplum görüşüne değinmek gerekmektedir. İbn-i Haldun, toplumların tıpkı canlılar gibi doğduğunu, büyüdüğünü ve öldüğünü söylemektedir. Bu yargıdan hareketle devlet ile toplum arasında ince bir ayırmadan bahsetmektedir. İ. Haldun göre, insanlar doğası gereği toplumsal bir varlık olduğu için toplumsal yaşamın merkezinde olması gerektiğini söylemektedir (Bursalıoğlu, 2007:48).

İbn-i Haldun, toplumları göçebe ve yerleşik toplumlar olarak ikiye ayırmaktadır. İ. Haldun’a göre, toplumlar ilk etapta göçebe toplum olarak açığa çıkmaktadır. Göçebe toplumları da badiye hayatını ifade etmektedir. Toplumlar, badiye hayatı ile zaman içerisinde aşamalı olarak yerleşik hayata geçmektedir. Bir nevi badiye hayatı, göçebe döneminin bitişi yerleşik hayatın başlangıcı olmuştur.

İbn-i Haldun, yerleşik dönemi belirli bir zenginliğin elde edildiği, kasaba ve şehirlerin ortaya çıktığı ve bayındırlığın başladığı dönem şeklinde açıklamaktadır. Ancak özgürlük kavramının daha iyi anlaşılması açısından göçebe toplumlar önemlidir. İnsanlık, göçebe toplumu safhasında en özgür olduğu safhadır. Çünkü göçebe toplum hayatında insanlar daha çok doğa ile ilişkilidir ve kendi istediği

doğrultuda hareket edebilmektedir. Kısaca İ. Haldun, insanların göçebe hayatta fazla özgür olup, kendilerini güvensiz hissettiği için devlet kavramını meydana getirdiğini ifade etmektedir.

Güvenlik ve özgürlük ikilemi adına daha net görüşleri bulunan Thomas Hobbes, insanların davranışta bulunmasını nedenselci bir tutuma bağlamaktadır. Bu yüzden de insan doğal olarak bencildir ve sürekli kendini korumaya yönelik içgüdüsel bir duyguya sahiptir. Hobbes'a göre, insanlar her şeyden önce kendi çıkarını düşünmektedir. Bu nedenle de doğa durumunda yaşayan insanlar kendi varlığını güven altına almaya çalışmaktadır (Çarpar ve Yıldırım, 2012:10). Hobbes, bu durumu ünlü bir sözü olan "insan insanın kurdudur" ifadesi ile açıklamaktadır. İnsan insanın kurdudur ifadesini daha geniş bir şekilde açıklamak da mümkündür.

Hobbes'un "insan insanın kurdudur" görüşünü güvenlik ve özgürlük ikilemi bağlamında irdelendiğinde korku ve endişe duygusuna vurgu yaptığı anlaşılmaktadır. Hobbes'a göre, insanların güvenebileceği tek tutku "korku" duygusudur. Hobbes, insanlar hakkındaki düşüncelerinin temelinde var olan korku duygusunu annesinin vaktinden önce kendisini dünyaya getirmesiyle bağdaştırmaktadır. Bu durumu Hobbes, "korku ve ben, ikiz olarak dünyaya geldik" şeklinde anlatmaktadır. Bu yargıdan hareketle doğa durumunda insanlar arasında korku duygusuna bağlı olarak kaos ortamı mevcuttur. Bu bağlamda Hobbes'a göre, doğa durumu insanlık için savaş ortamını ifade etmektedir (<http://yusufguleryuz.com/2010/01/25/thomas-hobbesta-toplum-sozlesmesi/>, Erişim Tarihi:05.05.2015).

Hobbes'a göre, doğa durumunda insanlar doğuştan eşittir. Bu eşitlik hakkında Hobbes, insanların doğuştan birbirleri aralarında belirgin farkların bulunmadığını, aralarındaki bedensel ve zihinsel farklılıkların birbirlerine üstünlük sağlayacak kadar net olmadığı görüşündedir. Hobbes, bu görüşünü "bir şeyin eşit pay edildiğinin en büyük kanıtı, herkesin kendi payından memnun olmasıdır" diyerek kanıtlamaktadır (Hobbes, 2007:26). Güvensizlik durumu bedensel eşitlikten kaynaklanmaktadır. İnsanlar, genel eşitlik durumunda birbirleri ile üstünlük mücadelesi kuracağı için savaş kaçınılmazdır (Günay, 2009:3). Aynı zamanda bu eşitlik ortamı savaş dönemini uzatmaktadır. Bu nedenle eşit güce sahip olan insanlar, doğa durumunda

kendilerini tehlikede hissetmektedir. Devlet, insanın doğa durumundaki güvensizlik ortamından dolayı ortaya çıkmaktadır.

Hobbes, doğa durumunda bir de akıl etmeninden bahsetmektedir. Hobbes'a göre, bedensel olarak herkes eşit yapıya sahip olduğu için akıl ile hareket etmek doğa durumunda meydana gelen tehlikelerden korunmak için önem teşkil etmektedir (Hobbes, 1993:97). Doğa durumunda yaşayan insanların bedensel eşitliğe bağlı olarak meydana gelen savaş ortamı aklın kullanılması ile sona ermektedir.

Hobbes, güvenlik kavramını "mutlu bir hayat" ile kavramsallaştırmaktadır. Bu çerçevede Hobbes, güvenliğin dört temel ögesinden bahsetmektedir. "Birincisi, dış düşmanlara karşı korunma ikincisi, iç barışın korunması üçüncüsü, kamusal güvenlikle uyumlu olduğu ölçüde zenginlik sahibi olmak dördüncüsü de masum özgürlüğün tam bir şekilde kullanılmasıdır" (Hobbes, 2007:173-174).

Hobbes, doğa durumunda yaşayan insanlar arasında sürekli bir savaş ortamının varlığından söz etmektedir. Bu nedenle doğa durumunda insan, endişeli ve ölüm korkusu ile yaşamaktadır. Bu durumdan dolayı insan, toplumsal düzen içinde yabani ve kaygılı bir şekilde yaşamaktadır. Tüm bu sorunların temel nedeni doğa durumunda yaşayan insanların özel mülkiyet hakkının olmayışındır. Hobbes, bu durum hakkında insanların endişeli ya da can güvenliğinin olmadığı bir süreçte yaşayamayacağını söylemektedir. Hobbes'a göre, insanlar bir süre sonra bir araya gelmenin içinde bulunduğu kaotik durumdan daha iyi olduğunu fark edeceğini iddia etmektedir. Bu yargıdan hareketle Hobbes, insanlar yaşadığı kaotik ortamdan çıkış sürecinde devleti kurmaktadır. Toplum sözleşmesi ile doğa durumundan çıkılıp devlet düzenine geçilmektedir (Kılıç, 2015:104). Devlet sayesinde güvenliğin sağlandığı yeni toplumsal düzene geçilmektedir.

Hobbes'a göre, devletin olmadığı durumda herkesin herkese karşı sürekli bir savaş (*bellum omnium contra omnes*) halindedir. Bu savaş tehdidi kısa süreli olmayıp uzun sürelidir. Ancak uzun süreli olan tehditler nedeniyle her zaman savaşın olacağı anlamına gelmemektedir. Savaş tehdidinde önemli olan etken doğa durumunda yaşayan insanların savaş bilincinin farkında olmasıdır (Hobbes, 2005, 88-89).

Hobbes, devlet kavramı hakkında insanları yöneten ve yasal olarak sınırlama koyabilen tek somut güç olduğunu düşünmektedir. Bu somut güç tanrısal bir güç değildir. Doğa durumunda yaşayan insanların kendi rızaları ile bir araya gelerek oluşturdukları ve toplum sözleşmesiyle de devletin başına gelmiş bir güçtür. Tüm yetki ve özgürlükleri tek elde toplanmaktadır (Karagözoğlu, 2006:219). Bu sayede devlet, güven ortamını yeniden sağlamaktadır.

Hobbes, mutlak iktidarı kralların tanrıdan aldıkları yetkiye değil bireylerin çıkarlarına dayandırmaktadır. Doğa durumunda yaşayan insanlar kendi çıkarları doğrultusunda devleti kurmuştur. Doğa durumunda insanlar, kendi aralarında karara vararak meydana getirdiği toplum sözleşmesi ile özgürlüklerini tarafsız olan bir başka egemene aktarmıştır. Bu sayede hem devleti kurmuş hem de doğa durumundan medeni topluma geçiş sağlanmıştır (Şenel, 2002: 325). Bir başka deyişle, insanlar bireysel haklarını devlete aktarması ile vahşi ve bir o kadar da güvensiz olan doğa durumundan barış ve huzurun hâkim olduğu toplumsal düzene geçmiştir.

Hobbes'a göre, doğa durumunda insanlar özü itibariyle kötü, bencil ve çıkarıcı bir yapıya sahiptir. Bu durumu Hobbes, "insan insanın kurdudur" (homo homini lupus) şeklinde açıklamaktadır (Hobbes, 1987:24). Doğa durumunu genel savaş ortamı olarak açıklamaktadır. Bu savaş ortamı fiili olan bir savaş değildir. Güvensizliğin ve tehlikenin hâkim olduğu gizli bir savaş ortamıdır. Bu savaş ortamında insan bilinçli olarak tehlikelerin farkındadır. Bu nedenle doğa durumunda yaşayan insanlar kendisi hariç herkesi düşman olarak nitelendirmektedir (Emeklier, 2011:105-106).

Hobbes'a göre, toplum sözleşmesi eşitlikçi ve denetleyici yapısı sayesinde herkesi bir arada tutmaktadır. Bu yargıdan hareketle Hobbes, insanların kendi rızaları doğrultusunda meydana getirdiği toplum sözleşmesinin cezai bağlamda belli bir yaptırımı olmadığı müddetçe hiçbir işe yaramayacağını söylemektedir. Bu nedenle toplumsal sözleşme, cezai yaptırımı olduğu müddetçe insanları vahşi durumdan kurtarmaktadır.

Toplumsal sözleşme, herkesi tek elde tutabilecek bir güç ile kendi varlığını sürdürebilmektedir. Hobbes, bu görüşler çerçevesinde devlet kavramına ait düşüncelerini şekillendirmektedir. Hobbes'a göre, doğa durumunda yaşanan vahşi ve

tehlikeli yaşam insanların kendi istekleri ile meydana getirdikleri toplum sözleşmesi aracılığıyla kurulan devletle aşılmaktadır. Bu devlette esas olan etken insanların çıkarlarıdır. Doğa durumunda yaşayan insanlar, devlet ile kendi haklarını kendisi korumak zorunda kalmıştır (Karagözoğlu, 2006:229).

Hobbes, toplum sözleşmesinde özgürlük ile zorunluluk kavramları arasında dengeli bir tutarlılığın var olduğundan söz etmektedir (Çoşkun, 2003:21). Hobbes'a göre, doğa durumunda yaşayan insanlar kendi üstlendikleri görevler doğrultusunda boyun eğme eyleminde bulunmaktadır. İnsanlar, kendi iradeleriyle meydana getirdiği toplum sözleşmesi vasıtasıyla haklarını egemen bir güce aktarmaktadır. Böylece insanlar, toplum sözleşmesi aracılığı ile özgür olabilmektedir. Toplum sözleşmesinin yasaları doğrultusunda insanların özgürlükleri belirlenmektedir (Çoşkun, 2003:21).

Hobbes'a göre, eski çağda yaşayan insanlar tanrıdan korktukları için boyun eğmektedir. Devletin ortaya çıkışı ile birlikte devleti yöneten kişiden bir başka deyişle, kraldan korktuğu için boyun eğmektedir. Bir bakıma korku duygusu yok olamamış varlığını devam etmiştir. Sadece insanların korktuğu öge değişmiştir. Bu yüzden de Hobbes, korku ile özgürlük kavramları arasında sıkı bir ilişki olduğunu söylemektedir. Korku içinde yaşayan insanın özgür olamayacağını belirtmektedir. Ayrıca Hobbes, insanları barışa yönelten duyguları; ölüm korkusu, rahat bir hayat için gerekli şeyleri elde etme duygusu ve çalışarak onları elde etme ümidi şeklinde açıklamaktadır (Günay, 2009:4).

Özetle Hobbes'a göre, doğa durumunda yaşayan insanın düşmanı bir başka insanın varlığıdır. Bu nedenle doğa durumu hakkında genel olarak, vahşi, güvensiz ve korkunun hâkim olduğu bir durumdan söz etmektedir. Bu doğa durumunda insanlar sürekli savaş halindedir. Ancak John Locke, insanlar arasında savaş ve kaygı ortamının olmadığını söylemektedir. Özgür ve eşit olan insanlar arasında barış hâkimdir. Bazen zor kullanıldığında zamanlarda savaş ortamı çıkabilmektedir. Ancak bu durum doğa durumu ile alakalı değildir.

J. Locke da, toplum sözleşmesinde mülkiyet etkeninden bahsetmektedir. Locke'a göre, doğa durumunda yaşayan insanlar mülkiyetlerini karşılıklı korumak için toplum sözleşmesini meydana getirmiştir. Mülkiyet kavramı ile Locke, yalnızca

mal varlığını ifade etmemektedir. Mal varlığının yanında yaşam ve özgürlük kavramını da kapsamaktadır (Locke, 1998:6).

Locke'un toplum sözleşmesinde yaşam, özgürlük ve mülkiyet kavramları arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Locke'a göre, mülkiyet hakkı çok önemlidir. Mülkiyet kavramı hakkında Locke, yeryüzü Tanrı'nın insanlara ortaklaşa faydalanmaları için sunduğu bir fırsattır. Bu fırsat doğa durumunda yaşayan insanlar tarafından suiistimal etmemesi gerekmektedir. Bu nedenle doğa durumunda yaşayan insan, bir başka insanın toprağına sahip olmayı istememesi gerekmektedir (Akın, 1987:131-132).

Locke, dünya üzerinde devlet kavramının olmadığı dönemde her insanın tanrı tarafından kendisine verildiği, para ile ölçülemeyen ve aktarılamayan bir takım hakları bulunduğunu iddia etmektedir. Locke, bu hakları genel olarak özgürlük ve mülkiyet hakları şeklinde açıklamaktadır. Locke'ye göre, özgürlük ve mülkiyet hakları doğa durumunda yaşayan insanlarda var olan haklardır. Bu doğal haklar içerisinde yaşamını sürdüren insan kendisi dışında diğer insanlarla aynı oranda eşit ve özgürdür. Locke, doğa durumunda insanlar arasında var olan eşitliği şu şekilde açıklamaktadır.

“... tüm güç ve yargılama hakkının karşılıklı olduğu, aynı türde ve derecede yaratıklar oldukları için hiçbirinin diğerinden üstün olmadığı, herkesin doğa tarafından bahşedilen aynı avantajlarla ve doğduğu ve aynı yetenekleri kullandığı, bu yüzden de aralarında itaat ve tabiiyet ilişkisi olmaksızın birbiriyle eşit olmasını gerektiren bir eşitlik durumudur” (Locke, 2011:859).

Doğa durumunda insanlar, eşit haklara ve güce sahiptir. Bu haklar ve kuvvetler karşılıklıdır, hiç kimsenin bir başkasından daha fazla hak ve kuvveti yoktur.

Locke'a göre, doğa durumu bir özgürlük halidir. Ancak bu özgürlük halinde herkesin istediğini yapabileceği anlamına gelmemektedir. Tanrının insanlara verdiği eşit haklar hiç kimseye başkasının can, mal ve özgürlüğünü ortadan kaldırma hakkını vermemektedir. Bu nedenle herkes birbirinin hakkına saygı göstermesi gerekmektedir (Bakırcı, 2008:15).

John Locke'un “doğal hukuk öğretisinin temel kavramı olan doğa yasası, insanların güvenliğini sağlayan ve onların barış içinde yaşamalarına imkân tanıyan

bir yasadır” (Emeklier, 2011:115). Bu yargıdan hareketle Locke, doğa durumundaki suç ve ceza sisteminin var olduğunu söylemektedir. Locke’a göre, doğa durumunda yaşayan insan kendisine zarar veren insanı kendisi cezalandırmaktadır. Bu cezalandırma önleyici cezalandırma niteliğindedir. Ancak doğa durumunda yaşayan insanların ceza yetkisini kendisinde görmesi bir takım sorunlara yol açmaktadır. Mesela cezalandırılan kişi kendisine verilen cezayı uygun görmeyip öç alma hissi ile saldırgan bir tutum sergileyebilmektedir. Bu durum toplum içinde kargaşaya neden olmaktadır. Toplum içinde oluşan kargaşa durumu insanları rahatsız etmektedir. Bu nedenle doğa durumunda özgür yaşayan insanlar toplum içinde var olan kargaşadan etkilenecek doğa durumundan çıkmayı istemiştir. Bu kaotik durumda yaşayan insan siyasal toplumun temel dinamiğini oluşturmaktadır. Aynı zamanda insan, siyasal hâkimiyetin temel yükümlülüklerini belirleyen en önemli faktördür (Eroğlu, 2010:3-4).

Locke, “Devlet Üzerine İki Deneme” adlı eserinde devlet argümanını ortaya koymaktadır. J. Locke’a göre, “devlet insanlar tarafından doğa durumunun belirsizliklerini aşmak üzere kurulmuş bir kurumdur” (<http://www.acikders.org.tr/mod/resource/view.php?id=1753&redirect=1>, Erişim Tarihi: 12.04.2015).

Locke, devletin amacını bireylerin doğa durumunda sahip oldukları hayat, özgürlük ve mülkiyet gibi doğal haklarını güvence altına alma şeklinde açıklamaktadır. Devletin var oluş sürecinde toplum sözleşmesinin önemli olduğu ve iktidarında bireysel haklara önem verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu görüşleriyle liberal düşüncenin gelişmesine de yardımcı olmaktadır.

Locke’a göre, özgürlük sadece düşünmeden ibaret değildir. Aynı zamanda düşündüğü fikirler doğrultusunda insanları harekete geçirmesidir. Doğa durumunda “mallarını korumakta zorlanan insan, devleti kurarak siyasal bir örgütü oluşturmaktadır”. Bu “siyasal örgüt yargılama ve cezalandırma işlevini devlete devrederek mülkiyeti ve özgürlüğünü daha rahat koruyabilme olanağına sahip olmaktadır” (Emeklier, 2011:117). Locke’a göre devlet, mülkiyet ve özgürlüğü korumakla görevlidir.

Son olarak güvenlik ve özgürlük kavramı hem Hobbes hem de Locke için önem teşkil etmektedir. Her iki düşünür güvenlik ve özgürlük kavramlarını toplum sözleşmesi doğrultusunda anlatmaktadır. Hobbes'a göre, toplum sözleşmesinin meydana gelişinde ortaya çıkan toplumsal kargaşanın temelinde doğa durumunda yaşayan insanların bedensel eşitliğine dayanmaktadır. Locke'a göre de doğa durumunda yaşanan kargaşanın temelinde mülkiyet edinmenin eşitliğine dayanmaktadır.

Hobbes, doğa durumunda önemli olan etmenin akıl olduğunu sıkça vurgularken, Locke ise mülkiyet kavramını vurgulamaktadır. Hobbes ve Locke, bu iki etmen çerçevesinde toplum sözleşmesinden bahsetmektedir.

Hobbes, devleti merkeze alan özgürlük anlayışına sahip iken Locke ise, bireyi merkeze alan bir özgürlük anlayışa sahiptir. Hobbes, doğa durumundaki ortamı güvensiz olarak ifade etmektedir. Bu güvensiz ortamda yaşayan insanlar ölüm korkusu içinde yaşamaktadır. Doğa durumunda yaşayan insanlar, ölüm korkusunu tetiklemesiyle birlikte bir araya gelerek toplum sözleşmesi vasıtası ile güvenliğini bir başka etkene bir başka deyişle, devlete devretmiştir. Devletin ortaya çıkışı doğa durumunda yaşayan insanlar üzerindeki güven duygusunda yaşanan ikilemi sona erdirmiştir. Devlet çatısı altında toplanan insanlar, doğa durumunda yaşadığı güvensizlik sorununu daha az yaşamaktadır.

Locke, Hobbes kadar insanlar hakkında kötümser değildir. Locke'a göre, insanlar doğa durumunda iken savaş değil barış ortamında yaşamaktadır. Bu barış ortamında insanlar özgür ve eşit yaşamaktadır. Ancak Locke da Hobbes gibi doğa durumunda yaşayan insanların korku ve kaygı içinde yaşadığını düşünmektedir. Bu durum her ikisinde de toplum sözleşmesini yani devleti ortaya çıkarmıştır.

Devlet, her ikisi düşünür için bireysel özgürlükleri korumakla mükellef bir araçtır. Bu nedenle de bireysel özgürlükler devlet çatısı altında korunmaktadır. Anlaşılacağı üzere, her iki düşünür devletin ortaya çıkışını insanların özgürlüklerini koruma altına alma ve güvende olma ihtiyacına bağlamıştır. Bu nedenle güvenlik ve özgürlük kavramlarının yanı sıra devletin ne olduğu, ulus devletlerin nasıl ortaya çıktığı ve insanlığını toplum olma sürecinde yaşadığı evrelerinden de bahsetmek yapılan çalışma açısından önemlidir.

6. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TOPLUMLARIN GEÇİRDİĞİ EVRELER

Geçmişten günümüze insanlık toplumsal olarak pek çok evreden geçmiştir. Her evre kendinden önceki evrenin bilgi birikimine bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Günümüz toplumlarının temel dinamiklerini anlayabilmek için geçmiş toplumların temel dinamiklerinin bilinmesi önemlidir. Çünkü U. Beck'in 1986 yılında sosyal bilimlere kazandırmış olduğu "Risk Toplumu" teorisinin daha iyi anlaşılabilmesi açısından geçmişten günümüze kadar geçen süreçte toplumların geçirdiği evrelerin bilinmesi önemlidir.

6.1. TARIM TOPLUMU

İnsanlık, geçmişten günümüze kadar geçen süreçte birçok evreden geçmiştir. Bu evreler toplumların geçirdiği süreçlerin temel dinamiğini oluşturmaktadır. Toplumlar bu dinamikler doğrultusunda kendisini çeşitlendirmektedir. Zaman içerisinde birçok toplum çeşidi ortaya çıkmaktadır. Bu toplumları genel olarak tarım, sanayi ve modern toplumlar şeklinde açıklamak mümkündür. Tarım, sanayi ve modern toplumlarının genel özellikleri risk toplumu teorisinin çıkış noktasını ve günümüz toplumlarında yaşanmakta olan güvenlik ve özgürlük ikileminin anlaşılabilirliği açısından önem teşkil etmektedir.

İnsanoğlu, geçmişten bu yana yaşadığı her dönemde kendi hayatını idame ettirebilmek için birçok yola başvurmuştur. İnsanlığın birey aşamasından toplum aşamasına geçtiği süreçte karşımıza ilk olarak tarım toplumu çıkmaktadır. Tarım toplumunun en temel özelliği insan ve hayvan gücünün kullanılmasıdır. Ekonomik olarak ana kaynak topraktır. Toplumsal olarak da toprak sahipliliği soylular, köleler, serfler gibi sınıfsal yapıları meydana getirmektedir. Tarımsal üretimde toprak sahipleri ve köleler rol oynamaktadır. Tarım toplumunda bilgi, deneme ve yanılma yoluyla elde edilmektedir. Bilgi birikimi deneyim aracılığıyla olmaktadır.

6.2. SANAYİ TOPLUMUNDAN BİLGİ TOPLUMUNA GEÇİŞ SÜRECİ

İnsanoğlu, bireyselliği bırakıp toplum sürecine girdiği dönemde kendisini ilk olarak tarım toplumu biçiminde göstermektedir. Tarım toplumu, zaman içerisinde belli bilgi birikimi ve sanayi devriminin etkisiyle sanayi toplumunu meydana getirmektedir.

Sanayi toplumunun başlangıç tarihi hakkında A.Toynbee ve W. Rostow benzer düşüncelere sahiptir. A. Toynbee göre, endüstri devrimi ilk kez İngiltere’de 1750-1850 yılları arasında kısa bir süre içinde gerçekleşmiştir. Zaman içerisinde tüm batılı ülkelere yayılma fırsatı bulmuştur. Rostow da ekonomik gelişme açısından oluşturmuş olduğu modelde, tıpkı Toynbee gibi endüstri devriminin hızlı bir şekilde gerçekleştiğini savunmaktadır. Rostow’a göre, endüstri devriminin temel dinamiği ekonomidir (Güran, 2013:126).

16. yüzyılda Avrupa’da başlayan bilim, 18. yüzyılın ikinci yarısında hammadde kaynaklarına dayalı olarak büyük mucitlerin etkisiyle meydana gelen bilgi birikiminin sonucunda birinci sanayi devrimi ortaya çıkmıştır. “İngiltere’nin bol kömürü”, “İskoçya ve Galler’den sağlanan demir cevheri”, “James Watt’ın geliştirdiği çift tesirli buhar makinesi”, “Besgemet’in yeni çelik üretim sistemi”, “John Kayl ve Crompton’un dokuma tezgâhları” gibi önemli teknolojik yenilikler birinci sanayi devrimini açmaktadır (Nair, 2009: 311).

Birinci dünya savaşından sonra dünya üzerinde meydana gelen ekonomik gelişmeler Avrupa’dan Amerika Birleşik Devletlerine kaymıştır. Bu dönemin en büyük değişim dinamiklerini; telefon, uçak ve nükleer teknoloji gibi teknolojik araçlar oluşturmaktadır. İkinci dünya savaşından kullanılan uçak, tank, top gibi askeri gelişmeler savaşın sonuçları üzerinde derin etkiler yaratmıştır. Bu sayede gelişmiş ülkeleri bilim ve teknoloji alanlarına yatırım yapılmasına teşvik edilmiştir. Bilim ve teknolojiye yapılan yatırımlar sayesinde gelişmiş ülkelerde bilgi birikiminin önünü açmıştır. Özellikle “elektronik nükleer” ve “uzay” alanında rekabet yaşanmasına sebep olmuştur. Gelişmiş ülkelerde yaşanan rekabet ortamında üretim sistemlerinin uygulanması ile bilgi çağı olarak adlandırılan yeni bir dönemin kapıları açılmıştır (Ünal, 2009:124).

Bilgi toplumuna geçmeden önce ilk olarak bilgi kavramının etimolojik kökeninin incelenmesi gerekmektedir. Bilgi kavramı, “Latince ‘informato’ kökünden gelmekte, ‘biçim verme’, ‘biçimlendirme’ ve ‘haber verme’ anlamlarında” kullanılmaktadır. Bilgi kavramı, genel anlamda “düşünme, yargılama, akıl yürütme, okuma, gözlem ve deney yoluyla elde edilen düşünsel ürün ya da öğrenilen şey” şeklinde tanımlanmaktadır. Bilgi, “bu anlamıyla belirli bir süreçten geçerek işlenmiş,

sahibi için anlamlı olan, yönetsel karar almada stratejik öneme haiz olduğu varsayılan veya gerçek değeri olan veri” demektir (Balay, 2004:66).

Günümüzde “sanayi ötesi toplum, postmodernizm, kapitalizm, kontrol devrimi gibi terimler çoğu zaman bilgi toplumu terimi ile eş anlamlı şekilde” kullanılmaktadır (Tonta, 1999:364).

Bilgi toplumu, 1950 ve 1960’lı yıllarda Amerika, Batı Avrupa ve Japonya gibi ülkelerde bilgi teknolojisinin kullanımının artması vasıtası ile oluşmuş bir evredir. Genel olarak Amerika, Batı Avrupa gibi gelişmiş ülkelerde görülen bu evrenin en temel karakteristik özelliği, bilgi ve bilgi teknolojilerinin eğitimden sağlığa, sanayiden iletişim alanlarına kadar her aşamada kullanılabilir nitelikte olmasıdır. Bu nedenle bilgi toplumundaki teknolojik gelişmeler kısa sürede yaşanmaktadır. Kendinden sonraki yeni ekonomik sosyal ve kültürel gelişmelerin önünü açmaktadır. Bu durum zaman içerisinde gelişmiş ülkelere diğer ülkelerin geçişi ile kısa sürede evrensel, ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel alanlarda birliği sağlamaktadır (Selvi, 2012: 192).

Günlük yaşamda yoğun bilgi kullanımı, üretimde kas ya da makine gücüne oranla bilginin gücünden daha fazla yararlanılması, bilginin işlenmesinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin ağırlıklı olarak kullanılması bilgi toplumunun başat özellikleri olarak ortaya çıkmaktadır (Tonta ve Küçük, 2005:2). Bu konu hakkında F. Webster, “makineleşme sanayi toplumu için ne kadar önemliyse bilgisayar teknolojisinin de bilgi toplumu için o kadar önemli olduğunu” vurgulamaktadır (Tonta, 1999:366).

A. Toffler, “Üçüncü Dalga” eserinde tarım, sanayi ve bilgi devriminden bahsetmektedir. Toffler’a göre, geçmişten günümüze kadar geçen süreçte bilginin kaynağı değişmektedir. Toffler, “tarım devrimi 1000”, “sanayi devriminin 300 yıl” içinde tamamlandığını “bilgi toplumunun da 100 yıl” süreceğini tahmin etmektedir. Toffler, bu görüşünü tarım ve sanayi toplumunda temel olan güç “insan ve makine gücünü” elinde tutarlarda iken, bilgi toplumunda temel güç “bilgiyi” yani “akıl” gücünden yararlanan kesimdedir şeklinde açıklamaktadır (Tonta ve Küçük, 2005:2). Bilgi sahipliği zaman içerisinde el değiştirmektedir. Bu duruma bağlı olarak toplumsal alanın her döneminde bilginin kaynağı değişmektedir.

Özetle tarıma dayalı geleneksel toplum yapısından sanayi toplumuna geçiş süreci ve toplum yapısının kurumsallaşması uzun zaman almıştır. Sanayi devriminin neden olduğu köklü değişim ve dönüşüm, tarıma dayalı geleneksel toplum yapısını geride bırakırken teknoloji, ekonomi, sosyal ve kültürel yapılarıyla eskisinden tümüyle ayrı bir toplum yapısı meydana getirmektedir. Aynı şekilde sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş sürecinde de köklü toplumsal değişim ve dönüşümler meydana gelmektedir. Yeni bilgi teknolojileri sayesinde sanayi devrimine göre daha az zamanda hızlı bir üretim sağlamaktadır. Bu sayede bilgi toplumuna geçiş sağlanmaktadır (Selvi, 2012:195).

“Toprağın işlenmeye başlanması, düşüncelerin sembollerle ifade edilmesini başlatan ilkyazılar, matbaanın bulunması, sanayi devrimi ve makineleşme, bilimsel araştırma yöntemleri, telekomünikasyon alanındaki devrim, bilgi işlem ve bilgisayar teknolojisindeki ilerlemeler” bilginin gelişmesi bakımından en önemli dönüm noktaları arasında sayılmaktadır (Nair, 2009:315).

Bilginin gelişmesi aşamasında yaşanan dönüm noktalar toplumların değişmesine katkı sağlamaktadır. Çeşitli nedenlerle toplumlarda meydana gelen değişimler kimi zaman olumlu kimi zaman da olumsuz yönde olmaktadır. Mesela bilim ve teknolojinin ilerlemesi sayesinde bireylerin hayatı kolaylaşmaktadır. Ancak bu kolaylık çeşitli risk ve tehlikelerini de beraberinde getirmektedir. Birçok sebeple meydana gelen risk ve tehlikelerin toplumsal etkilerini açıklamaya çalışan düşünürlerden biri U. Beck'tir. Beck'in risk toplumu teorisi güvenlik ve özgürlük ikileminin anlaşılabilirliği açısından önem teşkil etmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

ULRICH BECK'İN RİSK TOPLUMU TEORİSİ

Çalışmanın ikinci bölümde ilk olarak Ulrich Beck'in hayatı hakkında kısa bir bilgi verilecektir. İkinci olarak da 1986 yılında sosyal bilimlere kazandırmış olduğu "Risk Toplumu Teorisinin" ortaya çıkış süreci ve bu teoriyi hangi temeller üstünden inşa ettiği konusu anlatılacaktır. Bu bölümde risk toplumu teorisi hakkında kendisinin yazmış olduğu "Risk Toplumu - Başka Bir Modernliğe Doğru" ve "Siyasallığın İcadı" adlı eserlerinden yararlanılmıştır. Ayrıca Aysun Çuhacı'nın "Ulrich Beck'in Risk Toplumu Kuramı" adlı yüksek lisans tez çalışması ve risk toplumu teorisi adına yazılmış olan diğer kitap ve makaleler de göz önünde bulundurulmuştur.

Bu bölümde kısaca Ulrich Beck'in sosyoloji literatürüne kazandırmış olduğu risk toplumunun ortaya çıkış süreci, risk toplumunun ortaya çıkışında bilim ve teknolojinin ne gibi etkiler yarattığı, risk toplumunda yaşayan bireylerin ne tür toplumsal sorunlarla karşılaştığı, dönüşlü (reflexive) modernleşmenin ortaya çıkış süreci ve risk toplumu teorisine getirilen eleştirilerden bahsedilecektir.

1. ULRICH BECK'İN BİYOGRAFİSİ

Ulrich Beck, 1944 yılında Almanya'nın Pommern şehrinde doğmuştur. 1966 yılında hukuk eğitimine başlamıştır. Ancak bir süre sonra hukuk eğitimini yarıda bırakarak Münih Üniversitesinde sosyoloji, felsefe, siyasal bilimler ve psikoloji alanlarında eğitim görmüştür. 1979 yılında Münster Üniversitesin'de sosyoloji profesörü olarak görev yapmıştır. Mesleğinin ilk yıllarında iş ve meslek sosyolojisi ile ilgilenmiştir. Risk toplumu teorisini 1986 yılında yazmış olduğu "Risikogesellschaft? Auf dem Weg in eine andere Moderne" eserinde anlatmıştır. Beck'in Almanca yazmış olduğu "Risikogesellschaft? Auf dem Weg in eine andere Moderne" adlı eseri Mark Ritter tarafından 1992 yılında İngilizceye çevrilmiştir (Çuhacı, 2004:131). Risk toplumu teorisi, İngilizceye çevrilmesi ile tüm dünyada yayılma fırsatı bulmuştur. Risk toplumu teorisi hakkında yazmış olduğu diğer eserlerde İngilizceye çevrilmiştir.

Beck, genel olarak risk toplumu ve dönüşlü (reflexive) modernleşme konularıyla ilgilenmiş bu konular doğrultusunda eserler vermiştir. 1980 yılında Heinz Hartman ile Soziale Welt (Sosyal Dünya) yayınlarında çalışmaya başlamıştır. 1982 yılında Soziale Welt (Sosyal Dünya) yayıncılığın baş editörlüğünü yapmıştır (Çuhacı, 2007:9).

Tüm bunların yanı sıra pek çok ülkede bilimsel kuruluşlara öncülük etmiş ve yazdığı eserlerin büyük bir bölümü birçok dile çevirisi yapılmıştır. Ayrıca hem Avrupa'da hem de Avrupa dışında birçok üniversitede konferans ve dersler vermiştir. 1 Ocak 2015 yılında Almanya'da vefat etmiştir.

1.2. ULRICH BECK'İN SOSYOLOJİK GÖRÜŞÜNÜ ŞEKİLLENDİREN ETKİLER

Sosyoloji bilimi ilk olarak 19. yüzyılda Batı dünyasında kendisini göstermiştir. Yirminci yüzyılın sonlarına doğru Batı sosyolojisinde genel olarak üç ana çizginin var olduğunu söylemek mümkündür. Bu üç ana çizgiyi Anglosakson, Amerika çevresi ve Kıta Avrupası şeklinde açıklamak mümkündür. Anglosakson ve Amerika çevresinin temel görüşü sosyolojinin öneminin kalmadığı ve sosyal bilimler arasında keskin çizgilerin olmadığıdır. Ayrıca her disiplin sadece kendi sınırında çalışma yapması gerektiğini düşünmektedirler. Bu nedenle bu iki çizgiyi benimseyen düşünürler sosyolojiye olan ilgilerinden vazgeçmiştir. Ancak bu iki çizgi dışında bir de Kıta Avrupası sosyolojisi geleneği bulunmaktadır. Kıta Avrupası sosyolojisi geleneğine göre, toplumsal sorunları sosyoloji bilimi içinde değerlendirilmesi gerektiğini düşünmektedir (Çuhacı, 2007:130).

Ulrich Beck, Anglosakson ve Amerikan çevresinin temel görüşlerine katılmamaktadır. Beck, Kıta Avrupası sosyolojisi geleneği çizgisinden toplum üzerindeki çalışmalarını yürütmüştür. Sosyoloji bilimi içinde toplumsal çalışmalarını yapmayı tercih etmiştir. Bir başka deyişle, toplumdaki sorunları sosyoloji bilimi ile aşmaya çalışmıştır (Çuhacı, 2004:1-2). Çünkü Beck, öncelikle bir Alman sosyologdur. Bu yüzden Max Weber'in toplum üzerindeki genel görüşü olan rasyonelite geleneğine bağlı bir perspektifte görüşlerini şekillendirmiştir. Beck, tıpkı Weber gibi toplumların toplumsal sorunlar karşısında bireylerin bilinçli olmasını

istemektedir. Ayrıca Beck, disiplinlerin kendi içinde çalışmaları yerine diğer disiplinlerle de ilişki kurularak çalışmalar yapılmasını önermektedir.

Modern toplumunun çıkmazları karşında ortaya atmış olduğu “Risk Toplumu” ve bu teori ile bağlantılı olarak “Dönüşlü (reflexive) Modernleşme” kavramlarını sosyoloji bilimi içinde oluşturmuştur. Beck, risk toplumunun çıkmazlarına çözüm olarak “dönüşlü (reflexive) modernleşme” kavramından bahsetmiştir. Beck’in “Risk Toplumu Teorisi” hem sosyoloji biliminde aynı zaman da diğer bilimlerden de ilgi gören bir teoridir.

Ulrich Beck tarafından ortaya atılan risk toplumu teorisi, hem kendi ülkesi olan Almanya’yı hem de dünyadaki birçok ülkeyi etkisi altına almayı başarmış bir teoridir. Bu etkileme sayesinde başta A. Giddens, Scott Lash ve Hilary Rose olmak üzere birçok düşünür risk toplumu adına çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalara destek olarak 1994 yılında Anthony Giddens ve Scott Lash “Refleksif Modernleşme (Reflexive Modernization)” adlı eseri birlikte yayınlamışlardır. Ancak ülkemizde risk toplumu adına çok az sayıda çalışma bulunmaktadır. Beck’in yalnızca üç kitabı Türkçeye çevrilmiştir.

2. RİSK TOPLUMU TEORİSİNE GİRİŞ

Risk, insanoğlunun dünya üzerinde var olduğu günden itibaren çeşitli sebeplerle karşı karşıya kaldığı kendi içinde tehlikeli durumları nitelendirmek için ifade ettiği bir kavramdır. Buradan hareketle risk kavramı, geçmişten günümüze kadar farklı şekillerde olsa da varlığını koruyan bir niteliktedir.

Tarihsel olarak risk kavramının, hem modern öncesinde hem de modern dönem sonrasında kullanıldığını söylemek mümkündür. Risk kavramı, modern dönemde ilk kez denizcilik alanında “tehlike” ve “macera” anlamında kullanılmıştır. Günümüzde ise, risk kavramı kendi anlamının dışında zarara uğrama ihtimali ve tehlikeye atılmak gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Ayrıca Türk Dil Kurumu, risk kavramını tehlikeye düşme ihtimali şeklinde tanımlamaktadır (http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_yanlis&view=yanlis&kelimez=381, Erişim Tarihi: 02.09.2016).

Günümüzde risk kelimesi, belirsizlik oluşabilecek olayların önceden öngörülememesi ve insanlara rahatsızlık veren bir hissiyat gibi anlamlarda da

kullanılmaktadır. Ancak risk kavramı, değişen koşullar etkisiyle daha farklı anlamlar ifade eder hale gelmiştir. Bu durumun nedeni risk kavramının eski dönem ile şimdiki dönem arasında yaşanan sosyal değişimlerin risk kavramının meydana gelişinde etkili olan faktörlerini değiştirmesidir.

Eski çağlarda risk kavramı, daha çok doğa olaylarını ve doğaüstü olayları nitelemektedir. Bu nedenle eski çağlarda yaşanan risklerde genel olarak insan müdahalesi bulunmamaktadır. Bir an da meydana gelen bir başka deyişle, kendiliğinden gelişen bir durumdur. Günümüzde de risk kavramı, genel olarak insan müdahalesi ile gerçekleşmektedir.

Günümüzde risk kavramı, ilk kez “bankacılık” ve “sigortacılık” alanlarında kullanılmıştır. Bu kavramı zaman içerisinde hayatımızın her alanında görmek mümkün hale gelmiştir. Ancak modern toplumda bireyleri ilgilendiren her alanın sigortalanması mümkün değildir. Çünkü risklerin sigortalanabilmesi için temel olarak o alanların ölçülebilir nitelikte olması gerekmektedir. Risk kavramının ölçülebilir niteliğinin zaman içerisinde azalması yerini dönüşlü (reflexive) modernleşmeye bırakmasına neden olmuştur. Risk kavramının öngörülemeyen ve denetim altına alınamayan bir nitelikte olması yaşadığımız zamanın temel özelliğidir (Soydemir, 2014c:57).

Güvensizlik ve tehdit, kavramları, zaman içerisinde boyut değiştirmektedir. Bu nedenle dışsal etkiler tahmin edilemez hale gelmektedir. Z. Bauman’ın deyimiyle “artık paylaşılacak tek şey belirsizliktir” (Bauman, 2000:40). Geleneksel sosyal yapılar çözülmüştür. İnsanların tehditler karşısında kendilerini çaresiz hissettikleri bir durum hâkimdir. Bu durum siyasetin önemsizleştirdiği bir toplumun oluşmasına zemin hazırlamaktadır (Koyuncu ve Delibaş, 2012:165).

Risk kavramını günümüz açısından değerlendirildiğinde toplumdan insan sağlığına, teknolojik ilerlemelerden, ekonomiye kadar her alanda bu kavramla karşılaşmak mümkündür. Çünkü dünya üzerinde her alanda hızlı bir ilerleme yaşanmaktadır. Bu hızlı ilerleme bilim, teknoloji, sağlık, seyahat, internet, ekonomi, ticaret, turizm gibi her alanı kapsamaktadır. Bu hızlı ve kontrolsüz ilerleme eğilimi küreselleşmenin etkisiyle tüm ülkeleri kapsam içine almıştır.

Dünya üzerinde yaşanan hızlı ve kontrolsüz ilerlemeler insana, hayvana ve doğaya zarar vermeye başlamıştır. Bu hızlı ve kontrolsüz ilerleme süreci, kendi içinde bir takım aksaklıkları da beraberinde getirmiştir. Bu aksaklıklar karşında insan yaşadığı durumun sonucu olarak bir başka deyişle, hızlı yaşanan ilerlemenin yan etkisi olarak risk kavramını ortaya çıkarmıştır. Dünya üzerinde toplumsal, ekonomik, siyasi ve sağlık gibi her alanda yaşanan sorunlar risk kavramının sıkça zikredilmeye başlanılmasına sebep olmuştur (Soydemir, 2011a:171).

Yaşadığımız dönemde meydana gelen doğüstü olaylar gerçeklikle alakalı olmadığı için temel risk faktörü olarak görülmemektedir. Günümüzde erozyon, ormanların tahribatı, suların kirlenmesi, katı atıkların doğaya salınması, terör, silahlanma yarışı, küresel ısınma gibi birçok insana ait tehlikeler risk olarak ifade edilmektedir. Bu tehlikeler insan kaynaklı ortaya çıkmaktadır. Günümüzde insanları, bitkileri ve hayvanları tehdit eden en önemli unsur yine insanın kendisidir. Modernleşme ve küreselleşme gibi etkenlerle insanlar, kendi eliyle ürettiği risklerin sayısını artırmaktadır.

Beck, risk kavramının modern bir kavram olduğunu iddia etmektedir. Modernleşmenin etkisiyle risk, felaket, kriz ve tehlike kavramlarının her birinin ayrı anlamlar taşır hale gelmektedir. Beck, tehlike ve risk kavramları arasındaki farklılığı eylemsel niteliğin taşıyıp taşıyamaması yönünden ayırmaktadır. Tehlike kavramını belli yaptırım gücünün olup olmaması yönünden açıklamaktadır. Risk kavramını ise, önceden öngörülemeyen ve tedbir alınamayan anlamlarında kullanmaktadır (Çelik, 2014:85).

U. Beck, risklerin belirgin özelliklerini kısaca şu şekilde açıklamaktadır.

1. Riskler, önceden bilinmeyen bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla, öngörülemeyen ve tahmin edilemeyen risklere karşı tedbir almak zordur (Beck, 1992a:21, akt. Çuhacı, 2004:52).

2. Risklerin bilinmeyen ve belirsiz yapıya sahip oluşu “sigortalanamazlık” kavramını ortaya çıkarmıştır. Atom ile alakalı tehlikeler, nükleer kazalar önceki kaza tanımına girmediği için sigorta kapsamına girmemektedir (Beck, 1992a:21, akt. Çuhacı, 2004:52).

3. Günümüzde risk ve zenginlik dağılımı farklılaşmıştır. Riskler her türlü sınıf ve ülke sınırlarını aşarak hem zengini hem de yoksulu etkilemektedir. Riskler, tıpkı bir “bumerang” gibi onları oluşturan ve onlardan kazanç sağlayanlara geri dönmektedir (Beck, 2011:50). Devletler, kendi maddi menfaatleri doğrultusunda doğaya zarar vermektedir. Bu durum küresel iklim değişikliği sebep olmaktadır. Küresel iklim değişikliği nedeniyle meydana gelen kasırga, fırtına ve sel gibi doğal afetler devletlerin maddi kazanç uğruna doğaya verdiği zararın kendisine geri dönmesini sağlamaktadır. Bu konu hakkında örnek olarak Amerika Birleşik Devletlerinde yaşanan Irma kasırgasını vermek mümkündür.

4. Riskler belirli bir coğrafyada ortaya çıkmıştır. Tüm dünyada yayılarak evrenselleşmektedir (Beck, 2011:14). Doğal afetler, yalnızca yaşandığı ülkeyi etkilememektedir. Diğer ülkeleri de etkilemektedir. Doğal afetler, yaşandığı ülke dışındaki diğer bölgeleri ekonomi, sağlık ve kültürel gibi alanlarda meydana gelen değişimler vasıtasıyla etkilemektedir.

5. Risk toplumunda ortaya çıkan riskler uzmanlara bağımlılığı artırmaktadır. Ancak Beck’e göre, riskler üzerine uzman kimse bulunmamaktadır. Beck, risk toplumunda yaşayan insanların riskleri deneyerek öğrendiğini söylemektedir. Uzmanlaşmanın meydana gelişi ile riskler kolay bir şekilde meşrulaşmaktadır. Aynı zamanda riskler, meşrulaşma vasıtasıyla daha tehlikeye bir yapıya dönüşmektedir (Beck, 1994:30).

6. Günümüzde yok olan ormanlar, “toksik kazalar”, kirlenen yeraltı suları ve denizler risklerin görünen yan etkileridir. Radyasyon, toksik atıklar, nükleer faaliyetler Beck’in “gölge krallık” dediği görünmeyen yan etkilerdir (Beck, 1992a:55, akt. Çuhacı, 2004:53).

7. Yaşadığımız çağda riskler, daha çok geleceğe yönelik tehlikeleri içermektedir. Beck’e göre, önceki çağlarda risklerin tesadüflere bağlı olarak gerçekleştiğini düşünmektedir. Bu nedenle geleneksel toplumdaki risk kavramı ile modernleşme ve sanayileşme sürecindeki risk kavramı arasında farklılıklar bulunmaktadır (Beck, 1992b:3).

Beck, risklerin dört temel yönünden de bahsetmektedir. Bu dört temel yönü zaman, mekân, demografi ve nesilleri aşmasıdır (Ekberg, 2007:347). Risklerin dört

temel yönünün ortak özelliği sınır tanımayan yapısıdır. Bu sınır tanımayan yapısı dünyadaki tüm insanları etkilemektedir.

Beck, risklerin eşitleyici yapısını küreselleşme ile ilişkilendirmektedir. Risklerin küreselleşmesini şu şekilde açıklamaktadır. Beck'e göre, fakirlik belli sınıfları ilgilendirirken çevresel felaketler tüm insanlığı ilgilendirmektedir. "Bu çerçevede risklerin zaman, mekân ve nesilleri aşan üç boyutlu geçişken yapısı, risklerin önlenmesi için yapılması gerekenlerin de en az üç boyutta değerlendirmesi gerektiğini göstermektedir" (Elmas, 2010:74). Dünyada meydana gelen riskler, küreselleşmenin etkisiyle tüm insanlığı tehdit eder boyuta gelmiştir. Bu nedenle dünyada var olan riskleri tek boyutlu düşünmek yanlıştır. Dünyada var olan riskleri kuşatıcı bir bakış ile değerlendirilmelidir (Kılıç, 2008:33).

T. Yalçınkaya da risk toplumu adına önemli görüşü bulunan bir düşünürdür. Risk toplumunun açığa çıkış sürecinde bilgi ve iktisadi etkenlere dikkat çekmektedir. Yalçınkaya, öncelikle risk ve belirsizliği sanayi toplumundan çok bilgi toplumunun argümanı olduğunu belirtmektedir. Çünkü sanayi toplumundan sonraki süreçte bilgi faktörü, iktisadi, idari ve toplumsal alanların biçimlendirilmesinin temel dinamiği oluşturmaktadır. Bilgi faktöründe risk ve belirsizlik kavramlarını meydana getirmektedir. Risk ve belirsizliğin artışı risk toplumunun açığa çıkışını tetiklemektedir (Yalçınkaya, 2004:3-4).

V. Bayhan da risk toplumu adına önemli görüşlere sahiptir. Risk toplumda yaşanabilecek riskleri; "ekolojik riskler", "sosyal riskler", "teknolojik riskler", "kültürel riskler", "siyasal riskler" olmak üzere beş sınıflama yöntemiyle açıklamaktadır. Bu beş sınıflamayı şu şekilde açıklamaktadır.

1. Ekolojik Riskler: Küresel ısınma, ozon tabakasının incilmesi, sel, fırtına ve kasırga gibi çevresel sorunları kapsamaktadır.

2. Sosyal Riskler: Aile yapısında meydana gelen değişimler, sosyal gelir adaletsizliği ve sosyal medya vasıtasıyla meydana gelen güvenlik zafiyetleri gibi sorunlardır.

3. Teknolojik Riskler: Kitle imha silahları, kimyasal ve biyolojik silahlar gibi etkenlerin sebebiyet verdiği tehlikelerdir.

4. Kültürel Riskler: Kültürel çatışma, fundamentalizm ve her alanda Amerikanlaşmanın artması gibi etkenlerdir.

5. Siyasi Riskler: Savaş, terörizm ve bölgesel çatışma gibi unsurlardır (Bayhan, 2006:242).

Beck, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin dağılması sürecinde risk toplumu konusu ile ilgilenmeye başlamıştır. Beck, “Siyasallığın icadı” adlı eseriyle de ortaya atmış olduğu risk toplumu teorisini geliştirmiştir. Sosyal bilimlere kazandırmış olduğu risk toplumu teorisi, bütün toplumsal meseleleri kapsamamaktadır. Beck, risk toplumu teorisi ile daha çok modernleşme sonrası gelişmeleri ele almaktadır. Bu sebeple bu teorinin anlatmaya çalıştığı ana düşünce modern toplumun zaman içerisinde gösterdiği değişimlerin önemli olduğudur. Beck’e göre, modernleşme adı verilen kavram kontrolsüz haldedir. Zaman içinde kendisini yenilemeye başlamıştır. Beck, risk toplumunu modernleşmenin kendisini yenileme sürecinde sanayi toplumunun bir uzantısı olarak ortaya çıktığını iddia etmektedir. Ayrıca Beck, 21.yy’da yaşanan toplumsal değişimleri ve kendi içinde oluşan yeni kavramları risk toplumuna ait olan faktörler şeklinde nitelendirmektedir.

Beck, risk toplumu teorisini oluştururken ilk olarak risk kavramının ne olduğunu tartışmaktadır. Risk kavramını tanımladıktan sonra sanayi toplumu ile risk toplumu arasında ayrıma gitmektedir. Tüm bunların sonucunda risk toplumunu anlatmaya başlamaktadır. Beck’e göre, risk kavramı geçmişten günümüze var olan bir kavramdır. Bu kavramın yalnızca niteliği değişmektedir. Modernleşme ve küreselleşme gibi etkenlerin etkisiyle kendisini daha da görünür kılmaktadır.

Beck, risk kavramının “dönüştürücü (reflexive) modernleşme” kavramıyla doğrudan bağlantılı olduğunu söylemektedir. Bu konu hakkında Beck, “bizatihi modernleşmenin doğurduğu tehlike ve emniyetsizliklerle sistemli mücadele şeklinde bir risk tanımı yapılabileceğini söylemektedir” (Beck, 2011:25).

Beck, eski riskler ile şimdiki riskler arasında belirgin farklar olduğunu iddia etmektedir. Bu nedenle eski riskler karşısında alınan önlemler ile yeni riskler karşısında alınan önlemler arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bu yargıdan hareketle Beck, risk kavramını saatli bir bombaya benzetmektedir. Bu nedenle Beck’e göre risklerin etkilerinden kaçılmasının zor olduğunu söylemektedir.

Beck'e göre, risk tartışmalarında açığa çıkan sonuçlardan en önemlisi uygarlığın tehlikeli potansiyellerle uğraşması sırasında meydana gelen bilimsel ve sosyal rasyonalizm arasında meydana gelen çatlak ve yarılmalardır. Bu bilimsel ve sosyal rasyonalizm arasında meydana gelen çatlakların temelinde risk, tehdit ve belirsizlik kavramları bulunmaktadır. Bu kavramların önceden tahmin edilemez oluşu bilimsel ve sosyal rasyonalizm arasındaki çatlakları ve yarılmaları derinleştirmektedir. Bu nedenle risk toplumunun ortaya çıkış süreci bilimsel ve sosyal rasyonalizm arasında meydana gelen çatlakların ve yarılmaların anlaşılması açısından önemlidir.

2.1. RİSK TOPLUMU TEORİSİNİN ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİ

U. Beck, risk toplumunun temel dinamiğinin modernleşme faktörü olduğunu söylemektedir. Günümüz toplumlarında yaşanan toplumsal sorunların ana kaynağı modernleşmenin ürünü olan yan etkilerdir. Beck'e göre, yan etkiler bilimsel, toplumsal, ekonomi ve teknoloji alanlarının yaşanan hızlı ilerlemelerin akıl süzgecinden geçmeden kabul edilmesi ile ortaya çıkmaktadır (Çuhacı, 2004:53).

Beck, sanayi toplumunda yaşanan hızlı ve bilinçsiz ilerlemelerin risk toplumunun açığa çıkışına zemin hazırladığını iddia etmektedir. Sanayi toplumunun yetersiz kontrol mekanizmasına sahip oluşu risklerin dünya üzerinde daha da yaygınlaşmasına sebep olmaktadır. Bu nedenle riskler, sanayi toplumuna ait kurumlar tarafından kontrol altına alınamamaktadır. Beck, kontrolsüz durumun bir süre sonra yerini kendiliğinden meşrulaşmaya başlayan bir sürece bırakacağını öngörmektedir (Soydemir, 2011a:173). Bu durum toplum içinde kargaşaya neden olmaktadır. Tüm bu nedenlerden dolayı risk toplumunun getirdiği olumsuz etkilerin bertaraf edilmesi zor olmaktadır.

Risk toplumunun ortaya çıkış süreci ile birçok yeni risk, tehdit, tehlike ve belirsizlik türünün önü açılmaktadır. Bu nedenle risk toplumu içinde yaşayan birey ve toplumlar risk ve tehlikelerle burun burunadır. Risk, tehlike ve tehditlerin meşrulaşmasıyla nedeniyle bu durum körüklenmektedir. Dünya üzerinde yaşayan insanlar adeta risk, tehlike ve tehditlerin oluşturduğu sorunları engelleyememektedir. Beck, sorunların engellenemez yapıda oluşundan dolayı toplumsal alanda birçok aksaklıklar olacağını söylemektedir.

Beck, risk toplumunun belli aşamalar sonucu ortaya çıktığını söylemektedir. Bu aşamaları dört başlık altında anlatmaktadır.

1.Ekoloji, kimya ve genetik mühendisliği ile ilgili riskler karar verme aşamaları sonucunda meydana gelmiştir ve günümüzdeki tehlike ve tehditler, doğal güçler, tanrılar ya da cinlere atfedilemez.

2.Kararlara bağlı oluşan riskler denetlenememekte, denetlenebilirlikleri güvence altına alınamamaktadır. Zaten denetlemek için oluşturulan mevcut kurallar ve denetim sistemleri de başarısız olmaktadır.

3.Kararlara bağlı yıkım ve tehdidin oluşumu, ortaya çıkan belirsizliğe egemen olma iddiası, risk toplumunu diğer çağlardan ayırmaktadır.

4.Risklerin sonuçları ve ortaya çıkaracağı tehlikeler karşısında ise kültürel değerlendirme ve algı farklılıkları görülmektedir (Beck, 2005:38-42).

Beck'e göre, risk toplumu sanayi toplumunun kendi içinde yaşamış olduğu kaotik duruma karşılık ortaya çıkmıştır. Ancak sanayi toplumundan tamamen bağımsız değildir. Bu konu hakkında Beck, sanayi toplumu ile risk toplumu arasında ince bir ayırımdan bahsetmektedir.

2.2. SANAYİ TOPLUMU İLE RİSK TOPLUMU ARASINDAKİ İNCE BİR ÇİZGİ

U. Beck, risk toplumunun kendiliğinden meydana gelmediğini ve sanayi toplumunda yaşanan gelişmeler sonucunda ortaya çıktığını söylemektedir. Beck'e göre, "risk toplumu ile modern sanayi toplumlarını birbirinden ayıran en önemli nokta artık karşılaştığımız risklerin insan emeğinin ve teknolojik ilerlemenin bir ürünü olarak ortaya çıkmasında" yatmaktadır (Franklin, 1998:10). Ayrıca Beck, sanayi toplumu ile servet mantığı ve risklerin dağılımı arasında bir ilişki kurmaktadır. Ancak risk toplumunda servet bölüşümü ile risklerin dağılımı arasında eşitsizliğin hâkim olduğu söylemektedir (Beck, 2011:230). Bu konu hakkında Beck, zenginlik ile risk arasında bir ilişki olduğunu öne sürmektedir. Beck'e göre, "zenginlik arttıkça risk de artmaktadır" (Beck, 2011:27). Zenginlik kavramı, üst sınıfları ilgilendirirken risk kavramının ise, her tabakadan insanı etkilemektedir. Risklerin dağılımda meydana gelen eşitsizlik durumu toplumlarda adil olmayan bir etki yaratmaktadır. Çünkü bilim ve teknolojide yaşanan hızlı ilerlemeden yararlanan toplumlar bulunmaktadır. Bir de bilim ve teknolojideki hızlı ilerlemeden haberi olmayan toplumlar bulunmaktadır. Tüm bu hızlı ilerlemenin farkında olan toplumlar kadar farkında olmayan toplumlar da bilim ve teknoloji alanındaki hızlı ilerleyişin getirdiği aksaklıklara maruz kalmaktadır.

Beck'e göre, sanayi toplumlarında meydana gelen toplumsal sorunlara çözüm bulunamayışının nedeni sanayi toplumlarında kullanılan çözüm önerilerinin geçerliliğini yitirmesidir. Bu yargıdan hareketle Beck, sanayi toplumunda var olan kurumların değişmesi gerektiğini söylemektedir.

Beck, risk toplumu teorisinde risk ve tehlikelere bağlı olarak gelecek hakkında olumsuz görüşlere sahiptir. Bu durumu Beck, riskleri "neyin yapılmaması gerektiğini ifade ederler, ama neyin yapılması gerektiği değil" şeklinde açıklamaktadır. Beck'e göre, dünyada yaşanan riskler bireyleri kontrol etme duygusunu ortaya çıkarmaktadır. Ancak kontrol etme duygusu, bir süre sonra bireylerin hareket etmemesine neden olmaktadır (Beck, 2005:47). Bu durum güvenlik ve özgürlük ikilemini ortaya çıkarmaktadır.

Risk toplumu, sanayi toplumundan kopuk değildir. Bu nedenle Beck, risk toplumunu sanayi toplumunun ileri aşamasının olduğunu söylemektedir. Risk toplumunda meydana gelen risk, tehlike ve belirsizlikler birey ve toplumları hem sosyolojik hem de psikolojik yönde olumsuz etkilemektedir. Riskler nedeniyle meydana gelen sosyolojik ve psikolojik sorunların daha iyi anlaşılması için risk toplumunun özelliklerinin açıklanması gerekmektedir.

2.3. RİSK TOPLUMUNUN ÖZELLİKLERİ

Modern toplumun içinde meydana gelen çıkmazları ve neden olduğu sonuçları sosyolojik olarak en iyi analiz edenlerden biri U. Beck'tir. Beck, risk toplumunun meydana gelişini şu sözleriyle anlatmaktadır. Beck'e göre, modernleşme kavramı risk toplumunun ayrılmaz bir parçasıdır. Zaman içerisinde bir takım değişimler yaşansa bile modernleşme süreci bitmemektedir. "Risk toplumu ile ortaya çıkan tehdit ve tehlikelere karşı yeni çözüm önerilerine ihtiyaç vardır". Ayrıca Beck, sanayi modernliğin eskime sürecine girdiğini yerine ileri modernliğin geldiğini söylemektedir (Beck, 2005:33).

Beck, dünya üzerinde modernleşmenin de katkısıyla bir dönüşüm yaşandığını söylemektedir. Bu durum sanayi toplumlarını da yakından etkilemektedir. Beck'e göre, değişim ile yaşanan gelişmeler olağan bir süreçtir. Yaşanması gerekmektedir. Bu nedenle de dünya üzerinde zaman içerisinde oluşmuş kalıp yargıların yıkılmasını savunmaktadır (Beck, 2000a:212).

Beck, modernleşme kavramını dünya üzerindeki meydana gelen değişim ve dönüşüme bir vasıta olarak görmektedir. Risk toplumu da modernleşmenin etkisiyle ortaya çıkmıştır. Risk toplumunun ortaya çıkışı ile sanayi toplumu geçerliliğini ve işlevini yitirmiştir. “Risk toplumu günümüz modernleşmenin bizatihi kendisinin ürettiği risklerin tehdidi altındadır. Modernleşme ise, kendi kendisinin güvenliğini tehdit eden bir yapıya bürünmektedir” (Elmas, 2010:60).

Beck, risk toplumunu modernleşmenin tekrardan okunuşu ve mevcut olanı yıkıp yeniden anlamlandırma şeklinde tanımlamaktadır. Beck, içinde yaşamakta olduğumuz dönemi risklerle dolu bir dönem olarak nitelemektedir. Meydana gelen tehlike ve tehditler doğa güçleri, tanrılar ya da cinlere atfedilmeyip insanlığın kendi eliyle oluşturduğu kanaatindedir. Bu nedenle de risk ve tehlikeler gerçektir bir yapıya sahiptir. Beck’e göre, riskler dışarıdan gelen tehlikeler sonucu değil tamamen alınan kararlar sonucunda ortaya çıkmaktadır (Soydemir, 2012:76).

Beck ve Giddens’a göre, yaşadığımız dünya, ana kaynağı modernleşme olan risklerin toplamıdır. Beck, modernleşmenin etkisiyle ortaya çıkan risklerin birçoğunun küresel bir etkiye sahip olduğunu iddia etmektedir. Mesela 1986 yılında Çernobil nükleer faciası tüm dünyayı etkileyen bir hadisedir. Beck ve Giddens gibi risk kavramı hakkında görüşleri olan kuramcılar, modernleşmenin kaynaklık ettiği risklerin özü itibariyle sanayi öncesi toplumlardaki risklere göre daha kötü ve etkileri itibariyle daha yayılcı bir niteliğe sahip olduğunu belirtmektedir. Bu konuya örnek olarak Amerika Birleşik Devletlerinde meydana gelen Irma kasırgasını vermek mümkündür. Amerika Birleşik Devletlerinde yaşanan Irma kasırgasıyla Florida eyaleti maddi olarak büyük zarar görmüştür. Irma kasırgası, temelde doğal afet olup, zararları bakımından birçok insanı etkiler niteliktedir. Irma kasırgası gibi pek çok doğal afetin arka planında insan faktörü bulunmaktadır. Doğal afetlerde insan faktörü, hem etkileyen hem de etkilenen taraftır.

A. Giddens, geç modernliği veya radikalleşmiş modernleşme dönemi içinde yaşadığımızı belirtmektedir. Yoğun ve giderek yaygınlaşan yaşam tarzı içerisinde var olan riskler modernizmin karanlık yüzünü ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda Giddens, Beck ile aynı düşünceye sahiptir. Giddens, “risk toplumu düşüncesini

şekillendirirken Beck'ten fazlasıyla etkilenmekle beraber risk söylemini daha geniş zeminde ele alarak ve yaygınlaştırarak ortaya koymaktadır” (Soydemir, 2011a:175).

Beck, sanayi toplumunun yeni oluşan risk toplumu yapısına ayak uyduramadığını savunmaktadır. Bu dönemde toplumsal olarak bir ikilem yaşanmaktadır. Beck, toplumsal olarak yaşanan bu ikilemi sanayi toplumun iki yönüne dikkat çekerek açıklamaktadır. Birinci yönü insanların kendi menfaati için doğayı yok etmesi, ikinci yönü ise insanların doğaya yabancılaşmasıdır.

Beck, doğa ile toplumun içi içe geçtiğini savunmaktadır (Beck, 1995:37). Biri olmadan diğerini anlamak imkânsızdır. Yaşadığımız dünyada riskler yalnızca insanlara yönelik tehditler içermemektedir. Aynı zamanda dünyada yaşayan bitki ve hayvanları da etkilemektedir.

Beck'e göre insanlar, bilim ve teknolojiye ilerleyebilmek için doğayı yok etmektedir. Ancak yine aynı insanlar ihtiyaçlarını karşılayabilmek için doğaya yönelmektedir. Beck, bu durumu insanoğlunun yaşadığı bir çelişki olarak açıklamaktadır. Bu nedenle yaşadığımız çağda doğa ile toplum arasındaki ilişkide bir takım değişimler meydana geldiğini iddia etmektedir.

Özetle Beck doğa ile insan ilişkisini şu şekilde açıklamıştır. Beck'e göre, zaman içinde doğanın dengesi bozulmuştur. Bu durumun nedeni insanların haddinden fazla doğaya müdahale etmesidir. İnsanlar, doğaya müdahale ettikçe doğanın kendi doğal halinden uzaklaştığını bir başka deyişle, doğa ve kültürün yapaylaştığı (sanayileştiğini) iddia etmektedir. Bu nedenle Beck, dünyada meydana gelen tüm riskler insanlar tarafından kendi elleriyle meydana getirildiğini söylemektedir. Doğada oluşan tüm çevresel felaketlerin tek sebebinin insan faktörünün olduğunu risk toplumu teorisinde sıkça vurgulamaktadır. İnsanlar, kendi yarattığı tehlike ve risklerle yine kendisi uğraşmaktadır.

Beck, risk ve tehlikelerin insanların kendi eliyle meydana getirdiği için risk toplumu karşısında karamsar bir tablo çizmemek gerektiğini söylemektedir. Bu nedenle Beck'e göre, önemli olan risk toplumu ile meydana gelen tehlike, risk ve belirsizliklerin farkında olunmasıdır (Çuhacı, 2004:62). Bu farkındalık ile hareket edilmesi gerekmektedir.

Beck, risk toplumu teorisini oluştururken Çernobil (1986), Bhopal Kimya Sanayi (1984) ve Exxon Valdez (1989) gibi çevresel facialardan faydalanmıştır. Dünya üzerinde çevresel felaketler alanında ilk güvenlik kaygılarının oluşmasının çıkış noktası Çernobil Nükleer Santralinde meydana gelen patlamadır. Bu patlama ile ilk kez güvenlik zafiyeti iddiaları sorgulanmaya başlanılmıştır (Elmas, 2010:62).

Beck, risk toplumunu iki ayrı toplumun iç içe geçtiği bir süreç olarak ele almaktadır. Bu iki ayrı toplumu da iki aşamalı olarak açıklamaktadır. İlkinde tehditler ortaya çıkmıştır fakat bu tehditler siyasi çatışmaların konusu olmamaktadır. İkincisinde ise, sanayi toplumu içindeki kurumlar bu tehlikelerin üreticisi haline gelmesi ve tehlikeleri kontrol edememesidir. Toplumun ikili bir süreç yaşadığını söyleyen Beck, bu süreç içinde toplumlar bir yandan sanayi toplumunun yapılarına ve kalıplarına göre karar alıp yaşarken, diğer taraftan toplumdaki kurumların ve sistemlerin risk toplumundan kaynaklanan problemlerle yüz yüze geldiğini söylemektedir (Beck, 2000c:223).

Riskler modernleşmenin etkisiyle hayatımızın vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Beck, bu durumu “risk kaderi” şeklinde nitelendirmektedir. Bu yargıdan hareketle Beck, yaşadığımız süreçte toplumlar nükleer santraller, zehirli ve toksik atıklar gibi etkilere kaçınılmaz olarak maruz kalmaktadır (Çuhacı,2004:63). Bu nedenle Beck, dünya üzerinde çeşitli nedenlerle meydana gelen risk, tehlike ve tehditlerin yok sayılmasının yanlış bir tutum olduğunu söylemektedir. Risk, tehlike ve tehditleri yok saymak yerine bu sorunlar karşısında önlemler alınmalıdır (Beck, 1992b:72).

Beck, dünya üzerinde meydana gelen risk ve tehditlerin tüm toplumları adil bir şekilde etkilemediğini düşünmektedir. Beck’e göre, batılı ülkeler sahip oldukları risk ve tehditleri kendilerinden uzak ülkelere ithal etmektedir. İthal edilme durumunu da “risk kaderi” şeklinde adlandırarak durumun normalleştirdiğini ifade etmektedir. Ancak Beck, bir süre sonra olayların tersine döndüğünü iddia etmektedir. Batılı ülkeler, risk ve tehlikeleri ithal ettikleri ülkelere daha sonrasında besin ithalinde bulunarak riskleri ve tehlikeleri şekil değiştirmiş formda tekrardan ülkelerine geri dönmesini sağlamaktadır. Çünkü Batılı olmayan ülkelere yetişen besinler Batılı ülkeler tarafından salınan kimyasal ve çevresel atıklardan etkilenmektedir. Bu

durumu Beck, “bumerang etkisi” olarak açıklamaktadır (Beck, 2011:50-51). Bumerang etkisi ile riskler geri dönüşümlü bir yapıya dönüşmektedir.

Beck, bumerang etkisini “modern insanın doğa ile yüz yüze gelmesi” şeklinde açıklamaktadır. Çevresel felaketler, insanın kendi eliyle geliştirdiği bilim ve teknik ilerlemenin yan etkisidir. Beck’e göre, yan etkilerinden kaçmak imkânsızdır. Beck, modern toplumun ötesi olarak nitelendirdiği risk toplumunda birey risk ve tehlikelerden hem etkilenen hem de etkileyen konumda olduğunu iddia etmektedir.

Beck, risk toplumu teorisi içinde birde görünmeyen yan etkilerden bahsetmektedir. “Beck riskleri, planlanarak, sonuçları bilinerek, tehlikelerine ve yan etkilerine göz yumularak açılan paketler bir başka deyişle her türlü siyasi, toplumsal ve kurumsal desteğe sahip oluşumlar şeklinde tanımlamaktadır” (Çuhacı, 2007:141).

Beck, görünmeyen yan etkilerinin meydana gelişinde küreselleşmenin etkisinden bahsetmektedir. Küreselleşmenin etkisiyle tüm dünyayı etkileyen toplumsal sorunlar meydana gelmektedir. Küreselleşme ile risk ve tehlikeler tüm dünya ülkelerince paylaşılmaktadır. Bu noktada “risklerin toplumsallaşması” kavramı ortaya çıkmaktadır. Risk ve tehlikelerin sonuçları tüm insanlığı etkilemesi ile birlikte evrensel bir nitelik kazanmaktadır.

Beck, risk toplumunun küreselleşmenin etkisiyle tüm dünyayı etkileyen bir boyuta geldiğini söylemektedir. Bu nedenle küreselleşme hakkında olumsuz görüşe sahiptir. Bu konu hakkında Beck, küresel tehditlerden bahsetmektedir. Bu tehlikeleri üç gruba ayırmaktadır. İlki, zenginlik kaynaklı çevresel yıkım, teknolojik ve endüstriyel tehlikeler, ikincisi yoksulluğun neden olduğu ekolojik felaketler, üçüncüsü de tehlikenin savaş ve savaş dışı durumlarda kullanılan nükleer, biyolojik, kimyasal kitle imha silahlarından gelmesi şeklinde belirtmektedir (Beck, 2000b:39-40).

Beck’e göre, bireylerin kendi iradeleriyle alınan kararlar sonucunda risk ve tehlikeler meydana gelmektedir. Bu yüzden de toplum içinde üretilmiş belirsizliklerin meydana geldiğini savunmaktadır. Beck, toplumların kontrol altında tutulmasının zor olduğunu söylemektedir (Beck, 1992b:31). Risk ve tehlikeler eskisi gibi öngörülebilir yani tahmin edilebilir yapıda değildir. Bu yüzden tehlike ve riskler karşısında tedbir almak zorlaşmıştır. Bu konu hakkında Beck, eski sigorta

anlayışı ile günümüz sigorta anlayışından bahsetmektedir. Bu konuyu riskler üzerinden ayrıma giderek aydınlığa kavuşturmaktadır. Eski riskler, sonucu bilinen riskleri kapsamaktadır. Mesela sigara kullanımının vermiş olduğu zararlar bilinmektedir. Günümüzde ise nükleer, kimyasal, biyolojik ve çevresel gibi geniş kapsamlı riskler vardır. Bu geniş kapsamlı risklerin sonuçlarını tahmin etmek çok zordur. Bu yüzden Beck, risk toplumu teorisinde risk faktörünün ne olduğu konusunun belirsiz olduğunu söylemektedir (Beck, 1992b:58).

Bireyler, sonunu tahmin edemediği birçok riskle karşı karşıyadır. Bu konuda Beck, risk toplumunda yaşayan bireyin kendi sonunu kendisinin belirlemek zorunda kaldığını belirtmektedir.

Beck, risk ve tehlikelerin belirsizliği bağlamında bilim ve teknik alanında yaşanan hızlı ilerlemeleri eleştirmektedir. Çünkü sanayi toplumundan sonra bilim ve teknoloji hızlı ve kontrolsüz bir biçimde ilerlemektedir. Bu süreç içinde bireyler, bilim ve teknoloji alanında meydana gelen tüm ilerlemeleri sorgulamadan kabul etmektedir. Beck, bu durumu “örgütsel tembellik” şeklinde nitelendirmektedir (Beck, 1995:63).

Beck’e göre, “örgütsel tembellik” modernleşmenin getirdiği risk, tehlike ve belirsizliğin ana kaynağıdır. Bu yargıdan hareketle sanayi toplumundan günümüz toplumuna kadar her dönemde örgütsel tembelliğin var olduğunu söylemek mümkündür (Elmas, 2013:126). Ayrıca Beck, gerek ekonomik gerekse toplumsal alanda yaşanan hızlı ilerlemeler karşısında “teknîğe evet, kullanımına hayır diyebilmenin” önemli olduğu söylemektedir (Beck, 2005:181). Bu sayede bilim ve teknoloji alanında yaşanan hızlı ilerlemenin olumsuz etkileri en aza inmektedir.

Beck’in risk toplumu teorisinde örgütsel tembellik konusu ile bağlantılı olarak “bireyselleşme” kavramından bahsetmektedir. Beck, bireyselleşmeyi toplumsal alanda hiçbir sınıfa aidiyet hissetmeme ve klasik yaşam biçiminden uzaklaşarak yaşam biçimini değiştirme şeklinde tanımlamıştır. Ayrıca bireyselleşme sürecinde bireyler, katılmak istedikleri sosyal sınıfa kendi istekleri doğrultusunda karar vermesi gerektiğini söylemektedir (Beck, 2011:212). Bu durum sosyal eşitsizliğe sebebiyet vermektedir. Çünkü bireyler, sosyal eşitsizliğin hâkim olduğu dönemde geleneksel aile ortamından uzaklaşmaktadır. Bu nedenle bireyler, tehlike ve

risklerle doğrudan yüz yüze gelmektedir. Bireyselleşmenin etkisiyle toplumsal eşitsizlik artmaktadır. Eski geleneksel yapıdaki aile fertlerinin üstlendiği görev ve yükümlülüklerde değişimler meydana gelmektedir. Modern dönem ile birlikte yeni aile yapısı ortaya çıkmaktadır (Çelik, 2014:91-92). Beck'e göre, risk toplumu ile birlikte aile bireylerinin sorumluluklarında bir takım görev değişikliği yaşanmaktadır. Bu nedenle Beck, modernleşmenin etkisiyle kadın ve erkeğin rollerinde bir takım değişiklikler yapılması gerektiğini vurgulamaktadır (Beck, 2011:158). Aile yapısında meydana gelen değişim ve dönüşüm devletin siyasi yapısını da etkilemektedir.

Beck, risk toplumu teorisinde politik sistemleri ve uygulamaları eleştirmektedir. Beck'e göre, yaşadığımız dönem belirsiz risklerin olduğu dönemdir. Bu nedenle mevcut siyasi kurumların değişmesi gerektiğini söylemektedir.

Beck, politikacıları ve mühendisleri risklerin ortaya çıkışından sorumlu tutmaktadır. Bu nedenle politikacıları ve mühendisleri eleştirmektedir. "Sosyologların toplumu bir deney tüpüne koyup inceleyemeyecekleri gibi mühendislerin de dünyayı bir laboratuvara dönüştürmeleri imkânsızdır. Nükleer reaktörlerin güvenlik teorileri de ancak onlar kurulduktan sonra öğrenilebilir, daha önce değil" diyen Beck, mühendisleri insanlık adına yaptıkları araştırmalarda merkeze aldıkları araştırma tekniklerini eleştirmektedir (Beck, 1992b:60).

Beck, dünya üzerinde toplumların laboratuvara dönüştürme çabasının var olduğunu öne sürmektedir. Bilim adamları hazırlamış olduğu kimyasal ürünlerin ilk zamanlarda hayvanlar üzerinden uygulanırken, şimdi ise gerçek etkilerini daha iyi anlayabilmek için insanlar üzerinde denenmeyi istemektedir (Beck, 1995:49). Beck'e göre, bu durum toplumlar için iyi şeylere sebebiyet vermemektedir. Bu nedenle bu görüşü eleştirmektedir.

Beck, toplumu içinde var olan üretici, tüketici, politikacı, sigortacı, uzman ve bilim adamları arasında genel bir eleştirel tutumun varlığından söz etmektedir. Beck, bu durumu olumlu olarak görmektedir. Bu sayede sorgulayabilen bir topluma geçilebileceğini söylemektedir. Çünkü modernleşme ile meydana gelen risk toplumunda bireyler, bilinçsiz bir şekilde karar aldığını ve sorgulamadan yoksun

olduğunu belirtmektedir (Beck, 1992b:88). Bu nedenle bireyler, her türlü risk ve tehlikelerle her an her yerde karşılaşmaktadır.

Beck, dünyada meydana gelen çevresel sorunların, tehlike ve risklerin sorumlusu olarak Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğini görmektedir. Bir başka deyişle Beck, risk toplumunun getirdiği tüm sorunların sebebini Batı kaynaklı olduğunu iddia etmektedir. Ancak bu sorunların aşılmasında yine Batılı ülkelerin çabasına bağlı olduğunu söylemektedir (Beck, 1992b:18).

Beck'e göre, dünya üzerinde meydana gelen Çernobil faciası, Berlin duvarının yıkılışı ve 11 Eylül saldırısı gibi olaylar siyasal ve toplumsal alanda güvenlik anlayışının değişmesine neden olmaktadır (Beck, 2005:10). Bu konu hakkında Beck, soğuk savaş dönemine değinmektedir. Beck, "Soğuk savaş dönemi ve sonrasının politika yapma biçimlerini kurallarını oynayan siyaset ve kuralları değiştiren siyaset kavramlarıyla karşılaştırmaya çalışmakta, risk düşüncesinin modern siyaseti nasıl zorunlu bir dönüşüme tuttuğunu analiz etmektedir" (Elmas, 2013:131).

Beck, risk toplumundaki politika alanında yeni yön arayışını kuralları değiştiren siyaset kavramı ile açıklamaya çalışmaktadır. Beck, çok tarzlı siyasetin sona erdiğini artık kesin hatlar yerine daha yumuşak bir siyasi politik tarzın benimsenmesi gerektiğini söylemektedir. Ayrıca Beck, risk toplumunda görülen tehlike, risk, belirsizlik ve kararsızlıklar karşısında siyasi politikaların kendilerini yeni düzene göre değişmesi gerektiğini söylemektedir.

Beck'e göre, "soğuk savaştan sonra Batı bir zafer krizine girmiştir". Bu nedenle toplumsal gelişim hedefleri yeniden sorgulanmalıdır. Bu durumun nedeni "modernliğin reel olarak ucu açık bir hale gelme eğiliminde olmasıdır" (Beck, 2005:17). Beck, siyasi kuralların değişen koşullar karşısında kendisini yenilemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu konuda Beck, "alt siyasallaşmış toplum" adını verdiği yeni bir siyaset görüşünü ortaya atmaktadır. Beck, "alt siyasallaşmış toplumu bütün alanlar ve eylemsellik düzeylerinde kendi davalarını kendi takip eden sivil toplum" şeklinde nitelendirmektedir (Beck, 2005:161).

Beck, gelecek dönemde parlamento gibi kurumların işlevini yitireceğini yerine mikro elektronik, genetik ve teknolojik uygulamaların alacağını tahmin etmektedir (Evre, 2011:68).

Son olarak Beck'e göre, "risk toplumu siyasi tartışmalar sırasında seçilecek ya da vazgeçilecek bir seçenek değildir" (Beck, 2005:34). Bu nedenle risk toplumu yaşanması gerek bir süreçtir. Modernleşme ve küreselleşme faktörü aracılığıyla risk toplumunun olumsuz etkileri yaygınlaşmaktadır. Bu konu hakkında Beck, dönüşlü (reflexive) modernleşmeden bahsetmektedir.

3. DÖNÜŞLÜ (REFLEXİVE) MODERNLEŞMEYE GİRİŞ

Ulrich Beck, günümüz dünya düzeninde yaşayan toplumların geçirdiği değişimleri "risk toplumu" adı altında anlatmıştır. Risk toplumu, günümüzde değişen koşulların yansıması şeklinde ortaya çıkmış bir kavramdır. Risk toplumu, toplumsal yansımaların toplamı olduğu için çok boyutlu bir kavramdır. Bu nedenle Beck, risk toplumunu tasvir ederken risk, tehdit, dönüşlü (reflexive) modernleşme ve bireyselleşme gibi birçok anahtar kelimeler kullanmaktadır.

Beck, dönüşlü (reflexive) modernleşmeyi genel olarak iki aşamada ele almaktadır. Birinci aşama, sanayi toplumunda yaşanan sorunların değişim ve dönüşüm içindedir ancak henüz fark edilmeyecek safhadadır. İkinci aşama ise, risk toplumunun kendi farkındalığını anlayarak daha da kendisini görünür kılmasıdır (Beck, 1992b:31-32). Bu yargıdan hareketle Beck, risk toplumu adına genel olarak iç açıcı açıklamalarda bulunmamaktadır. Çünkü Beck'e göre, yaşadığımız dünya birçok tehlike ve riskleri içinde barındıran bir dünyadır. Bireyler de dünya içinde var olan tehlike ve riskler ile sürekli burun burunadır. Bu durum içinde yaşayan bireyler kendi sonunu görememe bir başka deyişle, belirsizlik durumu ile karşı karşıyadır.

Beck, belirsizlik havasının insanları mutsuzluğa ittiğini söylemektedir. Mevcut durumun daha da kötüye gitmemesi adına risk toplumunda meydana gelen sorunların çözümü için "dönüşlü (reflexive) modernleşme" kavramından bahsetmektedir.

Beck, dönüşlü (reflexive) modernleşme ile toplumda meydana gelen mevcut sorunların akıl vasıtasıyla düzelebileceğine inanmaktadır. Dönüşlü (reflexive) modernleşme konusu risk toplumunun daha iyi anlaşılması açısından önem arz

etmektedir. Dönüştürücü (reflexive) modernleşmeyi anlatmadan önce konunun daha iyi anlaşılması adına ilk olarak Beck'in modernleşme kavramı adına yaptığı açıklamalara değinmek gerekmektedir.

3.1. MODERNLEŞME BAĞLAMINDA RİSK TOPLUMU

Modernlik kavramı, bazı düşünörlere göre yeni bir süreçtir. Bazı düşünörlere göre de halen devam etmekte olan bir aşamadır. Modernliğin bitmediğini düşönen düşünörlere göre, toplumsal alanda yaşanan değışimlerin modernlik kavramından kopmadan yeni kurumlarla gerçekteşebileceğini savunmaktadır.

U. Beck de modernlik hakkında Alman geleneğine ait görüşleri benimsemektedir. Bu nedenle Beck, modernliğin bitmediğini, halen devam etmekte olan bir kavram olduğu görüşünü savunmaktadır. Modernliğin sanayi toplumunun bir uzantısı olduğunu iddia etmektedir. Aynı zamanda Beck, sanayi toplumunu basit modernlik şeklinde adlandırmaktadır. İleri modernliği ise, risk toplumu şeklinde tanımlamaktadır (Çuhacı, 2004:80). Bu yargıdan hareketle Beck, basit modern dönemde “bireylerin ‘açım’ diyerek söyledikleri ifade ikinci modernlik döneminde ‘korkuyorum’ söylemine” dönüştüğünü söylemektedir (Beck, 2011:71).

Beck'in modernlik kavramı adına yaptığı açıklamaların daha iyi anlaşılabilmesi için ilk olarak modernliğin bittiğini düşönen düşünörlerin açıklamalarına değinmek gerekmektedir.

Lyotard, Touraine ve Harvey gibi düşünörlere modernliğin bittiğini ve modernlikten farklı olarak yeni bir sürecin yaşanmakta olduğunu söylemektedir. Modernliğin sonu olarak gördükleri bu süreci postmodern toplum ve sanayi sonrası toplum gibi çeşitli adlarla adlandırmışlardır. Bu görüşe göre Beck, Giddens ve Habermas ile aynı görüştedir. Beck, Giddens ve Habermas'a göre, modernlik bitmemiş bir kavramdır. Yaşadığımız dönem modern dönem sonrası olan ileri modernliktir.

Lyotard, “Postmodern Durum” adlı eserinde bilginin gelişmiş toplumlardaki meşrulaştırma sorununu inceleyerek, sanayi sonrası toplumlarda bilginin konumunun değıştiğini ileri sürmektedir. Lyotard, içinde yaşadığımız dönemi postmodernizm olarak nitelemektedir. Lyotard'a göre, postmodernizm modernizmden kopuk

değildir. Tam tersine postmodernizm modernizmin gelişmiş halidir (Lyotard, 1997: 155)

Alain Touranie, “modernliği, iktisadi akılcılığın, dünyaya tahakkümün ve nefis denetiminin tutkusu olarak gören tarih felsefesinin ve yine kutsal olandan akılcı olana geçiş olarak tanımlanan basitleştirici evrimci kuramların bir sonucu olarak eleştirmektedir” (Solmaz, 2011:53). Harvey de modern dönem sonrasını postmodern dönem olarak ifade etmektedir.

Beck’in modernlik hakkındaki görüşünü daha iyi anlaşılabilmesi için modernliğin bitmediği düşünen J. Habermas ve A. Giddens’in görüşlerine değinmek gerekmektedir.

J. Habermas, modernite denilince aklımıza gelen ilk isimlerden biridir. “Habermas, modernite üzerine temel eserlerini 1980-86 döneminde vermiştir. 1980’de “Modernite: Tamamlanmamış Bir Proje” başlıklı etkili konuşmasını yapmıştır. Modernitenin bittiği iddiasını muhafazakâr bir tepki olarak nitelendirmektedir” (Çelikoğlu, 2011:242). Habermas, modernliğin bitmediğini sadece şeklen bir değişim yaşadığını belirtmektedir (Özdikmenli, 2006:4).

Modernlik kavramı, sosyal bilimciler tarafından tartışmalı ve net tanımlanamayan bir kavramdır. A. Giddens da modernlik hakkında Batıda başlayan zaman içerisinde tüm dünyaya yayılan yeni bir durum şeklinde bahsetmektedir (Baran, 2013:61). Ayrıca Giddens, modernlik hakkında “modernliğin kendisi derinden ve aslen sosyolojik olduğunu” söylemektedir (Giddens, 2012:43).

Beck de modernliğin bitmediğini savunmaktadır. Beck’in modernlik kavramına verdiği önemi sosyal bilimlere kazandırmış olduğu risk toplumu teorisinden anlamak mümkündür. Beck, sanayi sonrası toplumunu postmodern olarak nitelendirmemektedir. Tam tersine modernliğin sürekliliğine vurgu yapmaktadır. Bu durumdan yola çıkarak Beck adına modernliğin devamına dair inancının tam olduğu şeklinde değerlendirme yapmak mümkündür. Beck, Batı toplumunu modernlik kavramı içinde değerlendirmektedir. Bu nedenle Beck, modernliği süre gelen bir aşama şeklinde açıklamaktadır. Bu aşama engellenemez ve durdurulamaz niteliktedir.

Beck, modernleşmenin tasfiye etme niteliğinden de bahsetmektedir. Bu konu hakkında Beck, modernleşmenin iki yönüne vurgu yapmaktadır. Beck'e göre, modernleşme kendinden önceki dönemi tasfiye eden aynı zamanda kendinden sonraki dönemi de inşa eden bir yapıya sahiptir (Beck, 2011:164).

Beck, modernleşme ile meydana gelen toplumsal sorunların sorgulayabilen bir bilinç ile aşılabileceğini söylemektedir. Bu konuda Beck, aydınlanma dönemindeki insan aklının mükemmelliği fikrine katılmamaktadır. Bunu yerine sorgulamaya dayalı bir modernliğe önem vermektedir (Waters, 1999:44). Beck'e göre, bu sayede risk toplumunun olumsuz etkileri en aza inmektedir.

Beck, modernleşme ile meydana gelen risk toplumunu yaşanması gereken ve kaçışı olmayan bir süreç olduğunu savunmaktadır. Bu nedenle birey ve toplumlar bilinçli ya da bilinçsiz birçok risk ve tehlikelerle yüz yüzedir. Beck, bu durum hakkında risk ve tehlikelerden kaçmak yerine önlemler alınması gerektiğini söylemektedir. Risk ve tehlikeler üzerinden kolektif toplumsal bir bilinç oluşturulmalıdır. Bu durum hakkında Beck, bilimsel alanda yaşanan hızlı ve bilinçsiz ilerlemenin toplumları olumsuz etkileyeceğini söylemektedir. Çünkü Beck'e göre, sorgulamadan her yeniliği doğrudan kabul etmek doğru değildir. Bu nedenle dünyada meydana gelen risk ve tehlikeler karşısında bireyler, eleştirel düşünme vasıtasıyla bilinçli bir şekilde kararlar alması gerekmektedir.

3.2. RİSK TOPLUMU TEORİSİ VE DÖNÜŞLÜ (REFLEXİVE) MODERNLEŞME

Risk toplumu teorisini ilk defa sosyoloji literatürüne kazandıran isim Ulrich Beck'tir. Beck, risk toplumu teorisinde toplumsal sorunlara çözüm olabilmesi için dönüşlü (reflexive) modernleşmeden bahsetmektedir. Dönüşlü (reflexive) modernleşme ile Beck, modernleşmenin devam eden bir süreç olduğu inancının var olduğunu göstermektedir.

Beck, dönüşlü (reflexive) modernleşmeyi kendi kendisini irdeleyen modernleşme şeklinde tanımlamaktadır. Beck'e göre, risk toplumundaki sorunların çözümü için değişmeyen tek düze olan yargılardan uzak durulması gerektiğini söylemektedir. Dönüşlü (reflexive) modernleşme ile toplumlarda "sorgulama bilincinin" olması gerektiğini vurgulamaktadır.

Beck, dönüşlü (reflexive) modernleşmeyi yeni bir başlangıç olarak açıklamaktadır. Dönüşlü (reflexive) modernleşme kavramı ile Beck, toplum içindeki önemli olan kurumlarının bir değişim ve dönüşüm ihtiyacının olduğunu vurgulamaktadır. Bu değişim ve dönüşüm akıl süzgecinden geçen modernleşme ile olabileceğini söylemektedir. Beck'e göre, toplumun mihenk taşı olan kurumlar kendi işlevlerini yerine getiremiyor haldedir (Beck, Giddens ve Lash, 1994:2). Bu nedenle Beck, risk toplumu ile meydana gelen yeni sorunların yeni çözüm önerileriyle aşılabileceğini söylemektedir.

Beck, dönüşlü (reflexive) modernleşme ile yaşadığımız çağda yeni bir toplumun meydana geldiğini söylemektedir. Bu yeni toplumda modernleşmenin olumsuz etkileri önemli rol oynamaktadır. Bu durumu Beck, "modernleşmenin katmerleşmesi" şeklinde açıklamaktadır (Çuhacı, 2004:88). Beck'e göre, modernlikte önemli olan önceki modernlikte yapılan yanlışlardan gerekli dersi alıp tekrardan aynı yanlışlara düşmemektir. Dönüşlü (reflexive) modernleşme ile Beck, modernleşme aşamasında karşılaşılan sorunların eski değişmez yargılarla aşılamayacağını ve yeni sorunlara yeni çözüm önerilerinin getirilmesi gerektiğini sıkça vurgulamaktadır.

Beck, "dönüşlü (reflexive) modernleşme ile toplumsal yaşama bir biçimde müdahale etmek gerektiğini söylemektedir. Beck'e göre, topluma müdahale etmek 'toplumsal tarihin sonu' tezine bir karşı çıkıştır" (Soydemir, 2011a:173).

Beck, dönüşlü (reflexive) modernleşme aracılığı ile toplum üzerinde hiçbir sınıf ayrımının olmadığını ileri sürmektedir. Çünkü Beck'e göre, dünyada yaşanan risk ve tehlikeler toplum içerisinde her sınıfını tehdit etmekte ve hiçbir ayrım gözetmeksizin her canlıyı etkilemektedir. Beck, bu durumun olağan bir süreç olduğunu ve bu riskler karşısında toplumların bilinçli bir biçimde hareket etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu konu hakkında Beck, toplum düzeni içinde dönüşlü (reflexive) modernleşmeye uygun yeni kurumların oluşturulması gerektiğini söylemektedir (Beck, Giddens ve Lash, 1994:5). Dönüşlü (reflexive) modernleşme, toplumlarda yaşanan risk ve tehlikelere karşı eski çözüm önerilerine göre çok daha kapsamlı çözüm önerileri sunmaktadır.

Beck, sanayi toplumundaki tehlike ve risk ile yaşadığımız zamanda meydana gelen tehlike ve riskin aynı nitelikte olmadığı iddia etmektedir. Artık tehlike ve

riskler küreselleşmenin etkisiyle görünmez bir kafes gibi insanı hapseden bir hal almaktadır. Bu durumun normale dönmesi adına “dönüşlü (reflexive) modernleşme” kavramını önemle vurgulamaktadır.

Beck’e göre, dönüşlü (reflexive) modernleşme bilimden teknolojiye, siyasetten eğitime kadar her aşamada kullanılması gereken bir kavramdır. Bu kavram, her alanda aklın kullanılmasını kapsamaktadır. Ayrıca, Beck’e göre önemli olan risk ve tehlikeler karşısında aklın süzgecinden geçerek geliştirilen çözüm önerilerinin bulunmasıdır. Bu doğrultuda bireyler, modern dönemde yaptıkları hatalara düşmemesi gerekmektedir.

Beck, dönüşlü (reflexive) modernleşmeyi kısaca üç aşamada açıklamaktadır.

1. Bilinçli modernleşme ile toplumsal kurumlara ait olan tüm çatışma alanları hakkında daha fazla bilgi edinilmektedir (Çuhacı, 2004:91).

2. Bilinçli modernleşmeye bağlı olarak eski yapıların yıkılıp yerine bilgi ve küresel temelleri olan yeni toplumsal yapı ve kurumlar oluşturulmalıdır (Çuhacı, 2004:91).

3. Beck, bilginin var oluşumunu toplum içinde yaşayan bireyler açısından karar vermeye zorlama ve yeni hareketler için yollar açma şeklinde açıklamaktadır. Beck’e göre, bu aşamada bilinçlenen bireyler eskinin kalıplarından ayrılmış ve söz sahibi olur hale gelmiştir (Beck, 1992b:109).

Beck, risk toplumunda yaşanan risk ve tehlikeler karşısında bireylerin çok boyutlu düşünüp sorunlar karşısında akli başında ve makul bir şekilde davranması gerektiğini söylemektedir. Çünkü Beck’e göre, risk toplumu belirsiz bir yapıya sahiptir. Bu belirsiz yapı, küreselleşmenin etkisiyle evrensel bir boyut kazanmaktadır. Birinci modernlikte, devletler düzeyinde yaşanan sorunlar gelişmiş modernlik ile birlikte küreselleşmenin etkisiyle devlet düzeyinden ileri boyuta taşınmıştır. Bu konu hakkında Beck, toplumsal açıdan birtakım değişimler yaşandığını eski sorunların önemini kalmadığını söylemektedir. Beck’e göre, risk toplumu ile yaşanan sorunlar daha karmaşık ve daha güçlü bir yapıya bürünmektedir (Beck, 2000b:104).

Beck, günümüz modernliği modernliğin kendi kendisi ile hesaplaşması şeklinde tanımlamaktadır. Başta sınıf ayrımı, denetleme, teknik ve ekonomik rasyonellik olmak üzere sanayi toplumu modernliğinin tüm değerlerini reddetmektedir (Talu, 2010:148). Bu konu hakkında Beck, toplumsal kurumların değişimden kaçımasının imkânsız olduğunu söylemektedir. Beck'e göre, bir an önce de yeni değerlere uygun kurumlar ortaya çıkması gerekmektedir.

Beck, bilginin hâkimliği adına da açıklamalarda bulunmaktadır. Bilginin tek elde toplanmasına ve aşırı bilginin etrafta dolaşmasına karşıdır. Çünkü risk toplumda yaşayan birey ya fazla bilginin bilinçsiz kullanılmasından dolayı zarar görecektir ya da bilgi eksikliğinden dolayı bilim ve teknolojideki ilerlemeleri hiç düşünmeden kabul edecektir. Beck'e göre, bu iki durum toplumlar açısından sakıncalıdır (Çuhacı, 2004:94).

Beck, risk toplumunun ortaya çıkışı ile dünya üzerinde meydana gelen risk ve tehlikelerin çok boyutlu bir hal aldığını bu nedenle toplumlarda eski güven ortamının olmadığını belirtmektedir. Beck, risk toplumunda yaşanan sorunlar karşısında herkesin bilinçsiz ve tecrübesiz olduğunu söylemektedir. Çünkü Beck'e göre, bireyler riskler karşında ilk defa karşı karşıya kalmıştır. Bu nedenle de riskler karşısında profesyonelleşmek mümkün değildir. Toplumsal yapı içinde meydana gelen risklerin çok yönlü ve değişken yapılı çözüm yollarıyla çözülebileceğini savunmaktadır (Beck, 2011:45).

Beck'e göre, risk toplumunun toplumsal düzeni sarsmaması yönünden siyasal gücün ve hâkimiyetin tekrardan rezerve edilmelidir. Bir başka deyişle devletler, siyasi politikalarını tekrardan düzenlenmelidir. Çünkü siyasi politikalar toplumların her sınıfını etkilemektedir.

Beck, sanayi toplumunun "budanmış bir demokrasiyi" yarattığı görüşündedir. Çünkü Beck'e göre, demokrasi içinde teknoloji ve toplumsal alanda yaşanan değişimler, politik parlamenterin kararlarından uzaktır. Beck, bu durum karşısında iki farklı öneri getirmektedir. İlkinde güçler birliğinin ayrılmasını, ikincisinde ise bir halk cephesinin oluşturulmasını önermektedir (Beck, 1992b:70).

Beck, siyasi politikalar yönünden halkında söz sahibi olduğu bir politikanın uygulanması gerektiğini söylemektedir. Sanayi sonrasında meydana gelen gelişmiş

modernlikte toplumsal olarak ilerleme kaydedebilmek için tüm kurumların yenilenmesi ve siyasetinde yeni oluşan koşullar karşısında değişmesi gerektiğini söylemektedir (Beck, Giddens ve Lash, 1994:24). Bu konu hakkında Beck, “siyasallığın icadı ile yalnızca siyasi kuralları uygulayan siyaset anlayışını değil, kuralları değiştiren bir siyaseti de kastetmektedir (Beck, 2005:17).

Beck, siyasi politikaların yanı sıra toplumsal yaşamdaki paradigmanın da değiştiğini savunmaktadır. Bu konu hakkında Beck, sanayi toplumunu dönemindeki hâkim olan paradigmanın geçerliliğinin kalmadığını değişen dünya düzenine karşı yeni bir dünya görüşünün oluşturulması gerektiğini söylemektedir (Beck, 2000a:223).

Beck, risk toplumu teorisinde dönüşlü modernleşme ile bilimden teknolojiye, eğitimden sağlığa kadar her alanda eleştirel düşünmenin önemli olduğunu sıkça vurgulamıştır. Bu nedenle Beck, risk toplumunda yaşanan risk ve tehlikeler karşısında bireylerin akıl vasıtasıyla bilgiye ulaşmasının önemli olduğunu söylemiştir. Çünkü bilgi, risk toplumunun etkilerinin azaltılmasında etkilidir. Beck’e göre, yaşanan toplumsal sorunların bilgiye ulaşarak aşılabileceğini söylemektedir.

4. RİSK TOPLUMU TEORİSİNE GETİRİLEN ELEŞTİRİLER

U. Beck, sosyal bilimlere kazandırmış olduğu risk toplumu teorisinde genel olarak içinde yaşadığımız dünyanın risk, tehdit ve tehlikelerini toplumsal ritüellerden kopuk, aşırı realist ve nesnel bir biçimde ele almaktadır. Bu yönüyle birçok sosyal bilimci tarafından eleştirilmektedir. Çünkü risk, tehdit ve tehlikeler toplumlar ya da kişiye özel de oluşabilmektedir.

Beck, sosyal bilimlere kazandırdığı risk toplumu teorisinde sürekli karamsar bir hava hâkimdir. Bu yüzden de insanları sürekli ikaz edici bir tutumu bulunmaktadır. Bu durum bireyleri, risk ve tehlikeler karşısında sürekli bir paranoyaya itmektedir. Ayrıca Beck, risk toplumu teorisinde çevresel felaketler ve terör gibi toplumsal sorunlardan bahsederken yeteri kadar sayısal veriden yararlanmamıştır (Atiker, 1992:218). Son olarak Beck, risk toplumu teorisinde ekonomi, sosyal medya, yerel terör ve din gibi konulara çok fazla değinmemektedir.

5. ULRICH BECK'İN GÜVENLİK VE ÖZGÜRLÜK KAVRAMLARI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Ulrich Beck, sosyal bilimlere kazandırmış olduğu risk toplumu teorisi aracılığıyla dünya üzerinde modernleşme ile meydana gelen toplumsal sorunların analizini yapmaktadır. Modernleşme ile dünyada meydana gelen risk ve tehlikeler risk toplumu teorisi ışığı altında nasıl başa çıkılacağını anlatmaktadır. Dünya üzerinde meydana gelen modernleşme, çevresel felaketler, bilim ve teknik alanındaki ilerlemeler risk toplumu teorisinin ana aktörlerini oluşturmaktadır.

Beck, modernleşmenin yan etkilerini modernliğin bir kusuru olarak görmektedir. Bu konu hakkında “sigortalanamazlık kavramını” öne sürmektedir. Beck, “dünyada yaşanan tüm belirsizliklerin yapısal olarak sigorta sistemleri ile kontrol altına alınamaz karakterde olduğu” söylemektedir (Beck, 2005:42).

Modern toplumun çıkmazı adına yapılan tüm görüşlere ek olarak Z. Bauman'ın da görüşleri bulunmaktadır. Bauman'a göre, toplumsal alanda meydana gelen tüm sorunlar sadece aklın egemen olduğu ve gerçekçi bir yapıya sahip olan bir toplum ile aşılabileceğini iddia etmektedir. Ancak bu durumunun günümüz toplumları bağlamında düşünüldüğünde pek de mümkün olmadığını söylemektedir. Çünkü Bauman'e göre, evrensel çapta yaşanan toplumsal sorunlar tüm dünyayı içine alan ortak bir kararla aşılamamaktadır. Ayrıca Bauman, bilimden teknolojiye, eğitimden sağlığa kadar tüm alanlarda neyin iyi neyin kötü olduğunun hiçbir zaman bilinemeyeceğini savunmaktadır (Bauman, 1998:45).

Tüm bu söylemlerden hareketle risk toplumu teorisi bağlamında güvenlik ve özgürlük kavramları hakkında şu sözleri söylemek mümkündür. Modern toplumun bir getirisi olan risk toplumu, kendi içinde yarattığı risk ve tehlikelerin dünya üzerindeki var olan tüm toplumların eninde sonunda bir şekilde etkileyecektir. Bu durum tüm insanlığı ilgilendiren “güvenlik sorunlarını” gündeme getirmektedir.

Birey ve toplumlar, bir yandan güvenlik önlemlerini alırken bir yandan da özgürlüğünden feragat etmek istememektedir. Bir nevi birey ve toplumlar, bir yandan hayatta kalma mücadelesi verirken bir yandan da özgürlüğünü düşünmektedir. Bu durum bireyleri olumsuz etkilemektedir. Çünkü birey, başlı başına risk ve tehdit unsurlarını bir arada bulunduran bir varlıktır. Bu duruma bilim

ve teknikteki hızlı ilerlemeleri de eklersek güvenlik ve özgürlük problemini adeta bir sorun yumağına dönüşmektedir. Toplumsal sorunlardan dolayı meydana gelen sorun yumağı birey ve toplumları korku atmosferinde yaşamasına neden olmaktadır. Bu atmosferde yaşayan birey ve toplumlar ilk olarak kendi kendisinden korunmaya çalışmaktadır. Bu nedenle güvenlik ve özgürlük ikilemi önem teşkil eden bir konudur. Çünkü günümüz toplumlarında güvenlik ve özgürlük ikilemi daha çok birey kaynaklı risk, tehdit, tehlike ve belirsizlikleri barındırmaktadır.

Günümüzde meydana gelen risk, tehdit, tehlike ve belirsizlik karşısında tedbir almak zordur. Tüm bu nedenlerden dolayı birey kaynaklı meydana gelen risk, tehdit, tehlike ve belirsizliğin daha iyi anlaşılabilmesinde Beck'in sosyal bilimlere kazandırdığı risk toplumu teorisi önem arz etmektedir.

6. RİSK TOPLUMU TEORİSİNİN GENEL BİR DEĞERLENDİRİLMESİ

Yapılan çalışmanın bu bölümünde Ulrich Beck'in sosyal bilimlere kazandırmış olduğu risk toplumu teorisinin ana hatları anlatılmıştır. Ulrich Beck, 1986 yılında ortaya atmış olduğu risk toplumu teorisi ile dünyanın büyük bir bölümünü etkisi altına almıştır. Beck, ortaya artmış olduğu risk toplumu teorisi ile tüm insanlığın ilgilendiren güvenlik ve özgürlük ikilemi gibi toplumsal sorunları analiz etmeye çalışmaktadır. Ayrıca Beck, sosyal bilimlere kazandırmış olduğu risk toplumu teorisinde Çernobil, Exxon Valdez gibi tüm dünyayı etkileyen çevresel felaketlerden de bahsetmektedir.

Ulrich Beck, sosyal bilimlere kazandırmış olduğu risk toplumu teorisinde risk kavramının aniden ortaya çıkan bir süreç olduğunu söylemektedir. Bu aniden ortaya çıkan durumun dönüşlü (reflexive) modernleşme aracılığı ile aşılabileceğini iddia etmektedir. Beck'e göre, "bugünün risklerini geçmişten ayıran unsur riskler sonucunda ortaya çıkan zararların tolere edilebilir olmayı çoktan aşması ve tüm risklerin tamamen alınan kararlar sonucunda ortaya çıkmasıdır" (Çımrın, 2014:1015).

Bireyler, dönüşlü (reflexive) modernleşme ile içinde yaşadığı dünyada olan bitene seyirci kalmak yerine bilinçli bir şekilde risk, tehdit ve tehlikelere müdahil olmalıdır. Beck, birey ve toplumların özgür olabilmesi için bilinçli düşünüp ve şüpheci bir yapıya sahip olmaları gerektiğini iddia etmektedir. Bu iddiaya dayanarak

Beck, dönüşlü (reflexive) modernleşme ile kalıplaşmış yargıların sona erdiğini ve dünyayı etkisi altına alan birçok düşüncenin modernlik üzerine olacağını söylemektedir.

Beck'e göre, risk ve tehlikeler yalnızca Batı toplumlarını etkilememektedir. Dünya üzerinde var olan tüm insanlığı etkilemektedir. Beck, bilim ve teknoloji alanında meydana hızlı ilerlemeler karşısında seyirci kalınmamalı, yaşanan ilerlemeleri akıl süzgecinden geçirilerek kabul edilmelidir. Risk ve tehlikeler küreselleşmenin etkisiyle tüm insanlığı tehdit eder hale gelmektedir. Bu nedenle sanayi toplumdaki sorun çözme argümanları eski işlevini yitirmektedir. Başta toplumsal ve siyasal olmak üzere her alanda değişim şarttır. Çünkü risk ve tehlikeler, eskisinden daha da güçlü bir şekilde insanlığın karşısına çıkmaktadır.

Beck, 20.yy'la birlikte toplumsal düzeyde geçmişin izlerini taşıyan bir başka dönemin başladığını iddia etmektedir. Bu noktada Beck, risk toplumu teorisi ile sanayi sonrası toplumunun haritasını çıkarmaya çalışmıştır. İçinde yaşadığımız toplumun hangi aşamalardan geçtiği ve toplumsal aşamaların hangi sonuçlara sebebiyet verdiği gibi sorulara yanıt aramaktadır. Beck, kendi içinde yaptığı bu sorgulama sonucunda risk toplumu teorisini meydana getirmektedir. Bu teori sosyal bilimler açısından önemlidir. Çünkü içinde yaşadığımız toplumu daha iyi anlayabilmek için Beck'in ortaya atmış olduğu risk toplumu teorisine ihtiyaç duyulmaktadır.

Beck, risk toplumu teorisi ile toplumlardaki kaosu sosyoloji bilimi ışığında aydınlatmaya çalışmaktadır. Risk toplumu teorisini modernlik kavramını merkeze alarak anlatmaktadır. Bu nokta Beck, modern sürecini devam etmekte olan ve bitmeyen bir olgu şeklinde tanımlamaktadır. Beck'e göre, modernlik kavramı karşı çıkılmaz ve yalnızca aşılması gereken bir aşamadır.

Beck, dönüşlü (reflexive) modernleşmenin getirisi olan risk ve tehlikeler nedeniyle bireylerin kendilerini çok iyi biçimde savunması gerektiği söylemektedir. Çünkü risk toplumunda meydana gelen tüm risk, tehlike ve tehditleri modernleşme vasıtasıyla körüklenmektedir. Risk toplumu teorisi içinde dönüşlü (reflexive) modernleşme aracılığıyla yaşadığımız çağda meydana gelen toplumsal sorunları çözmeye çalışmaktadır.

Beck, risk toplumunda meydana gelen risk ve tehditlere çözüm önerisi olan dönüşlü (reflexive) modernleşme vasıtasıyla “çok seslilikten bahsetmektedir. Beck, çok sesliliği toplumda yaşanan sorunların daha bilinçli bir şekilde çözülmesine yardımcı olma şeklinde tanımlamaktadır (Beck, Giddens ve Lash, 1994:33). Beck’e göre, insanlar her an karşılaşmakta olduğu risk ve tehlikelerle dolu bir dünyada yaşamaktadır. Bu durumda bilinçli bir modernleşme süreci ile aşılabileceğini söylemektedir. Birey ve toplumlar, ancak bu şekilde risk toplumunun getirdiği tehlike ve zararlarından korunabilmektedir.

Son olarak Beck, risk toplumu teorisinde aklın kullanılması vasıtasıyla ulaşılan sorgulayıcı yapı konusunda önemle üzerinde durmaktadır. Beck’in risk toplumu teorisinde önemle vurguladığı sorgulayıcı yapı siyasetten eğitime, sağlıktan teknolojiye kadar her alanda kullanılması gereken önemli bir etkidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÜNÜMÜZ RİSKLERİ BAĞLAMINDA GÜVENLİK VE ÖZGÜRLÜK İKİLEMİ

Ulrich Beck, sanayi sonrası toplum olarak nitelendirdiği risk toplumunu yaşanan risk, belirsizlik ve tehlikeler her an burun buruna kalabileceğimiz endişeli durumları ifade ettiğini söylemektedir. Risk toplumu, küreselleşmenin de etkisiyle herkesi ilgilendiren aynı zamanda her alanda görülen bir yapıya sahip olmaktadır. Bu sayede risk toplumu zaman içerisinde çok yönlü bir durumu ifade eden bir kavrama dönüşmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde Ulrich Beck'in sosyal bilimlere kazandırmış olduğu risk toplumu teorisinin toplumsal olarak hangi alanlarda ve nasıl tezahür ettiğinden bahsedilecektir. Bir nevi risk toplumun günümüzdeki karşılığını somutlaştırmaya çalışılacaktır. Bu doğrultuda risk toplumunu hazırlayan unsurlarını güvenlik ve özgürlük ikilemi çerçevesinde tarihsel aşamaları dâhilinde ele alınarak anlatılacaktır. Bu bölümde ilk olarak devlet ve küreselleşme kavramı irdelenecektir. Çünkü risk toplumunun etkileri ilk olarak devlet kavramının ortaya çıkışı ile kendini göstermektedir. Devlet kavramının ortaya çıkışından sonra risk toplumunun günümüzdeki karşılıkları olan küreselleşme, teknoloji, internet, terör ve çevresel sorunlar bağlamında güvenlik ve özgürlük ikilemi hakkında değerlendirmeler yapılacaktır.

1. DEVLET VE KÜRESELLEŞME BAĞLAMINDA RİSK TOPLUMU

Dünya üzerinde risk unsuru ilk olarak devlet kavramının ortaya çıkışı ile kendini göstermektedir. İlk devletin ortaya çıkışının ardından zaman içerisinde küreselleşme ve ulus-devlet gibi etkenler de ortaya çıkmaktadır. Küreselleşme ve ulus-devlet gibi etmenler dünya üzerinde güvenlik yaklaşımlarında değişmelere neden olmaktadır. Güvenlik yaklaşımlarındaki değişimler risk toplumunu anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

1.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVEDE DEVLET

Devlet kavramı, insanlık tarihi açısından köklü bir kavramdır. Aynı zamanda devlet, insanlığın yaşamış olduğu güvenlik ve özgürlük ikilemi sonucunda ortaya

çıkılmaktadır. Çünkü güvenlik ve özgürlük kavramları daha çok devlet çatısı altında kendisini göstermektedir. Devlet kavramı hakkında pek çok düşünür birçok açıklamalarda bulunmaktadır. Mesela “Platon’a göre, devlet insanların bir araya gelerek kendi iradeleri ile kurdukları bir kurum olmayıp doğal ve biyolojik yasalara göre kendiliğinden ortaya çıkan bir organizmadır” (Ruhi, 2005:251). Platon, devlet kavramını ortaya çıkışında organizmacı bir yaklaşımla ele almaktadır. Platon’a göre, insanlar daima iyi olanı elde etmek için eylemde bulunmaktadır (Yıldız, 2013:211). Bu nedenle bütün topluluklar kendileri için en üstün kuşatıcıyı amaç edinmek istemektedir.

Aristoteles, devlet hakkında insanların oluşturduğu topluluklar tarafından kendi elleriyle meydana getirdiğini iddia etmektedir. Hegel de devlet kavramını çok boyutlu bir yaklaşımla ele almaktadır. Hegel’e göre, devlet yalnızca bireylerin can ve mal güvenliğini korumakla mükellef değildir. Devlet, bireylerin kendisine ait olan doğal haklarını sağlayan bir kurumdur. Bu nedenden dolayı devlet, doğa durumunda bireylerin kendi aralarında yapmış olduğu toplum sözleşmesinden ibaret değildir (Bravo, 2006:113).

K. Marx, Hegel’in aksine devlet kavramının toplumdan ve geçmiş tarihten kopuk olmadığını söylemektedir. Marx’a göre, devlet geçmiş tarihte toplumsal yapı içinde ortaya çıkan bir kavramdır. Devlet, sınıfsal karşıtlıkların uzlaşmazlığının bir ürünüdür. Ayrıca Marx, devletin ortadan kalkabilmesi için “sınıfları ortaya çıkaran etkenlerin ve buna bağlı olarak meydana gelen sınıf karşıtlıklarının yok olması” gerektiğini söylemektedir (Çoşkun, 1997:46).

Max Weber, devlet kavramına “siyasi bir anlam yükleyip; belli bir toprak parçasında meşru fiziki güç kullanma tekeline sahip olduğunu iddia eden insan organizasyonu” şeklinde tanımlamaktadır (Bakan ve Tuncel, 2012:54).

Jean Bodin, devlet kavramının ortaya çıkış sürecinde egemen bir güçten bahsetmektedir. Bodin’e göre devlet, “birçok ailenin ortak çıkarlarını sağlamaları için bir egemen tarafından adaletle yönetilmesidir” (Bodin, 1992:89).

Farabi, devlet kavramını akıl ile bağdaştırmaktadır. Farabi’ye göre, devlet akıl etkenini merkeze alarak kurulmalıdır. Farabi, akıl etkenini bilinçli sorgulama şeklinde tanımlamaktadır. Ayrıca Farabi, mutluluk ile akıl arasında ilişki

kurmaktadır. Farabi'ye göre, bireyler akıl vasıtasıyla mutlu olabilmektedir (Ülken, 2007:122).

Platon, Aristoteles, Hegel, Max Weber, Bodin ve Farabi gibi birçok düşünürün devlet kavramına yönelik birçok görüşü bulunmaktadır. Birçok düşünürün devlet kavramı hakkında yaptıkları açıklamalarda farklı yaklaşımları benimsedikleri anlaşılabilir de yine de aralarında ortak bir noktaları bulunmaktadır. Birbirinden farklı görüşlere sahip bu düşünürlerin devlet kavramı hakkında yaptıkları görüşlerin hepsinde insan faktörü ön plandadır. Ayrıca devlet kavramı hakkında ilk insanın dünyada var olmasından bu yana varlığını sürdürdüğü görüşü de bulunmaktadır. Bu görüşe göre, devlet ilk insanın dünyada var olmasından bu yana varlığını sürdürmektedir. Devletin ortaya çıkışı hakkında var olan bu iki görüş devletin ortaya çıkışı hakkındaki kafa karışıklığını gidermeye yardımcı olmaktadır.

İlk insanın dünya üzerinde var oluş süreci devlet kavramının ortaya çıkışında önemli bir yere sahiptir. Dünya üzerinde yaşayan ilk uygarlıktan bu yana toplumların bir takım ihtiyaçları olmaktadır. Bu ihtiyaçlar fiziksel, toplumsal ve psikolojik yöndedir. İnsanlar, doğası gereği toplumsal varlıklar oldukları için fiziksel ihtiyaçlarını diğer insanlarla yardımlaşarak temin etmek istemektedir. Bu yardımlaşmayı basit bir sosyal yapı oluşturarak gerçekleştirmektedir. İlk insanlığın oluşturduğu bu basit sosyal yapı bir süre sonra mülkiyet edinme, sahip olma ve adalet gibi isteklere dönüşmektedir. Ancak mülkiyet edinme bir başka deyişle bir şeye sahip olma, adaletin temini gibi istekler bir süre sonra diğer insanlarda da var olması toplum içinde korku ve güvensizliğe neden olmaktadır. İnsanlar, kendilerini daha güvende hissetmek için kendinden daha üstün olarak atfettikleri bir yapıya ihtiyaç duymaktadır. İnsanlar, bu ihtiyaç doğrultusunda devlet kurumunu ortaya çıkarmaktadır.

Devlet kavramının ortaya çıkışı ile mülkiyet, sahip olma isteği gibi duygular frenlenmektedir. Bu sayede daha adaletli bir yapıya kavuşulmaktadır. Bu adaletli yapıya geçilirken yani bir başka deyişle, devlet aşamasına geçilme safhasında ortaya çıkan birçok etken devlet kavramının anlaşılabilirliği açısından önem arz etmektedir.

Devlet kavramı içinde modernleşme, ulus-devlet ve küreselleşme gibi kavramların irdelenmesi geçmişten günümüze kadar değişen güvenlik

yaklaşımlarının anlaşılabilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu sayede güvenlik ve özgürlük ikilemi daha kolay anlaşılacaktır.

1.2. ULUS DEVLETİN ORTAYA ÇIKIŞI

Risk toplumunun açığa çıkış sürecinin en önemli aşamaların biri ulus devletin ortaya çıkışıdır. Bu nedenle ulus devletin ortaya çıkış süreci bizim için önem teşkil etmektedir. Ulus devletin açığa çıkışının daha iyi anlaşılabilmesi için ilk olarak modern, modernizm, modernleşme ve modern devlet kavramlarından bahsetmek gerekmektedir. Bu kavramların açıklanmasından sonra ulus devletin ortaya çıkış süreci anlatılacaktır.

Modern kavramının etimolojik kökeni irdelendiğinde “modernus” teriminden türediği yargısına ulaşılmaktadır. Modern kavramının kelime anlamı olarak çağdaş ve yeniyi ifade etmektedir. Bu açıklamaya göre modernizm; “çağcılık” ve “yenilikçilik” anlamında kullanılmaktadır (Kale, 2002:29). Genel olarak modern kavramından türetilen olgular toplumsal olarak sürmekte olan süreci ifade etmektedir.

Genel kabul görmüş bir görüşe göre, modernizm ortaçağın sonlarında meydana gelen Rönesans ve Reform hareketlerinin etkisiyle ortaya çıkan bilimsel, entelektüel ve toplumsal alanda yaşanan gelişmelerdir (Şimsek, 2014:7-8).

Modern düşüncenin tarihsel olarak arka planında aydınlanma çağına ait düşünürlerin görüşlerinin izleri bulunmaktadır. Aydınlanma ile düşünce yapısında değişimler meydana gelmiştir. Aydınlanmacı düşünürlerin temel görüşlerinin merkezinde sorgulanmadan inanılan dinsel inançlardan uzaklaşma ve akla yönelme bulunmaktadır (Saygın, 2016:69). Aydınlanma düşüncesinde insanlar, aklını kullanarak var olmanın bilincine varmaktadır. Modernizmin ile birlikte demokrasi, akıl, özgürlük, sanayileşme, kapitalizm ve ulus-devlet gibi kavramları ortaya çıkmaktadır. Modernizm kavramıyla ortaya çıkan akıl, demokrasi, kapitalizm gibi kavramlar modernleşme düşüncesi vasıtasıyla diğer ülkelere yayılma imkânı bulmuştur.

Modern devlet ile birlikte yönetim gücü tanrıdan alınmıştır. Kanunlarını kendisinin yaptığı ve uyguladığı bir yönetim ortaya çıkmıştır. Eski anlayışta yer alan

tebaa diğer bir söyleyişle, halkın yerine yurttaşların yer almasıyla devletin hukuki yapısı meydana gelmiştir (Saygılı, 2010:63).

Modernizm, akli ve sorgulamayı merkeze alarak ulaştığı düşünceler vasıtasıyla ulus devleti ortaya çıkarmıştır. Ulus devletin ortaya çıkışı tarihsel olarak irdelendiğinde 12. yüzyıla kadar olan sürece dayandığı görülmektedir. Tarihsel çerçevede ulus devletin ortaya çıkış sürecinde ilk olarak Avrupa’da merkantilizm aracılığı ile meydana gelen sömürgecilik ve kapitalizm unsurları etkin rol oynamaktadır (Bakan ve Tuncel, 2012:56).

On sekizinci yüzyılla birlikte ulus-devlet kavramı tam olarak kendisini göstermektedir. On sekizinci yüzyıldan sonra siyasi ve toplumsal yapının merkezileşmesi ile kültür, hukuk ve ekonomide birlik beraberlik sağlanarak devlet içinde yaşayan bireylere daha fazla görev düşmektedir (Yalçınkaya, Çılbant ve Yalçınkaya, 2012:11).

Ulus devletin ortaya çıkış sürecinde Vestfalya Antlaşması önem teşkil etmektedir. 1648’de imzalanan “Vestfalya Antlaşması ulus devletin uluslararası düzendeki yerini göstermesi ve kendi sınırları içinde nasıl bir güce sahip olduğuna işaret etmesi bakımından bir dönüm noktasını temsil etmektedir”. “Vestfalya modeline göre, devletler devletler arası hukukta eşit özneler şeklinde yer alan siyasi aktörlerdir” (Cebeci, 2008:25).

Ulus devletin ortaya çıkışı dünya üzerinde çeşitli unsurların değişmesine yol açmıştır. Bu değişimlerin en önemli ayağını ekonomi oluşturmaktadır. Bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler ulus devletin ortaya çıkışında ve yaygınlaşmasında etken olan diğer unsurlardır. Ekonomik alandaki değişimler, ulus devletin açığa çıkışını tetiklemektedir. Bu nedenle ulus devleti, kapitalizmin siyasete bürünmüş hali şeklinde açıklamak mümkündür.

Ulus devlet kavramı, Fransız ihtilalin getirisi olan milliyetçilik unsurunun bir ürünüdür. Dünya üzerinde ulus devlet ile ortak kader anlayışı ortaya çıkmaktadır. Ancak bu ortak kader anlayışı nüfusun homojenleşmesi konusunu gündeme getirmektedir. Devletler hızlı bir şekilde sahip oldukları nüfusları homojenleştirme yarışına girmektedir. Bu yaşanan değişimlerin hemen ardından haberleşme ve ulaşım maliyetinin azalması burjuvaziye ortaya çıkarmaktadır. Burjuva sınıfı, ulus devletin

ortaya çıkışında etkili bir faktördür. Burjuvazi ile milliyetçilik akımlarının önu açılmakta ve aynı zamanda ulus-devlet düşüncesini yaygınlaştırmaktadır. Milliyetçilik ve ulus devlet düşüncesinin yaygınlaşmasında küreselleşmenin de etkisi bulunmaktadır.

1.3. KÜRESELLEŞMENİN ULUS-DEVLET İLE İLİŞKİSİ

Küreselleşme kavramı, 20.yy ile birlikte gerek ekonomide, gerek siyasette ve gerek de toplumsal düzende yani her alanda etkin rol oynayan bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü küreselleşme kavramı, özü itibariyle geniş sahalara yayılma özelliği göstermektedir. Bu nedenle küreselleşme ile ulus devlet arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Küreselleşme ile ulus devlet arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılması için ilk olarak küreselleşmenin tarihsel arka planına değinilmesi gerekmektedir.

Küreselleşme kavramı, tarih sahnesine aşamalı olarak çıkmaktadır. İlk aşama, 1914'lü yıllara denk gelmektedir. Küreselleşme bu dönemde ekonomik alanda kendisini göstermiştir. İkinci aşama, 1914-1950 yılları arasında küreselleşmenin duraklama dönemine geçtiği dönemdir. Bu duraklama döneminde birinci dünya savaşı ile meydana gelen büyük bulanım ve ikinci dünya savaşının sona ermesi etkeni önemli rol oynamaktadır. Aynı zamanda bu dönemde milliyetçilik unsuru da önem kazanmıştır (Bayar, 2010:26). Üçüncü aşama da 1980'li yıllara denk gelmektedir. 1980 yılından sonra küreselleşme sanayileşmenin etkisi ile ekonomi alanında hızlı bir yükselişe geçmiştir. 1980 yılından bu yana da popülerliğini koruyan bir konudur.

Küreselleşmenin ortaya çıkışı ile birlikte pek çok düşünür bu kavram hakkında düşünce üretmeye başlamıştır. Bu düşünürlerden McLuhan, R. Robertson, A. Giddens, Z. Bauman ve D. Harvey'in görüşleri bizim için yapılan çalışma açısından önemlidir. Çünkü McLuhan, Robertson, Giddens, Bauman ve Harvey küreselleşmeyi çok boyutlu değerlendirmektedirler. Bu düşünürlerin görüşlerini güvenlik ve özgürlük ikilemi bağlamında ele alarak risk toplumu dâhilinde çıkarımlarda bulunmak yapılan çalışma adına önemlidir.

Küreselleşme, "McLuhan'ın 1962 yılında yazmış olduğu 'Gutenberg Galaxy' isimli kitabında yeni dünya düzeni için "global köy" kavramını kullanmasıyla, ilk

kez literatüre girmiştir” (Elçin, 2012:3). McLuhan, global köy kavramı ile dünyada sınırın olmadığı ve her yerin aynılaştığı bir durumu ifade etmektedir.

Roland Robertson, küreselleşme hakkında genel olarak baskın ve zorlayıcı bir tutumdan bahsetmektedir. “En geniş manasıyla ise küreselleşme, bugün daha çok Kuzey-Batılı zengin ülkelerin siyasal, toplumsal ve kültürel olarak yoksul ülkeler karşısındaki hegemonyacı üstünlükleri şeklinde kullanılmaktadır” (Şener, 2014:54).

A. Giddens, küreselleşme kavramının modernleşme ile yakın ilişkili olduğunu iddia etmektedir. Giddens’a göre, küreselleşme ekonomi kaynaklı olup toplumsal alanda meydana gelen değişim ve dönüşümleri ifade etmektedir. Giddens’a göre, küreselleşmenin dört boyutlu bulunmaktadır. Bu boyutları kapitalist dünya sistemi, ulus-devlet sistemi, askeri dünya düzeni ve uluslararası işbölümü şeklinde açıklamaktadır (Emre, 2015:10).

Z. Bauman, küreselleşmeyi sınırları ve kontrol mekanizmasının yok olduğu bir dönem şeklinde açıklamaktadır. Bauman’a göre, küreselleşme ile kaynağı olmayan birçok risk ve tehlikeler türemektedir. Bu nedenle toplumlar arası işbirliği önem kazanmaktadır (Duman, 2009:95). Son olarak D. Harvey de, küreselleşme kavramını zaman ve mekânın iç içe geçmesi şeklinde açıklamaktadır.

R. Robertson, A. Giddens, Z. Bauman ve D. Harvey’in küreselleşme hakkında görüşlerin dikkatle irdelendiğinde genel olarak küreselleşmenin çok boyutlu olduğu yargısına ulaşılmaktadır. Ayrıca bu dört düşünürü göre, küreselleşme temel olarak ekonomi çatısı altında kültürden sanata, eğitimden günlük hayata kadar her alanda kendini göstermektedir. Küreselleşme kavramı, bir süre sonra modernleşmenin etkisiyle Amerika merkezli bir yaklaşım haline gelmiştir. Bu durum küreselleşme kavramını anlamsal bir değişikliğe yol açmaktadır.

M. Karakaş, küreselleşme kavramının anlamsal değişikliğini şu sözlerle açıklamaktadır. Karakaş’a göre, “Avrupa merkezli olan bir yaklaşım dünyanın batılılaşmasını öngörürken; Batı çerçevesinin dışında olmayan ancak farklı tarzda kendini ifade eden Amerikan merkezli bir yaklaşım ise, dünyanın ‘Amerikanlaştırılmasını’ öngörmektedir” (Karakaş, 2015:52). Küreselleşme kavramı, zaman içerisinde Avrupa merkezli değil olmaktan çıkmıştır. Amerika merkezli bir yapıya bürünmüştür.

Küreselleşmeyle birlikte dünya üzerinde birçok değişim yaşanmaktadır. Bu değişimler bazen farklı kurumların meydana gelmesi ile olur iken, bazen de var olan kurumların değişmesiyle olmaktadır. Küreselleşme, ilk etapta dünyada her yerin birbirine benzer yerler haline gelmesi şeklinde açıklanmaktadır. Ancak bir süre sonra her alanda çeşitlilik ön plana çıkmıştır. Bir bakıma küreselleşme ile farklılıklar önem kazanmaya başlamıştır. Dünya üzerinde meydana gelen çeşitli değişimler sonucunda küreselleşmeye maruz kalmayan hiçbir toplumun olmadığı öngörülmektedir. Dünya üzerinde meydana gelen bu durumu “küreselleşmenin kadere dönüşmesi” şeklinde ifade edilebilmektedir. Dünya üzerinde yaşayan her toplum er ya da geç küreselleşme kavramı ile karşı karşıya kalacaktır (İçli, 2001:165). Bu nedenle birey ve toplumlar küreselleşme etkilerinden kaçamamaktadır.

U. Beck, sosyal bilimlere kazandırmış olduğu risk toplumu teorisinde modernleşme ve küreselleşme kavramları önemli yer tutmaktadır. Risk toplumunun gelişip yaygınlaşmasında bu iki kavramın temel dinamik olduğunu iddia etmektedir (Beck, 2011:27-28). Çünkü Beck göre, güvenlik ve özgürlük konuları modern düşüncenin öncesinde ve sonrasında da vardır. Ancak modernleşme ve küreselleşmenin etkisiyle risk, tehdit ve tehlikeler daha ciddi boyutlara ulaşmaktadır. Modernleşmenin etkisiyle değişen risk, tehdit ve tehlikeler belirsiz bir yapıya bürünmektedir. Dolayısıyla, güvenlik ve özgürlük ikilemini ilgilendiren alanlarda genişlemektedir.

Küreselleşme etkileri itibariyle çok boyutlu, evrensel ve geniş kapsamlıdır. Etkileri itibariyle de risk, tehdit ve tehlikeleri peşinden sürükleyen bir özellik taşımaktadır. Bu nedenle birey ve toplumlar küreselleşme faktöründen kopuk bir şekilde değerlendirilmemelidir. Küreselleşme nedeniyle önce bireyler daha sonrasında toplumlar olumsuz etkilenmektedir. Ayrıca küreselleşme kavramı, güvenlik ve özgürlük ikileminin anlaşılması adına önemlidir. Bu nedenle küreselleşme kavramının etkilerinin daha kolay anlaşılması için küreselleşmenin temel boyutlarından bahsedilmesi gerekmektedir.

1.4. KÜRESELLEŞME KAVRAMININ TEMEL BOYUTLARI

Küreselleşme kavramı, yapısal olarak ekonomik kaynaklı olduğu için birçok yönde toplumları etkilemektedir. Genel olarak küreselleşme kavramının ekonomi,

siyasi/güvenlik, teknolojik/iletişimsel, çevresel/demografik ve kültürel olmak üzere beş temel boyutu bulunmaktadır.

Ekonomik Boyut: Ekonomi, küreselleşmenin en önemli ayağını oluşturmaktadır. Çünkü küreselleşme kavramı temel olarak ekonomi kaynaklı bir kavramdır. Bu bağlamda ekonomik küreselleşmeden bahsetmek mümkündür. Ekonomik küreselleşme kavramı, en genel anlamda tüm dünyanın tek bir ekonomik kaynaklı pazara dönüşmesidir. Bu anlamda ekonomik küreselleşme, uluslararası ticaretin yaygınlaşmasıdır.

Siyasi/Güvenlik Boyut: Küreselleşme, daha çok toplumları etkilediği için siyasal anlamda da karşılığı olan bir kavramdır. Bu yüzden dünya üzerinde küresel siyaset önem kazanmaktadır. Kısaca siyasi küreselleşme, günümüz siyasal aktörlerin yeniden değişmesi ve dönüşmesidir. Küreselleşmenin etkisi ile siyasal alanda değişimler meydana gelmektedir. Bu değişimlerin en önemlisi “küresel yönetim” kavramının ortaya çıkmaktadır (Bayar, 2010:28). Ayrıca ulus devletinin ortaya çıkışı ile güvenlik kavramı kendisini daha da görünür hale getirmektedir. Soğuk savaş dönemi ile birlikte gelişen bilim ve teknolojinin etkisiyle güvenlik yaklaşımlarında bir takım değişimler meydana getirmektedir. Bu sebeple devletler, güvenliklerini eski güvenlik yaklaşımları ile sağlayamayacağını anlamışlardır (Bayar, 2010:28).

Teknolojik/İletişimsel Boyut: Küreselleşmenin en önemli boyutlarından biri de teknolojik/iletişimsel boyuttur. Küreselleşme ile yeni teknolojik araçlar tüm dünyaya yayılma fırsatı bulmaktadır (Kıvılcım, 2013:226). Bu ileri teknolojiye ait üretim araçları sayesinde seri üretime geçilmiştir. Bu seri üretim sayesinde yeni teknolojik araçlar seri bir şekilde üretilip tüketiciye ulaştırılmaktadır. Bu sayede herkes aynı teknolojiyi kullanma fırsatını yakalamaktadır. Seri haberleşme iletişimin etkisiyle ortaya çıkmaktadır.

Çevresel/Demografik Boyut: Küreselleşme kavramının çevresel/demografik boyutunu ekonomik küreselleşme sonucu meydana gelen bir yan etki olarak açıklamak mümkündür. Bu yan etkiye de sanayi devriminden sonra inşa edilen fabrikaları örnek vermek mümkündür. 1990’lı yıllarda sanayileşme aracılığıyla inşa edilen fabrikalar ile çevresel tehlikelerin önü açılmaktadır. Bu durum uzun vadede küresel ısınma, kuraklık, sel, hava kirliliği, biyo-çeşitliliğin azalması ve denizlerin

kirlenmesi gibi birçok çevresel felaketlere neden olmaktadır. Bu nedenle çevresel duyarlılığa sahip, bilinçli birey ve toplumlar yetiştirmek önemlidir. Bu toplumsal bilinçlenme uluslararası yardımlaşma ile diğer toplumlara yayılmaktadır (Bayar, 2010:30).

Kültürel Boyut: Küreselleşmenin toplumsal açıdan en önem ayağı kültürel boyutudur. Küreselleşme vasıtasıyla birbirinden uzak, deniz aşırı ülkelerin toplumları ile iletişimde bulunma fırsatı doğmuştur. Bununla birlikte dünyada farklı etnik, sosyal, dini ve siyasal kimlikler ortaya çıkmaktadır. Dünyada yaşanan bu durum tüketim ilişkilerini de etkilemektedir. Bu durum kültürler arası standartlaşmaya sebep olmaktadır. Bu standartlaşma adına da şu örneği vermek mümkündür. Dünyaca tanınmış markaların herkes tarafından giyilmesi (Kıvılcım, 2013:227).

Kültürel küreselleşme ya da kimi yaklaşımlara göre küresel kültür üzerine yazılanları iki ana başlık altında toplamak mümkündür. Bu başlıklara kısaca değinmek konunun anlaşılabilirliği açısından önemlidir. Birincisi, McDonaldlaşma kavramını: Amerika ve Avrupa merkezli markaların geleneksel kültürü yozlaştırması şeklinde açıklamak mümkündür. Bu kültürel yozlaştırmayı tüketici odaklı popüler kültür aracılığı ile yapmaktadır. Bu anlayışta temel olan görüşü bireysel ihtiyaçların standartlaşmasıdır (İlkkurşun, 2006:19). İkincisi ise, küresel-yerel bağlamında küreselleşmedir. Bir başka deyişle, küresel-yerel bağlamda küreselleşmeyi Amerikanlaşma, Avrupalılaşma gibi standartlaşmaya karşı kendi iç dinamiğinde bulunan yerel kültürün koruma şeklinde tanımlamak da mümkündür (İlkkurşun, 2006:19). Bu iki anlayış da ortak görüş küreselleşmenin olumsuz getirilerine tepki niteliğinde olmasıdır.

Küreselleşme, yapısal olarak çok faktörlü olduğu için küreselleşme adına bir den fazla yaklaşım bulunmaktadır. Küreselleşmenin olumsuz etkilerinin daha iyi anlaşılması için küreselleşmeye yönelik meydana gelen yaklaşımlara değinmek gerekmektedir.

1.5. KÜRESELLEŞMENİN ÜÇ YAKLAŞIMI

Küreselleşme kavramı, etkileri bakımından geniş kitleleri etkileyen bir kavramdır. Bu nedenle küreselleşme kavramı hakkında birçok düşünür çeşitli düşüncelere sahiptir. Bazı düşünürlere göre, küreselleşme ezelden beri vardır. Bu

nedenle küreselleşmenin yeni aşama olmadığını iddia etmektedir. Bazı düşünürler de ulus-devlet devrinin bittiğini küreselleşmenin gerekli olduğunu iddia etmektedir. Bunların dışında hem ulus-devlet devrinin bittiğinin kabul etmeyen hem de küreselleşmenin değişim ve dönüşümün temel dinamiği olduğunu kabul eden bir grup da vardır.

Küreselleşme adına yapılan yaklaşım tarzlarının başlıklarını genel olarak üç başlık altında toplamak mümkündür. Birincisi, küreselleşme karşıtı olanlar ikincisi, aşırı küreselleşmeciler ve üçüncüsü de dönüşümcülerdir. Bu üç yaklaşım küreselleşmenin etkilerinin daha iyi anlaşılması açısından önemlidir.

1.5.1. Küreselleşme Karşıtlarının Küreselleşme Kavramına Bakışı

Küreselleşme karşıtlığı ilk olarak 1990'lı yıllarda ortaya çıksa da esas olarak 1864-1876 yılları arasında ortaya çıkmıştır. Genel olarak ekonomide dışa kapalı ve kendi kendisine yeterli bir yapıya sahiptir. Küreselleşmeye karşıt olan düşünürler, günümüzdeki toplumsal yaşama bakarak günümüz insanının dış ülkelere rahat bir şekilde gidebildiğini iddia etmektedir. Ekonominin küresel bir hal alması ve ülkeler arası ekonomik geçişliliğin artması sayesinde yaşanan rahatlığın eskiden beri var olan bir durum olduğunu bir başka deyişle, küreselleşmenin yeni bir aşama olmadığını ifade etmektedir.

Küreselleşme karşıtlarına göre, her alanda küreselleşme kavramının kullanılmasının temel nedeni ideolojiktir. Ayrıca küreselleşme karşıtları, her alanda küreselleşme kavramının sıkça kullanılmasının ulus devletlerin önemini azaltmaya yönelik olduğunu söylemektedir. Küreselleşme karşıtlarına, “Naomi Klein ve Noreena Hertz, Paul Hirst, Graham Thompson, Joseph Stiglitz, Michael Hardt, Antonio Negri gibi” isimleri örnek vermek mümkündür (Kürkçü, 2013:7).

Küreselleşme karşıtlarının büyük bir bölümü küreselleşmeyi kapitalizm ile eş tutmaktadır. Küreselleşme karşıtlarına göre, kapitalizm küreselleşme ile yayılma imkânı bulmaktadır. Bu sayede küreselleşme, dünyayı kuşatarak evrensel sömürü ve yabancılaştırmanın önünü açmaktadır (Aydeniz, Silinir ve Karhan, 2012:1019).

Küreselleşme karşıtlarına göre, küreselleşme emperyalizmin ile yakın bir bağı bulunmaktadır. Emperyalizm ile birlikte açık kapı serbest ticaret politikalarının

tüm ekonomik kaynakların tek elde tutulmasına yol açtığını ileri sürmektedir. Bu durum gelişme bağlamında ülkeler arası eşitsizliğe yol açmaktadır (Kaya, 2009:8).

Küreselleşme karşıtları içinde küreselleşmeye milli düşüncelerle karşı çıkan bir grup da bulunmaktadır. Küreselleşme karşıtı olan bu grup, küreselleşmenin yarattığı etki ile ulus devletin öneminin azalması ve dış etkenlerin karışmasına imkân sağlaması milli düşünceye bağlı olarak düşündükleri devlet anlayışına ters düşmektedir. Ayrıca bu düşünceyi savunan düşünürlere göre, küreselleşme kavramının insanları olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle ulus devletlerin son bulacağını iddia etmektedir (Kaya, 2009:9). Bu durum kültürel zenginliklerin yok edilmesine ve toplum içinde ekonomik olarak eşitsizliğin yükselişe geçmesine sebep olmaktadır.

1.5.2. Aşırı Küreselleşmecilerin Küreselleşme Kavramına Bakışı

Aşırı küreselleşmeciler bir başka deyişle radikaller, küreselleşmeyi olumlu olarak değerlendirmektedir. Küreselleşmenin dünya çapında yayılması ve kökleşmesi gerektiğini düşünmektedir. Aşırı küreselleşmeciler, küreselleşme ile birlikte ulus devlet devrinin kapandığını iddia etmektedir. Bu yargıdan hareketle aşırı küreselleşmeciler, ulus devletin önemini yitirdiğini bununla birlikte toplumların küresel ekonomiye dayalı olduğunu söylemektedir. Küresel ekonomi vasıtası ile yeni bir dönem başlamaktadır. Bu durum devletlerin milli ekonomi yapısını bozmaktadır (Held ve McGrew, 2008:14-15). Bu nedenle aşırı küreselleşmeciler, milli ekonominin yarattığı siyasi ve ekonomik boşluğun küresel ekonomi ve küresel yönetim ile doldurulacağını iddia etmektedir (Kaya, 2009:6).

Aşırı küreselleşmelere göre, ekonomiye bağlı olan tüm sahalarda devlet faktöründen daha çok ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle küreselleşme ile birlikte ulus devletlerinde çözümler meydana gelmektedir. Bu sayede homojen bir toplumsal yapının kalmadığı ve çeşitliliğin hâkim olduğu evrensel bir toplum yapısının meydana geldiğini söylemek mümkündür.

1.5.3. Dönüşümcülerin Küreselleşme Kavramına Bakışı

Dönüşümsel tezi savunan düşünürler arasında A. Giddens, Rousseau, J. A. Scholte ve M. Castells bulunmaktadır. Dönüşümsel tezi savunan düşünürler, modern toplumları ve dünya düzenini şekillendirecek sosyal, politik ve ekonomik

değişimlerin merkezinde itici güç olarak küreselleşmeyi görmektedir. Dönüşümselcilere göre, “küreselleşme aslında çelişkilerle dolu tarihsel sürecinden dolayı bu değişim yönündeki silkelenmenin doğrultusu tahmin edilemez, dolayısıyla belirsizdir” (Kürkçü, 2013:9). Çünkü dönüşümcüler, dünyada meydana gelen her türlü siyasi, toplumsal ve ekonomik değişimlerin temelinde küreselleşme ve modernleşmenin olduğunu iddia etmektedir.

Küreselleşme ve modernleşme ile dünya bir açık pazar haline gelmektedir. Bu küresel pazar hizmet sektörüne bağlıdır. Hizmet sektörü içinde iletişim faktörü küreselleşmenin yayılması açısından önemlidir. “İletişim devrimi sayesinde anında ve hızlı haberleşme olanağına eriştiğimizden bu yana eski yapılar yıkılmaya, eski alışkanlıklar unutulmaya ve kültürler arası etkileşim başlamaktadır” (Özerkmen, 2004:137).

Genel olarak dönüşümcüler, küreselleşmeyi dünya üzerinde meydana gelen her türlü değişimin temel hareket noktası olduğunu varsaymaktadır. Dünya üzerinde bu değişim sosyal, ekonomik, siyasi ve toplumsal alanları kapsamaktadır. Aynı zamanda dönüşümcüler, ulus devletlerin sona erdiği tezine karşı çıkmakta ve küreselleşme karşıtı olanların savunduğu dünya düzeninde hiçbir değişikliğin olmadığı tezini de kabul etmemektedir. Ayrıca dönüşümcülere göre, ulus devletler küreselleşme sayesinde yeniden değişim geçirmektedir (Elçin, 2012:13). Bu sayede ulus devletler kendi içinde var olan tüm yapılar değişmektedir. Toplumsal, ekonomik ve siyasi alan gibi tüm yapıların değişmesi ile küreselleşme aracılığıyla yaşanan değişime ayak uydurulmaktadır.

1.6. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE GÜVENLİK YAKLAŞIMLARINDA MEYDANA GELEN DEĞİŞİMLER

Modern düşüncenin kökeninde bulunan Aydınlanma düşüncesi vasıtasıyla hızlı gelişen bilim ve teknoloji ile dünya üzerinde insan hâkimiyeti daha da güçlenmektedir. Ancak 21.yy ile birlikte Aydınlanma düşünürlerinin öngördüğü düşünceler gerçekleşmemektedir. Tam tersi olarak dünya adeta raydan çıkmaktadır. Bu nedenle dünya üzerinde hiçbir kontrol mekanizması ayakta kalamamaktadır. Dünyada yaşanan bu durum güvenlik anlayışlarına da yansımaktadır. Güvenlik anlayışının değişmesinde etken olan temel dinamik soğuk savaştır. Soğuk savaş

öncesi ile soğuk savaş dönemi sonrasında güvenlik anlayışında değişimler meydana gelmektedir.

Güven duygusu, geçmişten günümüze kadar farklı şekiller alsa da her zaman diliminde kendi varlığını sürdüren önemli kavramlardan biridir. Güvenlik kavramı, insanın en temel duygusu olan güven duygusunun bir ürünüdür.

Dünya üzerinde meydana gelen bilim ve teknolojik alanda hızlı ilerlemeler dünya üzerinde tanımlanamayan, anlaşılması güç, yeni tehlike ve riskleri ortaya çıkarmaktadır. Bu durum dünya düzeninde mevcut olan tehlike ve tehditlerin farklı boyutlara ulaşmasına sebep olmaktadır. Devletler düzeyinde meydana gelen tehlike ve tehditleri güvenlik açısından değerlendirildiğinde soğuk savaş dönemi sonrasında güvenlik anlayışında birtakım değişimler meydana geldiği anlaşılmaktadır. Dünya üzerinde bu değişimler sonucunda yeni güvenlik ihtiyaçlarına gereksinim duyulmaktadır (Aksu ve Turhan, 2012:69). Bir bakıma yeni güvenlik yaklaşımları vasıtasıyla geleneksel güvenlik yaklaşımları terk edilmektedir.

Güvenlik anlayışının temelini inildiğinde realizm ve neo-realizm yaklaşımları ön plana çıkmaktadır. Genel olarak realizm ve neo-realizm güvenlik yaklaşımları, askeri güç unsurları ve devletlerarası güç dağılımı üzerinde vurgu yapmaktadır (Küçüksoğak, 2012:202). Bu yaklaşımlarda temel güç unsuru devlettir. Ancak gelişen bilim ve teknoloji ile güvenlik anlayışının temel yapı taşı olan devlet kavramı geri plana itilmektedir. Birey faktörü ön plana çıkmaktadır. Çünkü dünyada meydana gelen tehlike ve tehditler en çok bireyleri etkiler konumundadır. Bu durumu somutlaştırmak adına 1994 yılında yayınlanan Birleşmiş Milletlerin insani gelişim raporunu örnek vermek önemlidir. Bu rapora göre, her şeyden önce birey güvenliği esastır. Eski güvenlik yaklaşımlarında devletler, bireyleri tehlike ve tehditlerden korumak istemektedir. Ancak bazı durumlarda dolayı bireylerin özgürlüklerini kısıtlamaktadır. Bu durum farklı alanlarda yeni kısıtlamaların da önünü açmaktadır (Aksu ve Turhan, 2012:69).

Soğuk savaş dönemi sonrasında bilim ve teknoloji alanından meydana gelen hızlı ilerlemeler küreselleşmenin de etkisiyle yeni tehlike ve tehditlerin meydana gelmesini sağlamaktadır. Soğuk savaş dönemindeki temel iki yaklaşım olan realizm ve neo-realizm yaklaşımlarına karşılık olarak “Kopenhag Okulu” ortaya

çıkılmaktadır. Kopenhag Okulu, güvenlik görüşünü devlet faktöründen ayrı olarak değerlendirmektedir. Bu yargıdan hareketle güvenlik, devlet ötesi bir alanı ifade etmektedir.

Genel olarak Kopenhag Okulu, ilk etapta güvenlik tanımı yapmamaktadır. Güvenlik kavramın içeriği ve oluşum zeminini oluşturmaya çalışmaktadır. Bu konu hakkında Barry Buzan'ın görüşleri önemlidir. B. Buzan, klasik güvenlik anlayışına karşı genişletilmiş güvenlik kavramından bahsetmektedir (Küçüksolak, 2012:203). Kısaca genişletilmiş güvenlik, devletlerin tekelinde bulunan askeri güçten daha ileri boyutunu ifade etmektedir (Küçüksolak, 2012:205). Bu görüşün temelinde güvenlik unsurunun askeri faktörün dışına çıkartma fikri bulunmaktadır.

Kopenhag Okulunun soğuk savaş dönemi sonrasında ortaya atmış olduğu en önemli güvenlik yaklaşımı “Güvenikleştirme Teorisi”dir. Bu teoride, “en basit anlatımıyla, bir konuyu ‘güvenlik’ olarak adlandırmak onu bir güvenlik problemi hâline getirir” anlayışı hâkimdir (Baysal ve Lüleci, 2011:71). Ayrıca güvenikleştirme vaziyeti, uzak durulması gerek bir durumdur (Miş, 2011:351).

Küreselleşmenin etkisiyle güvenlik, her alanda kendisini gösteren çok yönlü bir hal almaktadır. Bu durum zaman içinde ciddi bir biçimde güvenlik sorunlarını ortaya çıkarmaktadır. Bu güvenlik sorunları etkileri bakımından siyasi ve sosyolojik bir özellik taşımaktadır. Günümüzde güvenlik kavramı daha çok küreselleşme, ekonomi, teknoloji, çevresel, internet gibi alanları kapsamaktadır. Güvenliğin çok boyutlu bir hal alması güvenliğin kim için gerekli olduğu ve gücün kimde olduğu sorusunu gündeme getirmektedir.

Güvenlik yaklaşımlarındaki değişimleri günümüz açısından değerlendirildiğinde iki ana unsur göze çarpmaktadır. Birincisi 1990'ların başında soğuk savaşın sona ermesi, ikincisi de soğuk savaşın sona ermesiyle meydana gelen yeni dünya düzenidir. Soğuk savaş dönemine damgasını vuran iki kutuplu uluslararası sistem son bulmuştur. Dünya üzerinde tüm insanlığı etkileyen yeni dünya düzeni, Batı dünyası ve onun lider gücü konumunda bulunan Amerika Birleşik Devletlerinin önderliğinde yeniden yapılanmıştır (http://www.akademikbakis.org/eskisite/17/2yenidunya.pdf, Erişim Tarihi:

14.08.2016). Amerika Birleşik Devleti, yeni dünya düzeni vasıtasıyla uluslararası sistemin önemli güçlerinden biri haline gelmiştir.

Değişen dünya düzeninde yeni güvenlik olarak adlandırılan güvenlik anlayışı ortaya çıkmıştır. Yeni güvenlik anlayışını şu şekilde açıklamak mümkündür. Günümüz koşullarında güvenlik kavramı, sadece tek tarafı ilgilendiren bir mevzu değildir. Bu nedenle bir ülkenin güvenliği yalnızca kendisini ilgilendirmemektedir. Kendisi ile birlikte diğer ülkelerin güvenliğini de ilgilendirmektedir. Çünkü günümüzde bilim ve teknoloji alanında yaşanan hızlı ilerlemeler güvenliği askeri boyutundan dışarı çıkarmaktadır. Bu nedenle güvenlik temini konusu gündeme gelmektedir.

Güvenlik temini konusu kültürden sanata, eğitimden sağlığa kadar her alanı ilgilendiren bir konudur. Yeni dünya düzeninde her ülkenin görevi olan, yardımlaşma ve belli şartların hâkimiyetine dayanan bir güvenlik anlayışı ortaya çıkmaktadır. Güvenlik adına her ülke kendi payına düşen görevi yerine getirmesi önem teşkil etmektedir.

2. KÜRESELLEŞME VE RİSK TOPLUMU BAĞLAMINDA GÜVENLİK - ÖZGÜRLÜK İKİLEMİ

Küreselleşme, 1990'lı yıllar itibariyle popülerleşen ve yarattığı etkiler itibariyle de önem kazanan bir kavramdır. Küreselleşmenin her alanda etkin rol oynaması kendi içinde bulunan çıkmazlarını da beraberinde getirmektedir. Küreselleşme, kendi içindeki çıkmazı olan yerelleşme ile arasında sürekli bir gerilim mevcuttur. Bazı düşünürler küreselleşme ile yerelleşme arasında var olan bu gerilimi birbirlerinin varlığını sürdürmeye imkân verme şeklinde açıklamaktadır. R. Robertson da “küreselleşme sürecinin bir yüzünü küreselin yerelleşmesi, diğer yüzünü ise yerelliklerin evrenselleşmesinin oluşturduğunu belirtmektedir” (Öngören, 2002:449).

Küreselleşme ile yerelleşmenin farklılıklarını ve aynılıklarını Ulrich Beck, beş başlık altında toplamaktadır. Bu başlıkları şöyle sıralamak mümkündür. Evrenselleşmeye karşı tekilleşme, homojenleşmeye karşı farklılaşma, bütünleşmeye karşı parçalanma, merkezileşmeye karşı adem-i merkezileşme ve yan yana bulunmaya karşı eş zamanlı bulunmadır (Karakaş, 2015:56).

Beck, küreselleşme kavramını “hiçbir devlete ya da hükümete bağlı olmayan bir dünya toplumu” şeklinde açıklamaktadır (Beck, 2000b:13). Ayrıca Beck’e göre, küreselleşme ile ülkeler arası sınır kalmamaktadır. Bu nedenle toplumlar ve kültürler arasında etkileşim mevcuttur. Bu durum dünya üzerinde ekonomik, kültürel ve dinsel bağlamda kargaşaya sebep olmaktadır. Dolayısıyla, küreselleşme toplumlar arası karşılık bağımlılığın arttığını iddia etmektedir (Robertson, 1999:130). Bu konu hakkında Beck, küreselleşme kavramı içinde dünya pazar ekonomisine bağlı olarak gerçekleşen ülkeler arası ilişkiden ve bu ilişkinin getirisi olan dünya pazar ekonomisine dâhil edilme dayatılmasından da bahsetmektedir (<https://gulguncigdem.wordpress.com/2011/07/20/sukuresellesme-dedikleri/>, Erişim Tarihi: 06.08.2016).

Beck, küresel risklerin sanayileşme çabalarının küreselleşmesi neticesinde ortaya çıktığını söylemektedir. Bu nedenle Beck’e göre, riskin kendisinin de küreselleştiğini iddia etmektedir. Riskin küreselleşmesi ile küreselleşme sürecinin hızını arttırmaktadır. Günümüz risklerinin yapısı geçmişte olanlardan farklıdır. Bu nedenle günümüz risklerin yapısı dünya üzerindeki herkes için eşit biçimde tehdit etmemektedir. Riskler adeta sınır tanımamaktadır. Risklerin ülkeler arasında karşılıklı tehdit olarak görülmesi ve mekânsal olarak sınırlanamaması küreselleşme bilincinin artışına katkıda bulunmaktadır. Risk yaratan faaliyetlerin kontrolü ulus devletlerin gücünü aşmaktadır. Riskli faaliyetleri engelleyebilmenin tek yolu uluslararası yaptırım gücü yüksek olan örgütler oluşturmaktır. Bu konuya ülkelerin bir araya gelip risk içeren faaliyetlere çözüm bulmak için yaptıkları dünya zirvelerini örnek vermek mümkündür (Eşkinat ve Tepecik, 2012:29).

Risk toplumu, modernleşme ve küreselleşme sürecini de içine alan bir süreçte ortaya çıkmaktadır. Beck’e göre, risk toplumu sanayi toplumunun ileri aşamasında ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle modernleşme öncesi ve sonrasında ortaya çıkan riskler nitelik olarak birbirlerinden farklıdır.

Beck’e göre, risk toplumu modernleşme ve küreselleşme sürecinde toplumsal sorunların aşılması esnasında bireyleri belirli tercihte bulunmaya itmektedir. Bu yargıdan hareketle Beck, 20. yüzyıl toplumsal sorunların çeşitliliğin ifade etmektedir. Beck’e göre, toplumsal sorunlar birbiri ile bağlantılı ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle

bireyler, toplumsal sorunlar karşısında tercihte bulunmak yerine toplumsal sorunların topyekûn kabul edilmesi gerektiğini söylemektedir (Beck, 2005:9).

Riskler modern öncesi dönemdeki gibi basit yapıya değildir. Risk, tehlike ve tehditlerin ciddi boyutlara ulaşmasına belirsizlik ve gizli kaos ortamı faktörü de etkilemektedir. Beck'e göre, modernleşme ve küreselleşme aracılığı meydana gelen risk toplumu günümüz toplumları açısından istenilip ya da istenilmemesi gibi tercihe sunulacak bir durum değildir. Risk toplumu, günümüz toplumlarının yaşamakta olduğu ve kaçılmasının mümkün olmadığı bir dönemi ifade etmektedir.

Beck, risk toplumu teorinde sanayi toplumundan risk toplumuna geçiş döneminden bahsetmektedir. Beck'e göre, sanayi toplumundan risk toplumuna geçişinde kendisi dışında bir faktörler aracılığı ile olmadığını bilakis sanayi toplumunun kendi getirileriyle risk toplumuna geçildiğinden söylemektedir.

Risk toplumu, modernleşme serüveninde küreselleşmenin etkisiyle ortaya çıkmış bir kavramdır. Risk toplumu vasıtasıyla sanayi toplumundan öte bir toplum meydana gelmektedir. Bu toplum eski sanayi toplumuna göre, çok daha tehlikeli, riskli ve belirsizliklerle dolu bir toplumdur. Tehlike ve riskler sonuçları itibariyle geniş etkileri olan ve sınır tanımayan bir yapıya sahiptir. Küreselleşmenin etkisi dünyada yaşayan tüm birey ve toplumları etkilemektedir. Risk, tehlike ve tehditler her an her yerden bireylerin karşısına çıkmaktadır.

Beck, risk toplumunda gerçekleşen bilim ve teknoloji alanındaki hızlı ilerlemeler günlük hayattan siyasete, eğitime sanata, ekolojik felaketlerden, teknolojik yeniliklerin getirdiği sorunlara kadar birçok alanı derinden etkilemektedir. Risk toplumu, küreselleşme ve bumerang etkisi ile tehdit ve tehlikelerin sınırları yok olmaktadır. Beck, risk toplumunda meydana gelen risk, tehlike ve belirsizliklerin etkileri adına "fail" ile "kurbanın" er geç aynı kişi olacağını söylemektedir (Beck, 1992b:37-38).

Beck, birey ve toplumlarda modernleşme ve küreselleşme etkisiyle meydana gelen risk, tehdit ve tehlikelerin etkilerinden kurtulma reçetesi olarak dönüşlü (reflexive) modernleşmeye kavramını ortaya atmıştır. Dönüşlü (reflexive) modernleşme ile Aydınlanma döneminde var olan akıl faktörüne eleştirel düşünmeyi eklemektedir.

Beck, Aydınlanma dönemindeki düşüncelerden ziyade küresel çapta meydana gelen risk, tehdit, tehlike ve belirsizlik ortamında bilinçlilik esasıyla hareket etmenin öneminden bahsetmektedir. A. Giddens, Beck ile aynı görüşe sahip bir düşüncüdür. Giddens da dönüşlü (reflexive) modernleşme ile küreselleşme arasında yakın bir ilişki olduğundan bahsetmektedir. Giddens'a göre, dünya çapında var olan genel belirsizlik havasının ana kaynağı küreselleşmedir (Soydemir 2011a:175).

Beck'in sosyal bilimlere kazandırmış olduğu risk toplumu teorisi ile güvenlik ve özgürlük anlayışlarında farklılıklar yaşandığını iddia etmektedir. Soğuk savaş dönemi öncesinde devlet merkezli güvelik ve özgürlük sorunu bulunmaktadır. Mesela devleti güvenliği koruyan bir kurum olarak geniş çerçevede değerlendirme yapmak bir avantajdır. Ancak devletlerin kendi vatandaşlarını güvelliğini korumak için kullandığı meşru gücün aşırı kullanılması bir dezavantajdır. Bu durumda güvenliğin temini için güvenlik ve özgürlük arasında dengeyi kurmak önemlidir. Çünkü bu durum birçok çelişkiyi de içinde barındırmaktadır. Bu nedenle güvelik ve özgürlük arasında çok ince bir çizgi vardır. Bu çizginin aşıldığında devletler güvenliği korumayı hedefler iken, insanların özgürlüklerini kısıtlar hale gelebilmektedir. Bu yüzden de insanların toplum içinde güvenli ve özgür bir biçimde yaşayabilmesi için güvenlik ve özgürlük terazisi daima dengede tutulması gerekmektedir.

Soğuk savaş dönemi sonrasında güvenlik ve özgürlük problemi çok az sayıda yaşanmaktadır. Bu nedenle soğuk savaş dönemi sonrasında devletler arasındaki genel savaş hali sona erdiği için dünyanın huzurlu bir döneme geçildiği görülmektedir. Soğuk savaş döneminden sonra güvelik ve özgürlük ikilemi devlet merkezli olmaktan çıkmıştır. Risk toplumu aracılığıyla güvenlik ve özgürlük ikilemi bilimsel ilerleme, teknoloji, internet, terör ve çevresel sorunlar gibi çok yönlü bir hal almıştır. Tüm bu nedenlerden dolayı, güvenlik ve özgürlük ikilemini tek açıdan açıklamaktan ziyade çok yönlü olarak açıklanması gerekmektedir.

3. ÇEVRESEL SORUNLAR VE RİSK TOPLUMU BAĞLAMINDA GÜVENLİK – ÖZGÜRLÜK İKİLEMİ

Çevresel felaketler, modernleşmenin etkisiyle meydana gelen bir başka risk unsurudur. Bu risk unsuru modernleşmenin etkisiyle birey ve toplumları derinden

etkileyen endişe ve tehlikeleri meydana getirmektedir. Çevresel felaketlerin bu denli endişe ve tehlike arz etmesinin birçok sebebi bulunmaktadır. Bu endişe ve tehlikenin ciddi boyutlara ulaşmasının sebeplerini modernleşme, teknolojik ilerlemenin çok hızlı gerçekleşmesi ve küreselleşme şeklinde açıklamak mümkündür. Ulrich Beck, dünya üzerinde meydana gelen bu değişimler hakkında önemli görüşlere sahip olan düşünürlerden biridir.

Beck, risk toplumu teorisinde modernleşme kavramı üzerinden çevresel felaketlerden bahsetmektedir. Modernleşmenin kendi içinde çıkmazlarının toplumsal alanda yan etki şeklinde kendisini gösterdiğini söylemektedir. Beck, bu yan etkileri psikolojik, sosyolojik ve ekolojik olmak üzere üç çatı altında ele almaktadır (Çımrın, 2014:1015).

Beck, risk toplumu teorisini oluştururken çevresel felaketlerin geri döndürülemez yapıya dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda özellikle “Çernobil (1986), Bhopal Kimya Sanayi (1984) ve Exxon Valdez (1989) gibi çevresel felaketlerden” risk toplumu teorisinde önemle bahsetmektedir (Elmas, 2010:62). Bu konu hakkında Beck, yaşadığımız dönemde bireylerin doğa ile ilişkisini tekrardan gözden geçirmesi gerektiğini söylemektedir. Çünkü Beck’e göre, insanlar sanayileşme gibi faktörlerle zaman içerisinde doğadan kopmaya başlamaktadır. Sanayileşme vasıtası ile birey, doğa üzerinden üstünlük kurmaya çalışmaktadır. Bu durumu Beck, “doğanın toplumsallaşması” şeklinde tanımlamaktadır. Ancak Beck, bu durumun doğru olmadığını söylemektedir. Beck’e göre, doğa ile toplum birbirinden ayrılamayan iki ögedir (Çımrın, 2014:1015-1016).

Doğada meydana gelen felaketlerin etkileri bağlamında kısa süreli ve uzun süreli olmak üzere iki niteliğe sahiptir. Birinci niteliği, yağmur ormanların yok olması, küresel ısınma ve ozon tabakasının delinmesi gibi çevresel felaketlerin şimdiki zamanı etkilemesi ikinci niteliği ise, Çernobil faciası ve Bhopal Kimya Sanayi gibi geniş çaplı çevresel felaketlerin sadece meydana geldiği yılda yaşayan insanları değil ileriki yıllarda doğan insanlarında etkilenmesi şeklinde açıklamak mümkündür. Bu konu hakkında Beck, risk toplumu teorisinde Çernobil faciası, Bhopal Kimya Sanayisi gibi çevresel felaketlerin birey ve toplumları her dönemde derinden etkilediğini söylemektedir.

Beck, çevresel sorunları çözüm imkânı olmayan felaketler şeklinde açıklamaktadır. Teknolojin hızlı bir şekilde ilerlemesi, modernleşmenin yayılcı tutumu ve küreselleşme çevresel felaketlere davetiye çıkarmaktadır. Beck'e göre, küreselleşme vasıtasıyla yayılan felaketlerin adil bir şekilde her ülkeyi etkilemediğini iddia etmektedir. Çevresel felaketler, Batı dışı toplumlarını daha fazla oranda etkilemektedir. Beck, bu durumun ana sorumlusunu Batı olduğu olduğunu söylemektedir. Ancak Beck, bu durumun düzelmesinde de etkin rol oynayacak olanın yine Batı olduğunu iddia etmektedir (Çuhacı, 2004:66).

Beck, dünyada meydana gelen çevresel felaketlerin tekrarlanmasının sebebini teknolojik ilerlemenin hızlı bir şekilde gerçekleşmesine bağlamaktadır. Çünkü bilim ve teknoloji alanında yaşanan kontrolsüz ilerlemeler doğanın dengesini bozmaktadır. Doğal dengenin bozulmasında ana etkeni insandır. İnsanlar, doğal dengeyi bozup kendi eliyle risk ve tehlike unsurlarını meydana getirmektedir. Mesela Çernobil faciası, Exxon Valdez kazası gibi çevresel felaketleri insanların kendi eliyle meydana getirmektedir.

Beck'e göre, doğal dengenin bozulması ile gerçekleşen çevresel felaketlerin önceden tahmin edilemez bir yapıya sahiptir. Bu konu hakkında "Beck, her türlü risk, tehlike ve belirsizlikler 'hesaplanamaz' (incalculable) niteliktedir. Bu nedenle kontrol mekanizması etkinliğini yitirmektedir (Beck, 2011:258).

Sigorta kavramı, modern toplumun ilk dönemlerinde ekonomik olarak birey ve toplumların uğradığı maddi zararı karşılama anlamında kullanılmaktadır. Ancak modernliğin ileri aşamasında yaşanan sorunlar sadece ekonomik sebepli olmamaktadır. Günümüz toplumlarında yaşanan sorunlar; güvenlikten sağlığa, eğitimden kültüre kadar hemen hemen her alanı kapsamaktadır. Tüm bu nedenlerden dolayı, sigorta kavramı eski anlamını yitirmiştir.

Çevresel anlamda risk ve tehlikeler daha çok Batılı ülkelerde ortaya çıkmaktadır. Küreselleşme ile Batılı ülkelerde ortaya çıkan risk ve tehlikeler tüm dünyayı ilgilendirenden bir konu hale gelmektedir. (Çımrın, 2014:1015-1016). Bu durumu güvenlik ve özgürlük bağlamında değerlendirildiğinde bireylerin güvende yaşama özgürlüğünün elinden alınması şeklinde açıklanabilmektedir. Çevresel felaketlerin tahmin edilemez bir yapıya sahip olması sebebiyle, birey ve toplumlar

güvenliğin olmadığı bir hayatı yaşamaktadır. Modernleşme ve küreselleşme bu durumu körüklemektedir. Birey ve toplumlar, her an karşı karşıya kalabileceği gizli yapıda risk ve tehlikelerle karşı karşıyadır.

Beck'e göre, dünyada meydana gelen çevresel sorunlar yalnızca doğa ile alakalı bir durum değildir. İnsanlığın doğa ile ilişki sonucunda ortaya çıkan bir durumdur. Bu yargıdan hareketle Beck, çevresel sorunların birey ve toplumlar üzerinde yarattığı güvenlik ve özgürlük ikilemine çözüm önerisi olarak dönüşlü (reflexive) modernleşmeden bahsetmektedir. Dönüşlü (reflexive) modernleşme göre, birey ve toplumlar tüm kararlarını sorgulayıcı düşünme vasıtasıyla alması gerekmektedir. Bu sayede çevresel felaketlerin olumsuz etkilerinden en az hasarla atlatılabilmektedir.

4. SOSYAL MEDYA VE RİSK TOPLUMU BAĞLAMINDA GÜVENLİK - ÖZGÜRLÜK İKİLEMİ

Dünya, zaman içerisinde belli değişkenlere bağlı olarak birçok değişim ve dönüşüm yaşamaktadır. Bu değişim ve dönüşüm genel olarak toplumsal ve ekonomik kaynaklı olmaktadır. Dünyada meydana gelen toplumsal ve ekonomik kaynaklı olan bu değişim ve dönüşüme zaman içerisinde ilk olarak internet daha sonrasında sosyal medya faktörü eklenmektedir. Bu değişim ve dönüşüme ilk olarak internet faktörünün eklenmesinin nedeni sosyal medyanın internetin ortaya çıkışı ile kendisini açığa çıkarmış olmasıdır. Aynı zamanda sosyal medya kullanımı internet vasıtasıyla yaygınlaşmaktadır. Bu nedenle sosyal medya konusu anlatılmadan önce ilk olarak internetin ortaya çıkış süreci anlatılacaktır.

4.1. SOSYAL MEDYANIN ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİNDE İNTERNET

Dünyada internetin ortaya çıkışı birçok risk, tehlike ve tehdit unsurlarının önünü açmaktadır. Bu durum zaman içerisinde birey ve toplumları olumsuz etkilemektedir. İnternet kullanımının yaygınlaşması, risk toplumunda yaşanan güvenlik ve özgürlük ikileminin sosyal medya ayağını oluşturmaktadır. Günümüz toplumlarında sosyal medya kaynaklı yaşanan risk ve tehlikelerin anlaşılması açısından internetin ortaya çıkışı ve yaygınlaşma süreci önem teşkil etmektedir.

“İnternet, dünya kapsamında birçok bilgisayar sistemini TCP (Transmission Control Protocol) / IP (Internet Protocol) protokolü ile birbirine bağlayan ve gittikçe

büyüyen bir iletişim ağıdır” (Ertuğrul ve Keskin, 2012:80). İnternet kavramı, uluslararası ve ağ kelimesinin birleşmesinden oluşmaktadır.

İnternet, ilk kez 1960 yılında Amerika Birleşik Devletleri tarafından askeri amaçlı ortaya çıkmıştır. Amerika Birleşik Devletleri tarafından soğuk savaş döneminde nükleer tehdidi yüzünden geliştirmiştir. İnternet kavramına ilk etapta “Arpanet” ismi verilmiştir. Arpanet, ülke savunması sırasında bilgisayarlar arasındaki iletişimi kurabilmek için kullanılmıştır.

İnternet, 1969 yılında askeri amaçlı iletişim dışında kullanılmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda 1969 yılından sonra Amerika'nın çeşitli üniversitelerinde biri merkez ve dört bilgisayar olmak üzere beş bilgisayar arasında ilk iletişim sağlanmıştır. 1972 yılında ilk kez e-mail ile iletişim başlamıştır. 1983 yılı itibariyle de Arpanet sistemi ile internet kullanımı yaygınlaşmaya başlamıştır. 1984 yılından sonrada Amerika savunma bakanlığı “Askeri Ağ” adlı kendi internet sistemini kurmuştur. 1986 yılından sonra da internet hem Amerika'da hem de dünyanın çeşitli ülkelerinde kullanılmaya başlanmıştır (<http://www.tarihinizinde.com/internet-dunyada-ortaya-cikisi-turkiyede-ilk-kullanimi/>, Erişim Tarihi: 11.08.2016).

4.1.1. Teknolojik Riskler

Teknoloji, hayatımızın her alanını kapsayan bir kavramdır. Bu nedenle, hayatımıza kattığı olumlu getirileri sayesinde insanların ayrılmaz bir parçası haline gelmektedir. Hayatımızın ayrılmaz bir parçası hale gelmiş olan teknolojik aletler, hayatımızı kolaylaştırmak adına önemli bir yere sahiptir. Ancak teknoloji, bireylerin sınırsız isteklere karşılık olarak hızlı bir ilerleme kaydetmesi teknolojinin olumsuz etkilerini de gün yüzüne çıkarmaktadır.

Teknoloji, aşırı hızlı ilerlemesi sayesinde birey ve toplumlar üzerinde hâkimiyetini artırmaktadır. Teknolojinin bu denli geniş alana etki etmesi birey ve toplumları olumsuz yönde etkilemektedir. Çünkü teknoloji, hızlı bir şekilde ilerledikçe birey ve toplumlara olumlu katkılarından çok olumsuz etkilerini açığa çıkarmaktadır. Teknolojinin olumsuz etkilerini birey ve toplumlara yönelik çeşitli risk ve tehditlerin açığa çıkması şeklinde de açıklamak mümkündür.

Çevre kirliliği, kitle imha silahları, kanserojen maddeler, zirai ilaçlar, beyaz eşyalar, cep telefonları ve internet gibi zararsız görünen araçların kullanılması hayatımızdaki tehditlerin ne denli kapsamlı olduğunu göstermektedir. Teknolojinin zararlarını daha çok sağlık alanında görmek mümkündür. Teknolojik aletler, zaman içerisinde bireylerin yüklerini hafifletirken, sağlık durumlarını tehdit eder hale dönüşmektedir.

Hayatımızın ayrılmaz bir parçası hale gelen teknolojik aletlerin olumsuz etkilerini örneklerle açıklamak konun anlaşılması açısından önem arz etmektedir. Mesela cep telefonları, televizyonlar ve diğer elektronik aletler radyasyon yaydığı için bireylerin sağlık durumlarını olumsuz etkilemektedir. Çünkü cep telefonu, televizyon ve diğer elektronik aletlerin kullanımının yaygınlaşması başta kanser vakaları olmak üzere birçok hastalık türünün ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır.

Teknolojik ilerleme ve internet sayesinde hayatımıza giren bir başka kavram da sosyal medyadır. Kısaca sosyal medya; bireylerin sosyal ağ siteleri, forum sayfaları gibi argümanlar aracılığı ile bilgi ve görüşlerini paylaşabileceği herkese açık olan iletişim ortamıdır (Onat, 2010:105).

Sosyal medya, bireylere sağladığı sohbet ve oyun gibi olanaklar ile kendisine bağlamaktadır. Bu nedenle sosyal medya bağımlısı olan birey, narsist bir tutuma sahiptir. Bu narsist tutum nedeniyle birey, hayatı yalnızca sosyal medya hesaplarından ibaret olan ve yalnızca kendi dünyasında yaşayan biri haline dönüşmektedir. Bu nedenle sosyal medyanın kullanımında bilinçli davranmak önemlidir.

Bireylerde görülen sosyal medya bağımlılığı internet ve teknoloji sayesinde hızlı bir biçimde yayılmaktadır. Bu durum sadece sosyal medyada yaşayan ve adeta sosyal medya sayesinde nefes alabilen bir yığın oluşturmaktadır. Teknoloji, birey ve toplumlara her alanda kolaylık sağlamaktadır. Ancak amacı dışında ve haddinden fazla kullanımında birey ve toplumlara zarar vermektedir. Bu nedenle teknolojik aletlerin ve internetin ölçülü kullanılması hem birey hem de toplumların sağlığı açısından önemlidir. Bu sayede teknolojinin olumsuz etkileri en aza inmektedir.

4.2. SOSYAL MEDYA BAĞLAMINDA RİSK TOPLUMU

Risk, tehdit, güvenlik ve özgürlük kavramları arasındaki çelişkiler yalnızca devlet bağlamında yaşanmamaktadır. Günümüzde meydana gelen risk, tehdit, güvenlik ve özgürlük kavramları arasındaki çelişkileri sosyal medya alanında da görmek mümkündür. Çünkü modern toplumun getirisi olan risk toplumunda risk, tehdit, güvenlik ve özgürlük gibi tartışmalar şekil değiştirmiştir. Bu durumun nedeni eski dünya düzeninin kalmaması ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen hızlı gelişmelerdir.

Kaplan ve Haenlein, sosyal medyayı “sosyal medyayı kullanıcı tarafından oluşturulan, içerik üretimine ve paylaşımına olanak veren, web 2.0’ın ideolojik ve teknolojik temelleri üzerine inşa edilmiş internet tabanlı uygulamalar grubu şeklinde” tanımlamaktadır (Kara, 2013:54).

İnternetin ortaya çıkışı, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı ilerleme sayesinde risk ve tehdit unsurlarının yapısında değişimler meydana gelmiştir. Eskiden risk ve tehdit faktörler fiziksel bir durumu ifade ederken günümüzde ise, bireylerin bilerek ya da bilmeyerek iletişim amaçlı sürüklendiği ortama dayalı olarak sosyal medya aracılığı ile ortaya çıkan durumu ifade etmektedir.

Sosyal medya aracılığıyla iletişim farklı bir boyuta taşınmıştır. Geleneksel iletişim yani yüz yüze olan iletişim sona ermiştir. Sosyal ağlar aracılığı üzerinde iletişim başlamıştır. Sosyal ağ aracılığıyla yeni bir iletişim kanalı ortaya çıkmıştır. Bu kanalı YouTube, Twitter, Facebook, MySpace gibi sosyal ağlar oluşturmaktadır.

Mavnacıoğlu, sosyal medyanın temel özelliklerini beş madde ile açıklamaktadır.

“- Zaman ve mekân sınırlaması olmadan, paylaşımın ve tartışmanın esas olduğu bir internet uygulamaları zinciridir.

- Bireyler, kendi ürettikleri içerikleri çok kolay bir şekilde internet ortamında ve mobil ortamda yayımlamaktadır.

- Bireyler, başka kullanıcıların içeriklerini, yorumlarını takip etmektedirler.

- Birey, hem takip eden hem de takip edilendir.

- Temeli, kuralları belirlenmiş bir iletişime değil samimi bir sohbet mantığına dayanır.

- İçerikler detaylı incelendiğinde informel oldukları ve zamanla kullanıcılar arasında bir dedikodu zincirine dönüşebildiği görülmektedir” (Mavnacıoğlu, 2009:64).

Bireylerin sosyal medya aracılığıyla gerçekleştirdiği iletişimin başta sosyolojik ve psikolojik olmak üzere birçok olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bu duruma neden olan etkenlerden birini şu şekilde açıklamak mümkündür. Bireyler, sosyal medya aracılığıyla iletişim kurma aşamasında etken konumdan edilgen konuma geçmektedir. Edilgen konuma geçen bireyler, sadece sosyal medya vasıtasıyla iletişim kuran bir yapıya bürünmektedir.

Sosyal ağ aracılığı birçok birey iletişim halindedir. Ancak bu iletişim yalnızca tanıdıkları kişilerle olmamaktadır. Tanımadığı kişilerle de iletişim kurmaktadır. Bu durumun sakıncalarına bireylerin sosyal medyada sahte hesap aracılığı ile kandırılması ve buna bağlı olarak güven duygularını sarsılması örneğini vermek mümkündür.

Sosyal ağlar bireylerin bir tutkusu haline gelip sürekli takipçi artırma isteği ile narsist bir durumun açığa çıkması arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Çünkü bireyler, sosyal medya etkisiyle dikkatlerin sürekli kendisinde olmasını ve her paylaştığı iletilerin beğenilmesini istemektedir. Bu durum zaman içerisinde anti-sosyal kişilik oluşmasına sebep olmaktadır.

Anti-sosyal kişilik, kendisini yalnızca sosyal medya aracılığı ile ifade eden, dış dünyaya kapalı ve bencil bireyler ortaya çıkarmaktadır. Bu yargıdan hareketle sosyal medya bağımlılığı, bireyde aksiyete problemini ortaya çıkarmaktadır. Kısaca aksiyete, psikolojik bir rahatsızlık olup bireyin yaşadığı korku ve endişenin süreklilik arz etmesidir. Sosyal medyanın bireylerde meydana getirdiği narsist tutum ve aksiyete gibi problemler zaman içerisinde toplum sağlığını da olumsuz etkilemektedir. Sosyal medya bağımlılığı aracılığı ile iletişimden yoksun, duyarsız ve bencil bir toplum meydana gelmektedir (<http://www.hurriyet.com.tr/sosyal-medya-ainsani-narsist-yapiyor-40052953>, Erişim Tarihi: 05.04.2016).

Sosyal medya bağımlılığının birey ve toplumlara yönelik bir başka olumsuz etkisi de güvenlik zafiyetlerini ortaya çıkarmasıdır. Sosyal ağlardaki güvenlik zafiyetlerini kısaca şu şekilde açıklamak mümkündür. Sosyal medya kullanımı sırasında kişisel bilgilerin çalınması, sahte hesap açılması, zararlı sitelerin sahte link kullanılması, sosyal medyadaki kötü niyetli kişilerin tacizde bulunması, fotoğraf ve videoların izinsiz kullanılması gibi sorunlardır.

Sosyal ağılardaki güvenlik problemleri bilgi güvenliği kavramını ortaya çıkarmaktadır. “Bilgi güvenliği, elektronik ortamlarda verilerin veya bilgilerin saklanması ve taşınması esnasında bilgilerin bütünlüğü bozulmadan, izinsiz erişimlerden korunması için, güvenli bir bilgi işleme platformu oluşturma çabalarının tümüdür” (Canbek ve Sağıroğlu, 2006:168).

Bilgi güvenliğini tehdit eden birçok unsur bulunmaktadır. Bu unsurların bazıları “virüs”, “solucan”, “truva atı”, “casus yazılımı”, “web böcekleri” ve “aldatmaca”dır (http://www.cagataycebi.com/security/bilgi_guvenligi.pdf, Erişim Tarihi: 10.10.2016).

Sosyal medya, bilgi güvenliğini sağlamak amacıyla birçok unsur ortaya çıkarmaktadır. “Gizlilik (confidentiality), bütünlük (integrity), kullanılabilirlik (availability), kimlik kanıtlama (authentication) ve inkâr edememe (non-repudiation) bilgi güvenliğinin en temel unsurlardır”. Ayrıca bu etmenlerin dışında sorumluluk, erişim denetimi, güvenilirlik ve emniyet etkenleri de mevcuttur (Canbek ve Sağıroğlu, 2006:170).

Bireyler, sosyal medya ile kolaylıkla iletişim kurmaktadır. Ancak bu durum sosyal medya bağımlılığına dönüşmesi ile toplumsal alanda olumsuz etkilere neden olmaktadır. Sosyal medya bağımlısı olan bireyler, sanal ortamda güvenlik ve özgürlük ikilemini yaşamaya başlamaktadır. Çünkü bireyler, sosyal medya ile iletişimini güvenli bir şekilde gerçekleştirmek istemektedir. Bu durumun nedeni bireylerin, sosyal medya aracılığı ile birçok tehlike ile yüz yüze geldiğinin farkına varmasıdır. Facebook, Twitter, Instagram gibi sosyal paylaşım sitelerinde yaşanan kişisel bilgilerin çalınması gibi güven sarsıcı sorunlar birey ve toplumları sürekli tehdit eder haldedir. Bu durum bireysel açıdan güvenlik ve özgürlük ikilemini daha da görünür kılmaktadır.

İnternet kullanımının yaygınlaşması ile sanal ortamda yüzde yüz güvende olma durumu kalmamıştır. Sanal ortamında tüm önlemler alınsa bile muhakkak güvenlik zafiyeti yaşanmaktadır. Çünkü sanal ortamda meydana gelen sorunlar yalnızca art niyetli kişiler tarafından olmamaktadır. Sanal ortamda meydana gelen sorunlar yakından tanıdığımız kişiler tarafından da olabilmektedir. Bu nedenle risk ve tehlikelerin kaynağını yalnızca uzakta aramak yanlıştır. Risk ve tehlikenin

kaynağını en yakınımızdan da kaynaklanabilmektedir. Tüm bu nedenlerden dolayı risk ve tehlikeler daha belirsiz bir yapıya sahip olmaktadır.

Güvenlik sorunları nedeniyle sosyal paylaşım sitelerinde yaşanan kısıtlamalar bireylerin özgürlük isteğini tetiklemektedir. Bireyler, sosyal paylaşım alanlarında bir yanda güvende hissetmek isterken, bir yanda ileti paylaşma özgürlüğüne sahip olmak istemektedir. Bu durum bireyleri, güvenlik ve özgürlük ikilemine itmektir. İnternet ortamından kaynaklanan güvenlik ve özgürlük ikilemi, bireyleri psikolojik olarak olumsuz etkilemektedir. Çünkü bu ikilem bireyleri kararsız bırakmaktadır.

Bireylerin yaşadığı güvenlik ve özgürlük ikileminin iki yönü bulunmaktadır. Birinci yönü, bireyler ve buna bağlı olarak toplumlar doğaları gereği güvende olmak istemektedir. Bu duruma bağlı olarak birey ve toplumlar güvenliğini tehdit eden unsurlar ile bir arada yaşamak istememektedir. İkincisi yönü ise, birey ve toplumların güvenliği için alınacak önlemler bazı durumlarda toplumların dolayısıyla da bireylerin iradelerini kısıtlayıcı bir güç haline gelebilmektedir. Bu iki durum hem bireyin dolayısıyla, toplumların içinde var olan güvenlik ve özgürlük ikilemini körüklemektedir.

Facebook, Twitter, Instagram gibi sosyal paylaşım sitelerinde yaşanan güvenlik sorunlarının çok yönlü ve geniş etkilere ulaşması bireylerin güvende olma hissiyatının kuvvetlendirmesine neden olmaktadır. Bu nedenle birey ve toplumlar, özgürlükten çok güvende olmayı ister hale gelmektedir.

Ulrich Beck'in risk toplumu teorisinde sosyal medya ve sosyal medyanın kullanımı hakkında doğrudan bir görüşü bulunmamaktadır. Ancak risk toplumu teorisinde bilim ve teknik alanında yaşanan hızlı gelişmeler hakkındaki görüşleri sosyal medya hakkında yapabileceği yorumlar hakkında ipucu vermektedir.

Beck, bilim ve teknik alanında yaşanan hızlı ve kontrolsüz ilerlemelere temkinli yaklaşmaktadır. Bu nedenle, dünyada yaşanan hızlı teknik ilerlemelere karşı olumsuz düşüncelere sahiptir. Beck, bu görüşünü dönüşlü (reflexive) modernleşme düşüncesi ile desteklemektedir. Risk toplumu teorisinde bilim ve teknik alanında yaşanan hızlı ilerlemeden kaynaklanan olumsuz etkilerinin farkında olunması gerektiğini vurgulamaktadır (Çuhacı, 2004:54). Bu konu hakkında hızlı yaşanan

“bilim ve teknik için tekniğe evet kullanıma hayır” demenin önemli olduğunu belirtmektedir (Beck, 2005:181).

Güvenlik ve özgürlük ikilemi, internet aracılığı ile sosyal medya alanında yaşanmaktadır. Bireyler, internet ve sosyal medya kullanımında hem güvende hem de özgür olmayı istemektedir. Bu nedenle bireyler sanal ortamda güvende hissettiği zaman özgürce internet ve sosyal medyayı kullanabilmektedir. Beck'in bilim ve tekniğin aşırı hızlı ilerlemesinden yola çıkarak ifade ettiği görüşünü sosyal medya kullanımına uyarlandığında sosyal medyanın bilinç bir şekilde kullanılması gerektiğini söylemek mümkündür.

5. TERÖR VE RİSK TOPLUMU BAĞLAMINDA GÜVENLİK - ÖZGÜRLÜK İKİLEMİ

İnsanoğlu, dünyada var olmaya başladığı andan bu yana içinde yaşadığı döngüde bir takım sorunlarla karşılaşmaktadır. Dünyada devletin ortaya çıkışı, küreselleşme, din, ekonomi alanlarında yaşanan sorunlar devletler arası bir çekişmeye neden olmaktadır. Devletler düzeyinde meydana gelen bu çekişmeler kendisini terörizm çatısı altında tüm insanlığı ilgilendiren ideolojik bir sorun şeklinde kendisini göstermeye başlamaktadır.

Terör olayları gerek dünyada gerekse ülkemizde güvenlik ve özgürlük bağlamında önem teşkil eden önemli sorunlardan biridir. Bu konun daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle terör, terörizm ve küreselleşme kavramlarının etimolojik kökenine, daha sonrasında terörün sosyo-psikolojik etkilerine değinilecektir.

5.1. TERÖR VE TERÖRİZM KAVRAMLARI

Terör ve terörizm kavramları, dünya sahnesine çıkmadan önce ilk olarak “batı siyaset diline 1789-1794 Fransız devrimi sırasında, devrimcilerin iç düşmanlara karşı yürüttükleri eylem ve hükümetin yaptığı baskı ve doğrudan yürüttüğü infazlara işaret eden bir terim” şeklinde ifade edilmektedir (Küçükcan, 2010:35).

Latince kökenli bir kelime olan terör, “bilinmeyen ve öngörülemeyen bir tehlike karşısında duyulan aşırı korku, endişe ve dehşet anlamına gelmektedir”

(Öktem, 2004:133). Günümüzde de terör ve terörizm kavramları tehlike, tehdit, endişe ve şiddet gibi kavramları ifade etmektedir.

Türk Dil Kurumu, büyük Türkçe sözlükte karşılığı “yıldırı” olarak geçen terör, “yıldırma, cana kıyma ve malı yakıp yıkma, korkutma, tedhiş” anlamına gelmektedir. Arapça kökenli “tedhiş” sözcüğü ise, yine “korku salma, dehşet saçma” anlamlarına gelmektedir (Can, 2010:2).

Terörizm, terör yöntemlerinin siyasi bir amaçla, örgütlü ve sistemli bir biçimde kullanılmasını benimseyen bir ideolojidir. Bu ideoloji birçok sebepten dolayı ortaya çıkmaktadır. Bu sebepler şunlardır: Birincisi, ekonomik güçlük ve eşitsizlikler ikincisi, eğitim eksikliği veya noksanlığı üçüncüsü, çevrenin kötü tesiri dördüncüsü, hükümetteki zaafı ve iktidar yetersizliği beşincisi, aile ve okuldaki otorite eksikliği ve altıncısı da dış tesirlerdir (Türkdoğan, 1996:412).

Geçmişten günümüze kadar süre gelen güvenlik ve özgürlük ikileminin anlaşılabilirliği açısından terörün amacı ve sosyo-psikolojik etkileri önem teşkil etmektedir.

5.1.1. Terörün Amacı ve Özellikleri

Terör sorunu gerek dünyada gerekse ülkemiz açısından önem teşkil eden önemli konulardan biridir. Bu nedenle terörün etkilerinin daha iyi anlaşılabilmesi için ilk olarak terörün amacı ve özelliklerinin açıklanması gerekmektedir. Kısaca terörün amacını, “toplumda bezginlik, umutsuzluk, şaşkınlık yaratmak, kamuoyu yaratmak ve konuyu canlı tutabilmek, dış müdahalelere imkan sağlamak, taban genişletmek, rejim ve iktidar değişikliği yapma” şeklinde açıklamak mümkündür (Avşar, 2009:13).

Terörizmin temel faktörleri denilince ilk akla gelen şiddet ve korku unsurudur. Terörizm, şiddet unsuru olmadan kendisini gösterememektedir. Bu şiddet unsuru dünyada en çok siyasal alanda kendisini göstermektedir. Bu siyasal alanda yaşanan terör, yalnızca devlet karşıtı olan grup veya gruplar tarafından olmamaktadır. Bazı zamanlarda devlet de kendi meşruluğunu devam ettirebilmek için bu yolu tercih etmektedir. Toplumlar, şiddet ve korku unsuru ile sindirilmektedir (Aktel ve Gürkaynak, 2011:79). Tüm bu nedenler dolayı birey ve toplumlar sosyo-psikolojik yönden olumsuz etkilemektedir.

5.1.2. Terörün Sosyo-Psikolojik Tezahürleri

Terörizm, toplumsal yapıyı yok etmek için askeri, siyasi, teknoloji ve sosyal medya gibi bir sürü yollara başvurmaktadır. Bu durum bireyleri hem psikolojik hem de sosyolojik olarak etkilemektedir. Bu nedenle terörizmi, toplum içindeki birlik, beraberlik ve dayanışma duygusunu yok ederek toplumsal yapının bozulması şeklinde tanımlamak mümkündür.

Terör ve terörizm kavramları, anlam olarak şiddet kavramıyla yakından ilişkilidir. Ancak terör ve şiddet kavramları, yapıları gereği çok yönlü ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu nedenle dünyada şiddet ve terörün ortaya çıkış sürecinde birçok etken bulunmaktadır. Bu etkenleri dünyada meydana gelen ekonomik krizler, devletler arası siyasi çatışmalar, dini, askeri ve teknolojik ilerlemeler şeklinde açıklamak mümkündür.

Bireysel olarak teröre yönelimde aile kurumundaki yaşanan çözümler, iş yaşamındaki başarısızlık, iç savaşın olduğu ülkelerde yaşayan insanların savaş ortamını içselleştirmesi gibi faktörler etkili olmaktadır. Mesela Filistin, Lübnan, Suriye gibi iç savaşın olduğu ülkelerde sosyalleşen insanlar hayata karşı duruşları ve davranışları kaçınılmaz olarak bu durumdan etkilenmektedir. Bu durum toplumları ve kültürleri önemli ölçüde etkilemektedir (Küçükcan, 2010:41). Bu yargıdan hareketle iç savaşın yaşandığı ülkelerde küçük yaşta çocukların içinde yaşadıkları savaş ortamından etkilenerek kendi ülkelerindeki askeri yapıya gönüllü katıldığını söylemek mümkündür. Bu durum toplumsal olarak olumsuz niteliğe sahiptir. Bu olumsuz durumun perde arkasında küçük yaşta askeri kuvvetlere katılan çocukların sahip olduğu savaş ortamından daha iyi ve refah bir hayatın olmadığı inancına dayanmaktadır. Bu düzen içinde yaşayan küçük yaşta çocukların kendilerini askeri birliklere katarak, toplumsal düzeyde kendilerini ifade etme ve aidiyet duygusuna sahip olmaya çalışmaktadır (Küçükcan, 2010:41).

Genel olarak şiddet, terör ve çatışma toplumsal olarak dört ana etkenle kendisini meşrulaştırmaktadır. Birincisi, ülke içinde yaşanan şiddet ve terör olaylarını sosyal medya gibi unsurlarla normalleştirilmesine zemin hazırlamasıdır. İkincisi, ülke içinde yaşanan şiddet ve terör unsurlarıyla birlikte yaşayan insanların ülke içinde kaos ortamını kendi içlerinde içselleştirmesidir. Üçüncüsü, iç çatışma ve

terör ortamında yaşayan insanların bu durumun kaynağını sürekli dış dünyada arar vaziyette olmasıdır. Dördüncüsü de şiddet ve terörün yıkıcı etkilerinin insanlar tarafından dış dünyaya ilişki kurduktan sonra da kazanmasıdır (<http://arsiv.setav.org/public/HaberDetay.aspx?Dil=tr&hid=40942&q=sosyolojik-acidan-siddet-ve-teror>, Erişim Tarihi: 04.09.2016).

Şiddet ve terör ortamında yaşayan insanlar içselleştirme sürecini eyleme dönüştürerek öğrenmektedir. Bu nedenle şiddet ve terör, sonradan öğrenilen iki kavramdır. Öğrenme sürecinde terör ve şiddeti etkileyen siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel gibi pek çok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler küreselleşme ile kendisini daha da görünür kılmaktadır.

5.1.3. Küreselleşme Bağlamında Terörizm

Günümüz toplumlarını etkileyen en önemli unsurlardan biri küreselleşme kavramıdır. Genel olarak küreselleşme kavramını ilk kez 1960 yılında Marshall McLuhan kullanmıştır. McLuhan, küreselleşme bağlamında küresel köy (global village) kavramını ortaya atmıştır. McLuhan'a göre, "dünyanın belli bir bölümü, özellikle iletişim teknolojilerindeki gelişmeler sayesinde küresel köy haline dönüşmektedir" (Erbay, 2011:283).

Terörizm, kendisini dünyada göstermeye başladığı ilk günden bu yana çeşitli faktörler nedeniyle sürekli değişim gösteren bir kavramdır. Çeşitli faktörlerin getirdiği dönüşümler terörizm üzerinde etkili olmasa da günümüz devlet tarihini yakından ilgilendiren bir konu olmaktan çıkamamıştır. Bu nedenle terör kavramı etkileri itibariyle halen varlığını sürdüren bir niteliktedir.

Terörizm, ortaya çıktığı ilk günden beri çeşitli faktörlere sahip olduğu için tanımlanması zor olan bir kavramdır. Bu nedenle terörizm kavramı adına birçok tanımlamalar mevcuttur. Bu terör tanımlamalarında ortak olan unsur tehdit kavramının güncel olmasıdır. Terörizm, günümüz şartları bağlamında değerlendirildiğinde en çok uluslararası tehdit unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dünyada meydana gelen terör olaylarını daha iyi anlayabilmek için terörizm kavramının iyi anlaşılması gerekmektedir. Terörizm kavramını Doğu Ergil şu şekilde tanımlamaktadır.

“Saldırılan veya korkutulan sivil ve masum kurbanlar aracılığı ile hedeflenen daha büyük bir kitleyi yıldırıp, korkutarak yasa-dışı stratejik ve siyasal amaçlarını gerçekleştirmek için bir grubun veya devletin, bilinçli ve planlı bir biçimde şiddet kullanması veya şiddet kullanma tehdidinde bulunmasıdır” (Ergil, 1991:171).

Ergilin tanımından da anlaşılacağı üzere terörizm, devletlerin zaman zaman kendi meşruluklarını korumak için başvurdukları bir araçtır. Ergil’e göre terörizm, temel olarak özünde şiddet unsurunu barındırmaktadır. Şiddet unsuru da değişen koşullar karşısında kendisini güncelleyen bir kavramdır. Tüm bu nedenlerden dolayı, terörizm kavramı şiddet kavramı ile kendisini görünür kılmaktadır.

Küreselleşme, gelişen teknoloji ile birlikte eski bir anlayış olan sermayeye sahip olma niteliği önemini yitirmeye başlamıştır. 21. yüzyıla birlikte bilgiye sahip olma niteliği önem kazanmaktadır. Bilişim ve teknoloji alanında yaşanan hızlı ilerlemeler nedeniyle bilgiye sahip olma araçlarında değişimler meydana gelmektedir. Bilişim teknolojileri sayesinde bilgiye ulaşmada bilgisayar, tablet ve cep telefonları gibi argümanlar önemli olmaya başlamaktadır. Ayrıca küresel terör kavramı, siber terörü ortaya çıkarmaktadır (Aktel ve Gürkaynak, 2011:80). Siber terör ile birlikte, “terörün ne zaman, nerede, kimi hedef alacağı belli değildir”. “Dünya üzerinde gerçekleşen terörist saldırıların ürkütücü tablosu bu tedirginliği doğrular boyuttadır” (Avşar, 2009:30). Küreselleşme vasıtasıyla terörizm, dünyayı daha geniş kapsamlı etkilemektedir.

Küreselleşme, bilim, teknoloji ve bilişim alanında yaşanan hızlı ilerlemeler devletler düzeyinde güvenlik yaklaşımlarında değişimlere sebep olmaktadır. Çünkü devletlerin güvenliğini tehdit eden durumlar eskisi gibi basit bir yapıda değildir. Dünyada meydana gelen değişim ve dönüşümler sebebiyle daha karmaşık bir yapıya bürünmektedir. Bu nedenle askeri temelli olan geleneksel güvenlik yaklaşımları terkedilmektedir. Günümüzde güvenlik adına devletler düzeyinde işbirliğine dayanan güvenlik yaklaşımı hâkimdir.

5.1.4. Modern Güvenlik Yaklaşımlarında Meydana Gelen Değişimler Bağlamında Risk Toplumu

Dünyada modernleşmenin bir ürünü olan küreselleşme vasıtasıyla risk, tehlike ve tehditlerin yapısında değişimler yaşanmıştır. Bu değişimlerin temel dinamiği bilişim ve iletişim alanlarındaki hızlı ilerlemelerdir. Bu iki alanda yaşanan

hızlı ilerlemeler küreselleşmeyi dünyada daha da etkin hale getirmektedir. Küreselleşmenin hızla yaygınlaşması uluslararası güvenlik anlayışında ciddi değişimler meydana getirmektedir. Bu değişimlerin temelinde 11 Eylül saldırıları gibi terör olayları önemli yer tutmaktadır. 11 Eylül saldırısı gibi terör olayları tehlike unsurunu uluslararası bir boyuta taşınmaktadır (Üvez, 2014:46).

Dünyada güvenlik anlayışında meydana gelen değişimlerin daha iyi anlaşılabilmesi için 11 Eylül saldırıları, Çernobil faciası ve Berlin Duvarı'nın yıkılışı gibi etmenler önem teşkil etmektedir. Beck'e göre, bu etmenler vasıtasıyla modern düşünceye ait olan demokrasi ve bürokrasi gibi temel kurumlar büyük ölçüde zarar görmüştür (Beck, 2005:10). Bu nedenle yaşadığımız dünya 20. yüzyıldaki güvenlik yaklaşımlarıyla açıklanacak kadar niteliksiz yapıda değildir. Çünkü günümüz dünyası, 20. yüzyılda yaşanan risk ve tehlikelerden daha da ciddi boyutlu sorunlarla doludur. 21. yüzyıla ile birlikte küreselleşme ve sosyal medyanın da etkisiyle risk ve tehlikeler çok daha karmaşık, belirsiz ve tahmin edilemez hale gelmektedir. Bu durum güvenlik yaklaşımlarına da yansımaktadır.

Güvenlik yaklaşımları dünyada yaşanan karmaşık, belirsiz ve tahmin edilemez risk ve tehlikeler karşısında çok yönlü bir hale bürünmektedir. Bu nedenle de güvenlik yaklaşımlarını eskisi gibi devlet kaynaklı ele almak doğru değildir. Toplumsal, siyasal, ekonomik, sosyolojik ve psikolojik gibi çok faktörlü olarak ele alınmalıdır.

Genel güvenlik yaklaşımlarına göre, 11 Eylül saldırılarından sonra eski güvenlik yaklaşımları terk edilmiştir. "11 Eylül terör saldırıları sonrasında iç güvenlik yönetimi çarpıcı ve baskın bir şekilde ortaya çıkmıştır" (Yılmaz, 2011:365). Amerika Birleşik Devletleri de iç güvenlik yapılanması başlığı altında terör olaylarını engellemeye yönelik çalışmalar yapmıştır.

U. Beck, risk toplumu teorisinde bumerang etkisi bağlamında küresel risklerden bahsetmektedir. Küresel risk toplumunda bilimden teknolojiye, ekonomiden ve günlük hayata kadar her alanda gizli kalmış kontrolsüz risk ve tehlikeleri kapsamaktadır (Beck, 2002:41). Bu gizli kalmış risk ve tehlikeler er ya da geç risk ve tehlikelerin sahibine geri dönmektedir.

Beck'e göre, soğuk savaş sonrasında siyasi olarak yeni bir dönüşüme ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle dünyada meydana gelen 11 Eylül saldırısı gibi olaylar nedeniyle yeni küresel güvenlik anlayışlarını ortaya çıkarmaktadır (Dönmez, 2004:85). Bu konu hakkında Lupton'un da açıklamaları bulunmaktadır. Lupton'a göre, gelecek adına risk ve tehlikelere yönelik alınan tedbirler toplumları endişeli bir duruma sürüklemektedir (Lupton, 1999:13). Bu durum bireyleri, güvenlik ve özgürlük ikilemine itmektir. Bu nedenle bireyler dolayısıyla, devletler yeni güvenlik anlayışlarına ihtiyaç duymaktadır.

Beck, risk toplumu teorisinde 11 Eylül saldırısının ulus devletlerin kendi güvenliğini tek başına sağlayamayacağını gösterdiğini iddia etmektedir. Çünkü Vestfalya Antlaşmasının yapıldığı dönemde devletler arasındaki çatışmalar, genel olarak askeri temellidir. Bu nedenle ulus-devlet anlayışında güvenliği tehdit eden etken hep dışardan gelmektedir.

Devlet sınırları içerisinde tek kontrol yetisi ve tek güç devlettir. Ancak günümüzde bu anlayış değişmiştir. Beck'e göre, terör örgütleri küreselleşme vasıtasıyla kendisini meşrulaştırmaktadır (Bal, 2006:10). Bu konu hakkında Beck, küreselleşen risklerin sosyal medya yoluyla risk algısı yaratılarak varlığını sürdürdüğünü söylemektedir (Beck, 2009:39). Bu nedenle risk ve tehlikelerin yönetilmesi zorlaşmaktadır.

Beck'e göre, küresel terör örgütleri saldırıları yapabilmek için ülke içindeki kaynakları kullanmaktadır (Beck, 2002:42). Bu nedenle devletlerde meydana gelen çatışmaların uluslararası olmaktan çıktığını iç çatışmalara dönüştüğünü iddia etmektedir (Beck, 2003:164). Bu durum güvenlik ve özgürlük ikilemini de etkilemektedir.

Soğuk savaş sonrasında hızlı küreselleşmenin bir yan etkisi olarak ekonomik krizler, çevresel problemler ve küresel terör saldırıları ortaya çıkmıştır. Çernobil Faciası, Berlin duvarının yıkılışı ve 11 Eylül saldırısı gibi önemli olaylar dünyadaki ulusal güvenlik yaklaşımlarında olumsuz değişimler meydana getirmektedir. Beck'e göre, ulusal güvenlikte meydana gelen olumsuz değişimler uluslararası iş birliği vasıtasıyla aşılamaktadır (Beck, 2002:47).

Güvenlik yaklaşımındaki olumsuz değişimler, özgürlük yaklaşımlarının da değişmesine yol açmaktadır. Bu durum güvenlik ve özgürlük ikilemini dünya siyasetinin gündemine oturmasına sebebiyet vermektedir.

Güvenlik ve özgürlük ikilemi, hem devletleri hem de bireyleri olumsuz yönde etkilemektedir. Küresel çapta meydana gelen güvenlik ve özgürlük ikilemi, bireylerin içsel bir duygusu olan güvende olma tutkusunu körüklemektedir. Bu nedenle bireyler, güvenlik ve özgürlük ikilemi karşısında önceliğini güvende olmaktan yana kullanmaktadır. Çünkü devlet, bireylerin güvenliğini koruma adına varlığını sürdürmektedir. Dolayısıyla, güvende olmak aynı zamanda özgür olmaktır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İnsanoğlunun tarih sahnesinde var olma süreci çok eski bir tarihe dayanmaktadır. İnsanoğlu anne karnında var olduğu zamandan ölümüne kadar işleyen süreçte dünyada varlığını sürdürebilmek için birçok sancılı dönemden geçmiştir. Bu sancılı dönemlerde kendi eliyle yarattığı birçok tehdit, tehlike ve risk gibi etkenlerle savaşmıştır. İnsanlığın dünyada var olma sürecinde savaşmış olduğu bu etkenlerin temel ortak özelliği güven duygusunu yok etmesidir. Bu güven duygusu insanoğlunun dünyada var olduğu ilk andan ölümüne kadar tüm dönemlerinde vazgeçemediği en kadim duygudur. Bu duygu hakkında Abraham Maslow da ihtiyaçlar hiyerarşisinde güvenlik ihtiyacının öneminden bahsetmektedir.

İnsanoğlunun vazgeçmesinin zor olduğu güvenlik ve özgürlük duygusunun temini adına atılmış olduğu ilk büyük adım özel mülkiyet edinmedir. Özel mülkiyetin yaygınlaşması ile insanlık tarihinin ikinci büyük adımı olan devlet kurma aşaması gerçekleşmiştir. Bu aşama modernleşme etkeni ile ortaya çıkmıştır. Modernleşme ile aklın egemen olduğu bir dünya düzenine geçilmiştir. Bu görüşün arkada planında aydınlanmacı bir anlayış bulunmaktadır. Aydınlanmacı görüşte insanın aklıyla elde ettiği bilgi vasıtasıyla doğaya hâkim olma istemektedir. Aydınlanmacı görüşün etkisiyle toplumlarda birçok değişim ve dönüşüm yaşanmıştır. Bu değişim ve dönüşüm, insanlığın temel problemlerinden biri olan güven ve özgürlüğün ikilemini gündeme getirmiştir.

Güvenlik ve özgürlük ikilemini devlet bağlamında somutlaştırılmaya çalışıldığında devlet kavramının ortaya çıkış süreci önemli yer tutmaktadır. Devletin ortaya çıkış sürecini genel olarak iki dönemde irdelenmektedir. Birinci dönemde devletin varlığı başlı başına güven ve özgürlüğü temin eden bir konum da iken, ikinci dönemde ise dünya üzerinde devlet sayısının artması, milliyetçilik unsurlarının etkisi ve daha fazla toprağa hâkim olma düşüncesi devletleri güvenlik ve özgürlük kavramlarını temin edemeyen bir konuma geçirmiştir. Bu durum devletler arası savaşlara neden olmuştur. Aynı zamanda bu durum insanlardaki güven duygusunun sarsılmasına yol açmıştır. Tüm bu durumlar insanoğlunu aklında bitirmesinin zor olduğu bir ikileme itmiştir. Geçmişten günümüze kadar güncelliğini koruyan bu

sorunun temelinde güvenlik ve özgürlük ikilemi yatmaktadır. Bu ikilemde insanlar için önemli olan hangi duygunun teminin daha önemli olduğu sorundur.

Geçmişte de olduğu gibi günümüzde de insanların güvenlik ve özgürlük ihtiyacının karşılanması önem teşkil etmektedir. Ancak günümüzde var olan güvenlik ve özgürlük ikilemi geçmişte yaşanmış olan devletler arası savaşa benzememektedir. Çünkü dünya üzerinde var olan devletler kendi içinde oluşturduğu bir düzenden modernleşme ve kapitalizm gibi bir takım dinamiklerin etkileriyle meydana gelen küresel bir düzene geçmiştir. Ancak küreselleşme etkileri itibarıyla insanlığı olumsuz etkilemiştir. Çünkü küreselleşme, insanları önceden tahmin edilemeyen risk ve tehlikelere itmiştir. Bu düzen içerisinde güvenlik ve özgürlük ikilemi devlet sınırları içinden çıkmış daha evrensel ve çok boyutlu bir hal almıştır.

Zaman içerisinde değişime uğrayan güvenlik ve özgürlük kavramlarının çok boyutlu oluşunu çevresel, teknolojik, internet, sosyal medya ve terör gibi unsurlarla açıklamak mümkündür. Eski çağlarda devletlerin yaşadığı tehlike, tehdit ve riskin ana kaynağı bir insanın yine bir başka insana verdiği zarar iken, günümüzde ise yaşanan tehlike, tehdit ve risklerin kaynağı tehlike, tehdit ve risklerin çeşitlenmesidir. Dünyada meydana gelen bu değişimler risk toplumunun ortaya çıkmasını tetiklemektedir.

Geçmişten günümüze toplumların geçirdiği evreleri risk ve belirsizlik bağlamında en özgün açıklayan düşünürlerden biri Ulrich Beck'tir. Günümüz toplumlarında yaşanan sorunları 1986 yılında sosyal bilimlere kazandırmış olduğu risk toplumu teorisi ile açıklamaktadır. Beck'e göre, risk ve belirsizlik güncelliğini yitirmeyen, dünya kültürlerini derinden etkileyen ve tarih sahnesinde her zaman yerini alacak olan iki kavramdır. Bu nedenle Beck, içinde yaşadığımız dünyayı "risk toplumu" olarak nitelendirmektedir. Beck'e göre, risk ve belirsizlikler geçmişten günümüze kadar farklı şekiller alsa da halen varlığını sürdüren temel iki kavramdır. Bu durum toplumların en küçük yapısını oluşturan bireyleri güvenlik ve özgürlük bağlamında ikileme iterek etkilemektedir. Bireylerin yaşadığı güvenlik ve özgürlük ikilemi geçmişte de olduğu gibi günümüz toplumlarında yaşadığı en temel sorunlardan biridir. Tüm bu etkenler yapılan çalışmayı sosyal bilimler açısından hem

özgün hem de önemli hale getirmektedir. Yapılan araştırma neticesinde ulaşılan yargılar ile sosyal bilimlere katkı sunulmaya çalışılmıştır.

U. Beck, birey ve toplumlar modernleşmenin yan etkileri olan tehlike, tehdit ve risklerle dolu dünyada yaşamaktadır. Bu tehlike, tehdit ve risklerin en temel özelliği önceden öngörülemeyen ve gizli nitelikte oluşudur. Dünyada küresel düzeyde yaşanan tehlike, tehdit ve risklerin kestirilemeyişi belirsizlik ortamını yaratmaktadır. Belirsizlik ortamı da toplumları kaosa sürüklemektedir. Kaos ortamında yaşayan bireyler, her an her yerde risk ve tehlikelerle burun burunadır. Bu nedenle toplum içinde yaşanan kaos zaman içerisinde bireylerin özgürlüğünü ve güvenliğini tehdit eder bir hale bürünmektedir. Bu yargıdan hareketle bireyler, değişen koşullarda ortaya çıkan tehlike, tehdit ve riskler karşısında devlet kurma, güvenikleştirme teorisi gibi yeni güvenlik yaklaşımları geliştirmektedir.

Geçmiş toplumlar basit bir yapıya sahip olduğu için güvenlik sorunu da basit bir yapıya sahiptir. Ancak günümüz de toplumlar çevresel, teknolojik, sosyal medya ve terör gibi çok boyutlu bir yapıya sahip olduğu için gizli tehlikeleri de içinde barındırmaktadır. Risk toplumunda yaşanan gizli tehlikeleri sosyal medyanın bilinçsiz kullanımı yüzünden kişisel bilgilerin çalınması, Çernobil faciasında birçok kişinin zarar görmesi ve terör olaylarının her an her yerde karşımıza çıkarak birçok kişinin ölümüne neden olması gibi örneklerle açıklamak mümkündür.

Risk toplumu içinde var olan güvenlik ve özgürlük kavramları, insan yaşamını anlamlı kılan kavramlardan ikisidir. Bu iki kavram uğruna insanlık geçmişten günümüze kadar her dönemde mücadele etmektedir. Geçmişten günümüze kadar uzanan bu mücadele karşısında insanlığın büyük bir çoğunluğu özgürlük karşısında güvenliğini tercih ettiği anlaşılmaktadır. Çünkü bireyler, güvenliğin olmadığı süreçte yaşamını sürdürdüğü alanların yağmalanması, can ve mal güvenliğinin olmaması gibi birçok hayati tehlikelerle burun buruna kalmaktadır. Günümüzde de sosyal medya hesabının çalınması, internet dolandırıcılığı, Çernobil felaketi ve küresel terör olayları gibi sebeplerden dolayı hayati risk ve tehlikelere maruz kalmaktadır. Tüm bu sebeplerden dolayı, birey ve toplumlar dünyada var olduğu her dönemde güvenliğin olmadığı yerde özgürlüğünde bir anlamının olmadığını yargısına ulaşmaktadır.

Bireyler, can güvenliğini sağlayamadığı dönemlerde özgürlüğünden feragat ederek yeni güvenlik yaklaşımları geliştirmektedir. Bu nedenle bireyler, güvenlik kavramını can güvenliği ile eş tutmuş özgürlük karşısında güvende olmaya önem vermiştir. Bir bakıma insanlık, tarih boyunca özgürlüğü güvenliği tahsis eden bir kurumun çatısı altında daha anlamlı olduğunu düşünmüştür. Geçmişten günümüze insanlık gündeminden düşmeyen güvenlik ve özgürlük ikilemi risk toplumu ile daha görünür bir hale gelmiştir.

U. Beck'in sosyal bilimlere kazandırmış olduğu risk toplumu teorisini güvenlik ve özgürlük ikilemi içinde düşünüldüğünde içinde yaşadığımız toplumu modernliğin bir uzantısı olan risk toplumu şeklinde değerlendirmek mümkündür. Günümüz toplumlarında bireyler, gündelik hayattan siyasete, ekonomiden eğitime kadar birçok alanda kontrolsüz ilerlemelerin yarattığı risk ve tehlikelerle karşı karşıya kalmaktadır. Risk, tehdit ve tehlikelerin toplumları haddinden fazla etkilemesinin sebebi küresel niteliğe sahip oluşudur.

Risk toplumunda yaşayan bireyler siyasal, toplumsal ve ekonomik gibi alanlarda yaşanan sorunlar ve kontrolsüz teknik ilerlemeler karşısında akli başında ve bilinçli bir tavır almalıdır. Aynı zamanda günümüz toplumlarında var olan tehlike, tehdit ve riskler önceden tahmin edilemez bir yapıya sahip oluşu bireyleri korkutmaması gerekmektedir.

Beck'de risk toplumu teorisinde birey ve toplumları zorlayan sorunların çözümü için "genel bir bilinçlilikten" bahsetmektedir. Beck'in risk toplumu teorisinde sıkça bahsettiği bilinçlilik hali gündelik hayattan ekonomiye, eğitimden sağlığa kadar geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu nedenle risk toplumunu etkileri kuşatıcı niteliğe sahiptir.

Beck, günümüz toplumlarında yaşanan sorunların geçmişte alınan yanlış kararlar sonucunda ortaya çıktığını söylemektedir. Bu nedenle Beck, sanayi toplumu döneminin geride kaldığını, günümüz toplumunun sanayi toplumundan öte bir toplum olduğunu söylemektedir. Beck, günümüz toplumlarının toplumsal sorunların çözümünde yaptığı en büyük hatayı işlevini yitirmiş olan argümanların yeni toplumsal sorunların çözümünde de kullanılmak istenmesi şeklinde açıklamaktadır. Artık geçmişten farklı olan bir toplum yapısı ve evren algısı mevcuttur. Bu nedenle

günümüz toplumlarında yaşanan sorunlar karşısında uzmanlaşmak mümkün değildir. Bu nedenle birey, risk toplumda olan çok boyutlu riskler karşısında tedbir alması zordur. Risk, tehdit ve tehlikeleri çok yönlü oluşunun sebebi de bireydir. Geçmişten günümüze kadar olan güvenlik ve özgürlük ikileminin oluşmasında birey, hem aktör hem de mağdur olan taraftır. Bir başka deyişle birey, kendi sonunu kendisi belirlemektedir.

Gündelik hayattan siyasete, ekonomiden eğitime kadar geniş bir alanda yaşanan sorunlar karşısında bireyler özgürlüğünü değil güvenliğini düşünerek hareket etmelidir. Çünkü özgürlük, güven kavramının olduğu alanlarda kendini gösterebilmektedir. Bu nedenle birey, kendi özgürlüğü için öncelikle güvenliğini temin etmelidir.

KAYNAKÇA

- Adugit, Y. (2013). Özgürlük Tarihi. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 16, 63-93.
- Akın, İlhan F. (1987). *Kamu Hukuku* (5.Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.
- Aksu, M. ve Turhan, F. (2012). Yeni Tehditler, *Güvenliğin Genişleme Boyutları ve İnsani Güvenlik*. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 4(2), 69-80.
- Aktel, M. ve Gürkaynak, M. (2011). Küreselleşen Terörizm: Bir Etkileşim Çalışması. 38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi), Bildiriler: *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1, 77-87.
- Ashford, N. (2011). *Özgür Toplumun İlkeleri*, (C. Madenci, çev.). Ankara: Liberte Yayınları.
- Atiker, E. (1992). Kitap Tahlili. *İstanbul Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi*, 3(3), 213-218.
- Avşar, S. (2009). *Türkiye’de Bölücü Terör Bağlamında PKK*. (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Aydeniz, N., Silinir, M. ve Karhan, G. (2012). Küreselleşme Olgusuna Temel Yaklaşım. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1013-1023.
- Bakan, S. ve Tuncel, G. (2012). Küreselleşmenin Ulus Devlet Üzerindeki Etkisi. *Birey ve Toplum Dergisi*, 2(3), 51-65.
- Bakırcı, F. (2008). Hobbes’ta Sözleşmenin Kökeni Akıl Mıdır?. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 63(3), 1-48.
- Bal, H. (2014a). Siyaset Felsefesinde Ele Alınış Biçimiyle Özgürlük Meselesi (Üç Farklı Özgürlük Anlayışı). *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2), 291-304.
- Bal, H. (2014b). Pozitif Özgürlük’ün Zorunlu Paternalizmi. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, 9(1), 63-75.

- Bal, İ. (2006). *Terörizm, Terörist Nedir? Neden Terörist Olunur*, (İhsan B. der.). Terörizm, Terörist Nedir? Neden Terörist Olunur, Ankara: Usak Yayınları.
- Balay, R. (2004). Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 61-82.
- Baran, M. (2013). Avrupa’da Gelişen Modernlik Ve Modernleşme Anlayışları Ve Bu Anlayışların Türkiye’ye Yansımalarına Tarihi Sosyolojik Açından Bir Bakış. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, 8(11), 55-79.
- Baştürk, E. (2013). Çağdaş Siyaset Felsefesinde İki Tarz-ı Cumhuriyetçilik Atina ve Roma Anlayışlarının Karşılaştırılması. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 12, 111-130. 03.03.2015, Dergipark Akademik.
- Bauman, Z. (1998). *Postmodern Etik*, (A. Türker, çev.). İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Bauman Z.(2000). *Siyaset Arayışı*, (T. Birkan, çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Bayar, F. (2010). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde *Türkiye*. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, Sayı 32, 25-34.
- Bayhan, V. (2006). *Küresel Risk Toplumunda Sosyal Hizmetlerin Önemi*. T.C Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Küreselleşen Dünyada Sosyal Hizmetlerin Konumu Hedefleri ve Geleceği Sempozyum Sunum Kitabı.
- Baysal, B. ve Lüleci Ç. (2011). Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı 22, 61-96.
- Bravo, Işıl B. (2006). Hegel ve Liberalizm. *FLSF Dergisi*, Sayı 2, 111-121.
- Beck, U. (1992a). *Risk Society: Towards a New Modernity*, London: Sage Publications, akt. Çuhacı, A. (2004). *Ulrich Beck’in Risk Toplumu Kuramı*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Beck, U. (1992b). *World Risk Society*, Cambridge: Polity Pres.
- Beck, U., Giddens, A. & Lash, S. (1994). *Reflexive Modernization*. Cambridge: Polity Press.

- Beck, U. (1995). *Ecological Politics In An Age Of Risk*, (A. Weisz, Trans.) Cambridge: Polity Press.
- Beck, U. (2000a). *The Risk Society And Beyond: Critical Issues For Social Theory* (B. Adam and J. V. Loon). London: Sage Publications.
- Beck, U. (2000b). *What is Globalization?*, (P. Camiller, Trans.). Cambridge: Polity Press.
- Beck, U. (2002). The Terrorist Threat - World Risk Society Revisited, *Theory, Culture & Society*, 19(4), 39-55.
- Beck, U. (2003). The Silence of Words: On War and Terror, *Security Dialogue*, Vol.34, 255-267.
- Beck, U. (2005). *Siyasallığın İcadı* (2. Baskı), (N. Ülner çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Beck, U. (2009). *World And Risk*, Cambridge And Madlen: Polity Press.
- Beck, U. (2011). *Risk Toplumu Başka Bir Modernliğe Doğru*, (B. Doğan çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Bezci, B. (2005). Kant ve Hegelin'in Felsefesinde Etik Anlayışı. Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, *Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Sayı 9, 49-61.
- Bezci, B. (2006). Hegelin Felsefesinde Etik, Politik Olan Ve Özgürlük. *Dokuz Eylül Dergisi*, 21(2), 235-251.
- Bilgi Güvenliği*, (b.t.). 10 Ekim 2016, http://www.cagataycebi.com/security/bilgi_guvenligi.pdf.
- Brauch, Gunter H. (2008). Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik Kalkınma Ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Sayı 18, 1-47.
- Bursalıoğlu, S. (2007). İbn-i Haldun Sosyolojisinde Asabiyet Bağları, Devlet ve Kamu Maliyesi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 43-56.

- Bodin, J. (1992). *On Sovereignty*, (L. H. Franklin, Trans.), Cambridge University Press.
- Canbek, G. ve Sağıroğlu, Ő. (2006). Bilgi, Bilgi Güvenliği ve Süreçleri zerine Bir İnceleme. *Politeknik Dergisi*, 9(3), 165-174.
- Can, Vecdi A. (2010). Muhasebe Ekonomik Terörün Bir Aracı Olabilir Mi?. *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı 19,1-9.
- Cebeci, K. (2008). Küreselleşme Bağlamında Ulus Devletin Egemenlik Gücünün DnŐm. *SayıŐtay Dergisi*, Sayı 71, 23-39.
- Çarpar, S. ve Yıldırım, Ő. (2012). Hobbes ve Lock'un Devlet DŐncesi Ve Katkıları. *Türk İdare Dergisi*, Sayı 474, 1-29.
- Çelik, F. ve Usta, S. (2011). Liberal DŐnr Hayek'in zgrlk DŐncesi ve Bu Perspektiften Yerel Yönetimlere Bakışı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 14, 89-104.
- Çelik, F. (2013). Modern Dönemde Cumhuriyetçi zgrlk Anlayışı. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(1), 125-163.
- Çelik, H. (2014). Ulrich Beck: Küresel Risk ve Kozmopolitan Politika. *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 5, 82-100.
- Çelikoğlu, Özdikmenli İ. (2011). Habermas'ın Modernite Savunusu: Eleştirel Bir Okuma. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 239-258.
- Çımrın, Kkalan F. (2014). Sosyoloji ve Çevre. *Türk Çalışmaları Diller İçin Dergisi*, 9(2), 1007-1020.
- Çiğdem, G. (20 Temmuz 2011). *Şu Küreselleşme Dedikleri*. (6 Ağustos 2016), <https://gulguncigdem.wordpress.com/2011/07/20/su-kuresellesme-dedikleri/>.
- Çoşkun, İ. (1997). *Modern Devletin DođuŐu*, İstanbul: Der Yayınları.
- Çoşkun, S. (2003). *ađdaŐ Siyaset Felsefesinde Negatif ve Pozitif zgrlk Ayrımı*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Çoşkun, V. (2003-2004). Güvenliği zgrlkte Aramak. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı 8/9/10/11, 1-10.

- Çuhacı, A. (2004). *Ulrich Beck'in Risk Toplumu Kuramı*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Çuhacı, A. (2007). Ulrich Beck'in Risk Toplumu Kuramı. *Sosyoloji Dergisi*, 3(14), 129-157.
- Dönmez, Rasim Ö. (2004). Küreselleşme, Batı Modernliği ve Şiddet: Batı'ya Karşı Siyasal İslam. *Uluslararası İlişkiler*, 1(4), 81-114.
- Dönmez, S. (2010). *Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Güvenlik Anlayışının Dönüşümü: İttifak Kavramı Ve Nato*. (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Duman, Z. (2009). Küreselleşme, Kimlik ve Çokkültürlülük. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 93-112.
- Dursun, İ. (2009). Devletin Faaliyet Alanını Belirleyen Temel Özgürlükler: Negatif Ve Pozitif Özgürlükler. *Akademik İncelemeler Dergisi*, Sayı 4(1),1-19.
- Ekberg, M. (2007). *The Parametres Of Risk Society: A Review And Exploration*, Current Sociology, Vol.55.
- Ekmekçi, İdil S. (2013). John Locke'un Liberalizm Kuramı Üzerine. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 1(106), 205-214.
- Elçin, Bora A. (2012). "Küreselleşmenin Tarihçesi", Merit Denetim Danışmanlık-Yeminli Mali Müşavirlik, Kaynak: <http://www.meritymm.com/wpcontent/uploads/2013/05/kuresellesme.pdf> (Erişim Tarihi: 15 Ağustos 2014).
- Elmas, Mehmet S. (2010). *Güvenlik Paradigmasının Değişimi: Küresel Risk Toplumu*. (Yüksek Lisans Tezi), Polis Akademisi, Ankara.
- Elmas, Mehmet S. (2013). *Modern Toplumun Güvenlik Çıkmazı: Tehdit, Risk ve Risk Toplumu Perspektifinde Risk Toplumu*, Ankara: Usak Yayınları.
- Emeklier, B. (2011). Thomas Hobbes ve John Locke'un Güvenlik Anlayışlarının Karşılaştırmalı Bir Analizi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı 13, 99-123, 07.02.2015, Dergipark Akademik.

- Emre, Y. (2015). Anthony Giddens ve Uluslararası İlişkiler: Yapılanma, Modernite ve Küreselleşme, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 44(11), 5-23.
- Erbay, Y. (2011). Küreselleşme Sürecini Anlamaya Yardımcı Bazı Kavramlar. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, Sayı 32, 279-294.
- Erdoğan, M. (4 Temmuz 2010). *Bireysel Özerlik ve Liberalizm*. (20 Mayıs 2016), <http://www.hurfikirler.com/mustafa-erdogan-bireysel-ozerklik-ve-liberalizm/>.
- Ergil, D. (1991). Terörizmin Mantığı ve Hedefi. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 46(1-2), 171-182.
- Eroğlu, M. (Temmuz-Ağustos-Eylül, 2010). John Locke'un Devlet Teorisi. *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı 21, 1-15, 06.07.2015, <http://www.akademikbakis.org/eskisite/21/07.pdf>.
- Ertuğrul, İ. ve Keskin, N. (2012). İnternet'in Türkçenin Kullanımında Ve Toplum-Birey Yapısının Değişimindeki Rolü. *İnternet Uygulamaları Ve Yönetimi Dergisi*, 3(2), 79-88.
- Eşkinat, R. ve Tepecik F. (2012). İnşaat Sektöründe Küresel Bakış. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1), 25-41.
- Franklin J. (Ed.). (1998). *Politics Of Risk Society*, Malden: Polity Press.
- Furedi, F. (2001). *Korku Kültürü* (B. Yıldırım çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fromm, E. (2011). *Özgürlükten Kaçış* (6. Baskı). (Ş. Yeğin çev.). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Gemalmaz, Mehmet S. (2012). *Devlet, Birey ve Özgürlük*, İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Giddens A. (2000). *Üçüncü Yol – Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi*, (M. Özay, çev.). İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Giddens, A. (2012). *Modernliğin Sonuçları* (5. Baskı), (E. Kuşdil çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Guzzini S. & Jung D. (Ed.). (2004). *Globalisation and Societal Insecurity: the Securitisation of Terrorism and Competing Strategies for Global*

- Governance, Contemporary Security Analysis and Copenhagen Peace Research*, Londra: Routledge.
- Günay, Mustafa K. (2009). Hobbes'ta Doğa Durumu Çözümlemesinin Eleştirisi. *Ethos: Felsefe Ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 1(4), 1-14.
- Güran, T. (2013). *İktisat Tarihi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Ofset Tesisleri.
- Hardy, H. (Ed.). (2002). *Two Concepts of Liberty, Liberty: Incorporating Four Essays*, New York: Oxford University Press.
- Haytoğlu E. (2006). Cumhuriyet, Türk Tarihindeki Gelişimi ve Atatürk, Çukurova Üniversitesi, *ÇÜTAM*, 1135-1149.
- Held, David & Mcgrew A. (2008). *Küresel Dönüşümler (Büyük Küreselleşme Tartışması)*, Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Hobbes, T. (1987). *De Cive* (The English Version), Oxford: At The Clarendon Press.
- Hobbes, T. (1993). *Leviathan* (S. Lim, çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hobbes, T. (2005). *Leviathan or the Matter, Forme, & Power of a Comman-wealth Ecclesial and Civill UK*, London: Cambridge University Press.
- Hobbes T. (2007). *Yurttaşlık Felsefesinin Temelleri*, (D. Zarakolu, çev.). İstanbul: Belge Yayınları.
- İçli, G. (2001). Küreselleşme ve Kültür. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 163-172.
- İlkkurşun, E. (2006). *Küresel ve Yerel Kültür Bağlamında Türk Özel Televizyon Yayıncılığı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin.
- İnternet, Dünyada Ortaya Çıkışı, Türkiye'de İlk Kullanımı*, (b.t.). 11 Ağustos 2016, <http://www.tarihinizde.com/internet-dunyada-ortaya-cikisi-turkiyede-ilk-kullanimi/>.
- J. J. Rousseau Ve Toplum Sözleşmesi Kuramının Değeri*, (b.t.). 3 Mart 2014, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/esosder/article/view/500006789>.

- Kale, N. (2002). Modernizmden Postmodernist Söylemlere Doğru. *Doğu Batı Dergisi*, 5(19), 29-49.
- Karagözoğlu, H. (2006). Homo Homini Lupus: Thomas Hobbes'un Ahlâk Felsefesi Üzerine. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 1, 215-242.
- Kara, T. (2013). *Sosyal Medya Endüstrisi*, İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Karakaş, M. (2015). *Modernlik, Küreselleşme ve Türkiye'nin Kimlikler Evreni*, İstanbul: Küre Yayınları.
- Kavra, E. (1989). Montesquieu ve De Tocqueville'e Göre Demokrasi Ve Temel Güvenceleri. *Amme İdare Dergisi*, 22(4), 75-83.
- Kaya, M. (2009). Küreselleşme Yaklaşımları. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 13,1-16.
- Kaypak, Ş. (2008). Güvenlikte Yeni Bir Boyut; Çevresel Güvenlik. *Abant İzzet Baysan Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(8), 1-22.
- Keha, Mine K. (2013). Hume ve Kant: Nedensellik- Özgürlük İkileminde İnsanın Özgürlüğü. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 50, 65-82.
- Kılıç, S. (2008). Küreselleşme Sürecinde Ekonomik, Ekolojik ve Toplumsal Riskler. *Akademik İncelemeler*, 3(1), 31-54.
- Kılıç, Y. (2015). Hobbes, Locke ve Rousseau'da "Doğa Durumu" Düşüncesi. *Temâşâ Felsefe Dergisi*, Sayı 2, 97-117.
- Kıvılcım, F. (2013). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinin Gelişmekte Olan Ülke Türkiye Açısından Değerlendirilmesi. *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 219-230. 13.03.2016, Dergipark Akademik.
- Koyuncu, A. ve Delibaş, K. (2012). Risk Toplumu ve Siyasal Eylem: Risk Olgusunun Türk Siyasetine Yansımaları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 160-177.
- Kutlu, A. (2011). *Cumhuriyet Kavramı ve Türkiye'deki Evrimi*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

- Küçükcan, T. (2010). Terörün Sosyolojisi: Toplumsal Kökenleri Anlama İmkânı. *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergisi*, 6(24), 33-54.
- Küçükcan, T. (7 Temmuz 2010). *Sosyolojik Açıdan Şiddet ve Terör*. (4 Eylül 2016),<http://arsiv.setav.org/public/HaberDetay.aspx?Dil=tr&hid=40942&q=sosyolojik-acidan-siddet-ve-teror>.
- Küçüksolak, Kalkan Ö. (2012). Güvenlik Kavramının Realizm, Neorealizm Ve Kopenhag Okulu Çerçevesinde Tartışılması. *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*, 4(14), 202-208.
- Küçükşahin, A. ve Akkan, T. (2007). Değişen Güvenlik Algılamaları Işığında Tehdit Ve Asimetrik Tehdit. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı 5, 44-66.
- Kürkçü, Dumanlı D. (2013). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşmeye Yönelik Yaklaşımlar. *Tasarım Sanat Ve İletişim Türkçe Online Dergi*, 3(2), 1-11, 10.01.2016, Dergipark Akademik.
- Locke, J. (1998). *Concerning Civil Government, Second Essay an Essay Concerning the True Original Extent and End of Civil Government*, (William Popple, Trans.) Pennsylvania: Pennsylvania State University.
- Locke, J. (2011). *Hoşgörüyeye Dair Bir Mektup*, (Kapadokya MYO Çeviri ve Redaksiyon Heyeti, çev.). Der. Alev Alatlı, Batıya Yön Veren Metinler II, Rönesans/Protestan Reformu/Erken Modern Dönem/Bilim Çağı (1350-1650), 842-845.
- Lupton, D. (1999). *Risk*. London And Newyork: Routledge.
- Lyotard, J. F. (1997). *Postmodern Durum* (2. Baskı), (A. Çiğdem, çev.). Ankara: Vadi Yayınları.
- Mavnacıoğlu K. (2009). *İnternette Kullanıcıların Oluşturduğu ve Dağıttığı İçeriklerin Etik Açıdan İncelenmesi: Sosyal Medya Örnekleri*, Fırat Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya ve Etik Sempozyum. Elazığ, 1-684.
- Mill, J. S. (1972). *Essay on Liberty*, London: Dent [1859].
- Nair, G. (2009). *Sanayi Toplumu'ndan Bilgi Toplumu'na Homo Economicus'tan Homo Technologicus*. VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Toplumsal

- Dönüşümler ve Sosyolojik Yaklaşımlar, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Onat, F. (2010). Bir Halkla İlişkiler Uygulama Alanı Olarak Sosyal Medya Kullanımı: Sivil Toplum Örgütleri Üzerine Bir İnceleme. *İletişim Kuram Ve Araştırma Dergisi*, Sayı 31, 103-121.
- Ovalı, Ş. (2006). Ütopya ile Pratik Arasında: Uluslararası İlişkilerde İnsan Güvenliği Kavramsallaştırması. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 3(10), 1-24.
- Öktem, E. (2004). Uluslararası Hukukta Terörizm. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi*, 3(5), 133-147.
- Öngören, H. (2002). Küreselleşme ve Yerel Kültür. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 447-454.
- Özdikmenli, İ. (2006). *Jürgen Habermas'ın Modernite Savunusu Üzerine Bir Değerlendirme*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Özerkmen, N. (2004). Uluslararası Eşitsizliği Derinleştiren Bir Süreç Olarak Ekonomik Küreselleşme. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 44(1), 135-148.
- Pettit, P. (1998). *Cumhuriyetçilik Bir Özgürlük ve Yönetim Teorisi*, (A. Yılmaz, çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, akt. Bal, H.(2014a). *Siyaset Felsefesinde Ele Alınış Biçimiyle Özgürlük Meselesi (Üç Farklı Özgürlük Anlayışı)*. Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 9(2), 291-304.
- Robertson, R. (1999). *Küreselleşme Toplum Kuramı ve Küresel Kültür*. (Ü. Hüsrev Yolsal, çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınevi.
- Ruhi, Mehmet E. (2005). Platonun Devlet Kökenine İlişkin Görüşü ve Yansımaları. *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(1-2), 241-278.
- Sancak, K. (2013). Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 6, 123-134.

- Saygı, Arda U. (2016). Anthony Giddens'in Sosyolojisinde Modernliğin Boyutları. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 69-80.
- Saygılı, A. (2010). Modern Devlet'in Çıplak Sureti. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 59(1), 61-97.
- Saygın, A. (2010). *Kant ve Levinos Etiğinde Özgürlük Kavramı Üzerine*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Selvi, Ö. (2012). Bilgi Toplumu, Bilgi Yönetimi ve Halkla İlişkiler. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, Sayı 3, 191-214.
- Şenel, A. (2002). *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Şimşek, Mehmet E. (2014). *Moderniteden Postmoderniteye Uzanan Bir Köprü: Zygmunt Bauman*, (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Skinner, Q. (1984). *The Paradox of Political Liberty*, The Tanner Lectures on Human Values. Harvard University, 227-250.
- Soğuk Savaş Sonrasında Yeni Dünya Düzeni, (b.t.). 14 Ağustos 2016, <http://www.akademikbakis.org/eskisine/17/2yenidunya.pdf>.
- Solmaz, B. (2011). Modernlik ve Modernleşme Kuramlarına Yöneltilen Eleştiriler. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 32, 35-58.
- Sosyal Medya İnsanı Narsist Yapıyor, (b.t.). 5 Nisan 2016, <http://www.hurriyet.com.tr/sosyal-medya-insani-narsist-yapiyor-40052953>.
- Sosyal Sözleşme Teorileri II: John Locke, (b.t.). 12 Nisan 2015, www.acikders.org.tr/mod/resource/view.php?id=1753&redirect=1.
- Soydemir, S. (2011a). Modernizm Karanlık Yüzü: Risk Toplumu. *Sosyal Ve Beşeri Dergisi*, 3(2), 169-178.
- Soydemir, S. (2012b). Ulrich Beck: Düşünsel Modernleşme Krizi. *Hukuk Ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 71-80.
- Soydemir, S. (2014c). Küreselleşme Ekseninde Sosyal Risklerin Kurumsallaşması. *Hukuk Ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 44-63.

- Şener, B. (2014). Küreselleşme Sürecinde Ulus Devlet ve Egemenlik Olguları. *Tarih Okulu Dergisi*, 7(18), 51-77.
- Talu, N. (2010). Modernlik Söylemi: Endişeli Bakışlarda Modern Birey. *ODTÜ Dergisi*, 27(2), 141-171.
- Tansel, A. (2006). *Jean Paul Sartre'in Felsefesinde "Özgürlük, Sorumluluk Ve Yabancılaşma" Kavramları*. (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Taylor, C. (1989), *Reparinig Individualist and Communitarian Failings*, Nancy L. Rosenblum (der), Liberalism and Moral Life, Cambridge: Harvard University Press.
- Thomas Hobbes'ta Toplumsal Sözleşmesi*, (b.t.). 5 Mayıs 2014, <http://yusufguleryuz.com/2010/01/25/thomas-hobbesta-toplum-sozlesmesi/>.
- Tonta, Y. (1999). Bilgi Toplumu ve Bilgi Teknolojisi, *Türk Kütüphaneciliği*, Sayı 13, 363-375.
- Tonta, Y. ve Küçük, Emin M. (2005). "Sanayi Toplumundan Bilgi Toplumuna Geçiş Sürecinde Temel Dinamikler, Bilgi Çağı ve Teknolojik Gelişmeler Işığında Toplum", Yönetim, Yönetici ve Lider Yaklaşımları Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı, 1.Cilt, İstanbul.
- Töle, Mustafa H. (2005). *Immanuel Kantta Özgürlük Ve Sorumluluk İlişkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Türk Dil Kurumu*, (b.t.). 2 Eylül 2016, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_yanlis&view=yanlis&kelimez=381.
- Türk Dil Kurumu*, (b.t.). 4 Eylül 2016, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=G%C3%9CVEN.
- Türkdoğan, O. (1996). *Sosyal Şiddet ve Türkiye Gerçeği*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- United Nations Development Programme, *Human Development Report*, (New York: Oxford University Press, 1994), akt. Tangör, B.(2012). Kurumsal Tartışmalar Işığında İnsan Güvenliği Ve Politikaları. *Uluslararası Hukuk Ve Politika Dergisi*, 8(30), 59-92.

- Ülken, Hilmi Z. (2007). *Türk Tefekkürü Tarihi* (3. Baskı), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ünal, Y. (2009). Bilgi Toplumunun Tarihçesi. *Tarih Okulu*, Sayı 5, 123-144.
- Üvez, M. (2014). *Medya ve Risk Toplumu İlişkisi Bağlamında Terör Haberlerinin Analizi*. (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Yalçinkaya, T. ve Özsoy, E. (2003). *Risk Toplumu: Bilgi Toplumunun Evriminde Yeni Boyut*. 12 Mart 2016, http://www.academia.edu/6592405/Risk_Toplumu__Bilgi_Toplumunun_Evriminde_Yeni_Boyut_1_.
- Yalçinkaya, T. (2004). *Risk ve Belirsizlik Algılamasının İktisadi Davranışlara Yansımaları*. Muğla Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Tartışma Tebliği, Sayı 5, 1-18.
- Yalçinkaya, Hakan M., Çılbant Ç. ve Yalçinkaya N. (2012). Küreselleşme İle Yeniden Şekillenen Ulus-Devlet Anlayışı. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 4 (8), 1-26, 10.01.2016, Dergipark Akademik.
- Yayla, A. (1998). *Liberalizm* (2.Baskı), Ankara: Liberte Yayınları.
- Yayla, A. (2000). *Liberal Bakışlar* (2.Baskı), Ankara: Liberte Yayınları.
- Yıldız, H. (2013). Hukuk Devleti'nin Gelişim Sürecinde Mülk Devleti ve Polis Devletinin Yeri. *9 Eylül Hukuk Dergisi*, 5 (2), 211-230.
- Yılmaz, S. (2011). 11 Eylül Sonrasında ABD ve Türkiye'deki İç Güvenlik Yeniden Yapılanmalarının Karşılaştırması. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(3), 361-380.
- Yücel, Doğanhan M. (5 Ocak 2015). *Özgürlük Nedir*. (3 Mart 2014), <http://www.dmy.info/ozgurluk-nedir-anlami-felsefe/>.
- Waewer, O. (2008). Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(18), 151-178.
- Waters, M. (Ed.). (1999). *Modernity: Critical Concepts*, London: Routledge.
- Williams, Michael C. (1996). *NATO, Security And Risk Management: From Kosova To Khandahar*, Oxon: Routledge.